

Kõigi maade töölised, ühinege!

O R A S



W. I. Lenin. — Tribuunel.

WÄLJAANDJA
E. K. Ü.



LENINGRAD
1924

Hind 40 kop.

== S i s u : ==

H. Pöögelmann: Hoorattal. — W. I. Lenini kirjad M. Gorkile. — Oskar Kullerkupp: Igatsuste randa (luule). — Renè Maran: Batouala (Neegriroomaan). — Ain Rannaleet: Üle aastasadade. — Ferdinand Klimberg: Pidu (luule). — L. Trotski ainetel R. W.: Proletaarsest kultuurist ja kunstist. — Kusta Ükspere: Oktoober. — Spectator: Byron. — Anatole France: Täheteaduslik unistus. — R. Wasmī: Mõni sõna raamatu ja selle tarvitamisest. — J. Eljas: Uus noodisüsteem ja naturaalklawiatuur. — W. Rätsepp: Ekspressionism. — Ameerika autokuninga riigis (Henry Fordi autotehastes). Juhan Hurt: Sõda waimlisele unele. — Kas tunned maad (muljed ja mälestused Puskarlandiast). Ed. Juhani: Wiga, mida waja parandada. — Kroonika. — Pildid.

Soovitame wiimseid ilukirjanduslisi uudiseid:

Dixi, K. — Ristteel	50 kop.
Libedinski, Jury. — Nädal	75 „
Okunew, J. Tulewiku maailm	50 „
Wõitluse päiwilt (Walik praeguste Wene kirjanikkude töödest	25 „
Vells, H. Jumalate taolised	75 „
Sinelair, Upton. Ameerika miljonääri elulugu	50 „

Eesti Kirjastuse Ühisus.
Leningrad, Fontanka 27.

O R A S

Poliitika, kirjanduse, kunsti ja teaduse ajakiri.

R Fr. B. Kreutzvaldi nim.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

3143

Hoorattal.

Leningrad, 15. 5. 24

Jälle jõudnud MAI. Kõdunenud ja kadunenud talvine lumetekk. Elustaw päiksekiir kutsunud elule haljendawa orase...

On olnud oma tali «Oraselgi». Pikk talweuni rammestawa jääkatte all. On olnud pakast külma ja jäiseid tuuli...

Kewade soojad hood ja eluandwate tungide wirwendus kutsuwad temagi uuele elule. Tali on olnud ainult uinutaw, mitte häwitaw. Juured on terwed, maapinnas jätkub rammu, huwi ja hool kindlustagu edaspidist kaswamist ja kaitsku kewadiste öökülmade ja hilisemate hallade eest.

Siis ei ole kangujäämist karta...

* * *

Aga ajaloo hooratust ei ole seisma pannud talwegi waljud warjud. Ja just pärast pikemat waheaega tagasi waadates näeb wast, missuguste pikkade sammudega me edasi tõttame. Ei ole wist palju meist, kes oma päewaraamatuisse oleksid üles märkinud igapäewast elu läinud aastailt, tean ainult ühte oma tuttawaist, kes seda teeb; aga olen ka kindel, et tema päewaraamat wõiks olla veel kaugematelegi põlvedele hindamata ajalooliseks ja erapooletuks dokumendiks selle kohta, missuguse hiiglahõuga me ajaloo hoorattal edasi kihutame...

* * *

Ei ole see tõttamine sündinud ilma walu ja kaotusteta—iga jõupingutus nõuab kütet. Me kaotasime selles alaliselt sööwas lõõmas oma parema jõuallika, parema ajalooahju kütteaine—Lenini.

Aastaid ja aastakümneid oli ta kütnud rewolutsioonikatelt, oli pannud paisuma auru ja lükanud liikuma raske weduri ajaloo uutel roobastel. Nüüd oli ta enese energiatagawara otsa jooksnud, ta oli enese läbi põletanud hiiglaraske rongi edasisurumisel ja warises hauda...

Tarwitseb tuletada meele, tarwitseb teha veel sõnu sellest, mida meie temaga kaotasime? Kas on üldse sõnu, mis seda kaotusetunnet suudaksid ligilähidaltki väljendada? Wõi ütlevad sõnad midagi sellele, kelle hinge ise ei söö waluleek?

Warises hauda talwe pakasel pigistusel Wladimir Iljitsh, aga ei nõksafanudki ajaloo hooratas — tugewaks oli tõusnud tulelõõm ahjus, weduriwändad wuhisesid edasi. Liig sügawale on tunginud rewolutsiooni-orase juured ühiskonna pinda, kui et neid ükski pakane sääl häwitada suudaks.

Me kihutame edasi ajaloo hoorattal — püsimata, takistamata.

Ei ole meil tõendusi tarwis otsida, weel wärskest lahti on leheküljed, pooleldi täis kirjutamata.

Kuna Lenini surmasõnum terve ilma töörahwa, kõigi maade rõhutawad ja kurnatawad miljonid jahmatades seisatama pani ja ajaloos siimaani aimamata liikumise ellu kutsus; kuna kõigi maade mustad ööelukad põksuwa südamega käsa hõõrudes ootama jäid, kas mitte nende kohutaw wiirastus — kommunism — nüüd oma ajaloolise juhi kadumisega kokku ei warise, — sai see «wiirastus» omale kindla, ainelise kuju, muutus lihaks ja wereks nende ööhirmutiste eneste katsetunde ulatusel. Lenini surmale järgnes nõukoguwalitsuse ametlik ja piiramata makswakstunnistamine Inglise ilmariigi, Itaalia ja mitme teise wähema riigi poolt.

Rewolutsiooni-oras löi uuel jõul haljendama. Pakasele leinatalewele järgnes elustaw tunnistamisekewade. Nõukogude Wenemaa, see kiwi, mida kapitalistlikkude «rahwasteliitude» ja igasuguste teiste kurnamise-kampade ehitajad kui kõlwatuma olid ära heitnud, mida nad tahtsid ja lootsid purustada, et ta kildudest oma kindluse müürisi ehitada, see kiwi on saanud maailma rahwaste reas keskkohaks, mille ümber keerlewad ja mille poole sihiwad riikide ja rahwaste huwid ja waated.

Ei saa olla maailma rahwaste tasakaalu ilma nõukogude maata. Ei saa töötada wähegi korralikult ilmakera poliitilised ja majanduslikud tuiksooned, kui nende ringwoolust on wälja eraldatud nõukogude riik. Kõige tugewamad ja rikkamad maad tunnewad halwatust oma organismis, nõrgemad siplewad sisemiste krampide wintsutusel. Ameerika Ühisriikidest kuni piirituse-ilmariigini tundub seda sisemist pinget, neid walulisi krampisi, mis kogu kapitalistlikku ilma wapustawad. Ja kui kõik abinõud katsutud, kui kõik rohud maitsetud, siis jääb ainuke lootus oma sisemiste põletikkude parandamiseks — nõukoguriigi eluallik. Kiwi, mida alguses eemale heideti, säetakse nüüd nurgakiwiks, mille pääle tahetakse uus tasakaaluhoone ehitada.

Ja nüüd nad tulewad, üks suurema, teine wähema puiklemisega, üks rohkem, teine wähem oma sisemist wiha ja põlgust töörahwariigi vastu maha surudes. Ei, ei, need tiigrikassid ei ole meile lignedes mõtelnudki oma kihwu ja küüsi nürida; nad tulewad ainult hülates, sest punawäe fikud on terawad.

Ja nende tikkude selja taga on maailma suured majanduslikud rikkused. Hiiglasuured. Pikkade sõjaaastate ja rewolutsioonihäwituse keerus lagunenud ja purustatud masinaga hakkas nõukoguriik neid warandusi kasutama. Väiksel, waewasel, waeselt. Janunewail huulil hiilasiid öökullid ja tiigrikassid, kes oma hambad ja käpad punawäe tikkude otsas weriseks olid peksnud, selle ülepääsematu seinaga taga ja ootasid hambaid lõristades, millal töörahwariigi sisemine jõud kokku langeb, millal ta hiiglapingutus rauged ja saak siis waritsejaile waewata lõugade wahel sattub.

Nad wäsisid oodates; nende endi jõud rauges. Nende silmade ees, tikkudewalli taga, kerkis aga kiwi kiwi järel uues nõukogudehoones, mille müüride wahel püsimate ja wäsimata wäljas ülesehitaw töö. Ja jällegi otse pakaste leinapäewade jälgil, kus saagijanasid luurajad müüride kokkuwarisemise järele keelt nilpasid, tõusis nende silmade all müüridele kaitsew katus—meie rahareform.

Ja luurajad õõrusid silmi: oli nähtud wõi kuulnud ennem midagi sellesarnast? Mida oli peetud haura saagiks, see kujunes nüüd neile matuseootajaile—eeskujuks, mida enam kui üks neist juba on kodus kasutanud.

Müürid aga ei lange, ei pragunegi selle katusekoorma all. Nõukoguriigi majanduslik wundament, majanduslikud seinad on juba tugewad küllalt kindla rahakursi katust kandma, mille warjul tööstus ja kaubandus enam ei tarwitseks tuulte ja sadude tujude all kannatada.

Nõukoguriigi majandus katuse all!

Ja saagiluurajad?

* * *

Nüüd tulewad nad reas, et mitte hiljaks jääda. Inglise töökurajate kintspükstega lordist-juhid tööpartei petisenahas loodawad seega kodanluse armu teenida, et Wenemaa nõukoguwalitsuse tunnistamise kaudu turgu awada Inglise wabrikantide kaubatagawaradele ja lödwendada hädaohtu, mida kujutab miljoni ja weerandiline tööta-
töölise sõjawägi.

Ja Mussolini mustasärgimehed, kel hädasti tarwis oma töörahwahulkade rahustamiseks saada odawamalt tooresainet wabrikutele, küttainet tööstuse ja raudteede jaoks, ja turgu töösaadustele ja puuwiljale. Ja teised taga järel, igauks oma erilise wajadusega.

Nagu sulaksid talwised jääkatted, kõduneks lumi ja tõuseks ärkawale elule haljendaw oras.

Tõsi, kewade ei too ainult sooja, elustawat päikest ja mahedat tuuleõhku; ta pillub ka rahet ja puistab öökülma, toob põhjatuult ja halla. Aga kes jaksab kinni pidada kewade tulekut? Ei keegi.

Hiigljõuga kihutame edasi ajaloo hoorattal. Kõik maailma tagurised jõud ei jaksu teda liikuma panna—tagasi...

H. Pöogelmann.

W. I. Lenini kirjad A. M. Gorkile

1908—1913 a.

(Jena — Pariis — Kraakow — Bern — Poronin).

Kõik trükitavad W. I. Lenini kirjad A. M. Gorkile, pääle №№ 16, 20, 21, 32 ja 33 on A. M. Gorki poolt alguskirjades Lenini Instituuti antud. №№ 16, 20, 21, 23, 32 ja 33 alguskirjad hoitakse alal Leningradi rahwaraamatukogus; Instituudi korralduse all on ära kirjad, mis üleswõtte teel saadud. Kõik kirjad on hästi alal hoitud ja ei ole mingisugust raskust lugemisel. Nad on ligikaudu ilma ühegi mahakriipsutamiseta kirjutatud, suuremalt jaolt harilikule kirjapaberile wõi hefti lehtedele. Kõik kirjad on siin täpikäpselt ilma mingisuguse muutuseta, lühenduseta ja wäljajätmiseta awaldatud, pääle järgmiste erandite. Sõnade asemele on punktid pandud: 1) neli sõna kirjas № 12 (üks sõna „Trotski“ ees ja kolm sõna „Potresow“ ees), 2) kaks sõna kirjas № 14 (üks sõna „Jordanski“ ees ja üks sõna „Trotski“ ees), 3) üks sõna (sõna „Prawda toimetaja“ ees) kirjas № 21.

Kwadraatilistesse klambritesse on mahutatud silbid ja tähed sõnades, mis Wladimir Iljitshi poolt lühendatud. Samuti on ka kwadraatilistesse klambritesse kirjade tähtaeg mahutatud, kui nad ei ole Wladimir Iljitshi poolt antud, waid toimeuse poolt kindlaks tehtud.

Tähtajad on kirjades igalpool uue stiili järele.

Tarwilised seletused on antud märkustes.

Lenini Instituut.

Eessõna.

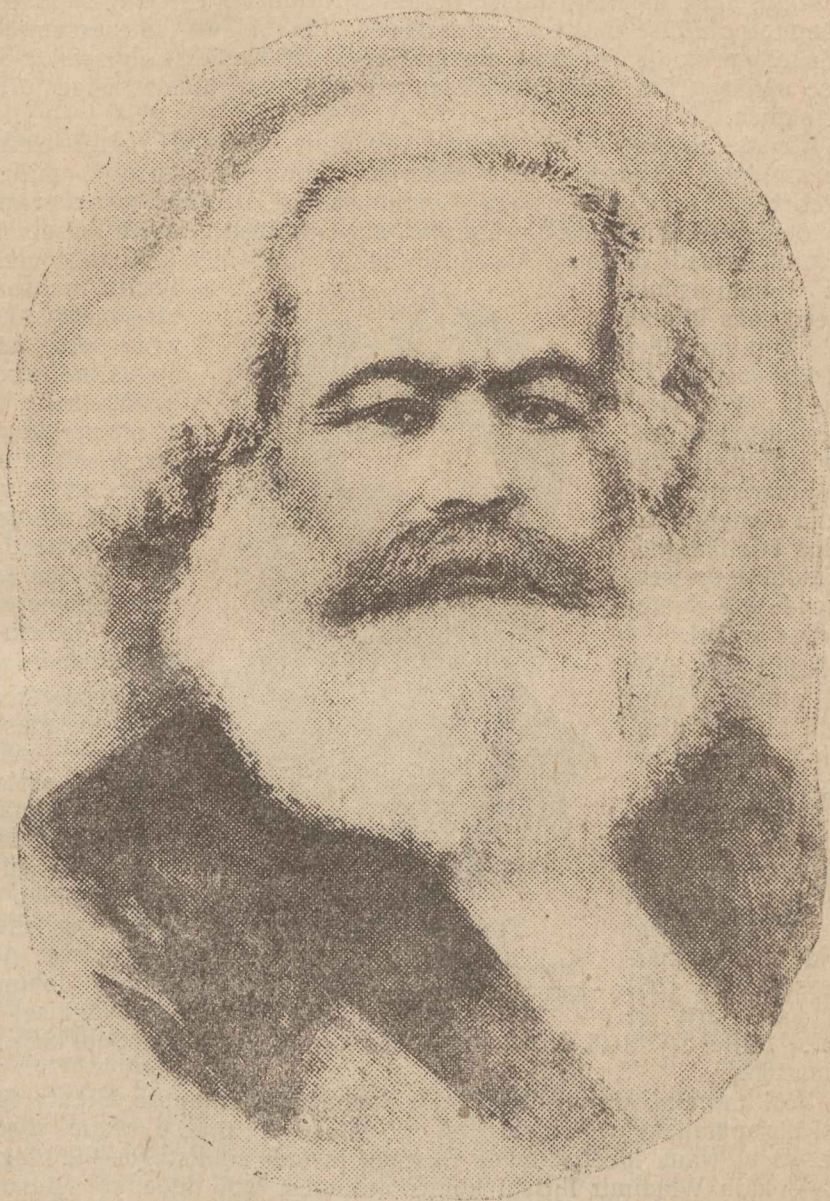
1.

Sõber ja waenlane — igaüks, kes tutwuneb nende kirjadega, tunnistab, et neis on meil meie tähelepanemiswäärilise ajajärgu tähelepanemiswäärilise dokument. Paljud neist kirjadest on pühendatud wahejuhtumistele, mispärast nad üleelatud sündmustega wõrreldes paistawad teisejärgulisena wõi kõige vähemalt kaotawad huwituse. Ja tõeliselt need wahejuhtumised on unustatud wõi unustatakse, aga see, kuidas reageeris nende pääle Lenin, jäi järele, jääb järele ja läheb tähtsama elemendina tööliste klassi loowasse kultuuri.

See tekkis seepärast, et elu murtud killud, mis kutsusid Lenini kirjad wälja, on neis ühe kõikihaarawa ja lõpuni läbimõeldud idee, — inimsoo rewolutsioonilise wabastamise idee kogu sellest mädast, jaledusest ja sodist, mida ta endasse kogus, — keskendatud walguse poolt walgustatud. Selle idee walgusel woolawad igapäewase argipäewse wõitluse üksikud faktid laialihargnewate määratute ajaloo sündmuste üleüldisesse woollusse, omandades ajaloolise mõiste ja tähtsuse.

Lenini kirjades ei ole suurepäraseid sõnu, ei „ajaloolise tegelase“ kõrget stiili, nad on lihtsad, loomulikud, tihti naljatawad, alati „asjalikud“, nagu ühel hoobil, „sõidul“ kirjutatud, läbipaistwad ja selged lõpuni, — aga üheskoos sellega, kui neid lehised, tunned selgelt selle töö suurst, tema mõistelise energia wägewust, mille juhuslikkudeks ja katkendilisteks peegeldusteks on Lenini kirjad. Need on nagu hiilgawad killud, mis jäid suure mõttemeistri töölauale.

Tahes wõi tahtmata rõomustad suure pääaju jõu, täpikäpsuse, selguse ja osawuse üle, kui selle järele jälgid, kuidas ta tema waatepõllule



Karl Marx.

Teadusliku sotsialismi põhjapanija ja I Internatsionaali
asutaja.

kerkiwat iga küsimust üles säeb ja otsustab, ja korruga näed terasest möögatera läiget, mis selle wõi teise inimese mõiste wõi ajaloo keerulisema küsimuse põhjani lahti lõikab. Ei mingisugust wassingut, ei mingisuguseid selgusetusi, ei mingisugust wälimist „iludust“, ei mingisugust sõnamängu: poliitilise mõtte imestamiswääriline selgus, imestamiswääriline ja allaheitew suude jookswa elu iga küsimust üleüldise ilmawaate ja ajaloolise ajajärgu kardinaalsete ülesannete päämist aluste selge ülemineku siduda.

Kirjade autorile ei ole tööliste liikumine, tööliste partei ehitamine, mitte millegiks wäljaspool teda seiswaks, mida ta „teenib“, milleks ta „töötab“: ei, ta on selle asjaga lõpuni seotud, temale on orgaaniliselt, wõib öelda füsioloogiliselt, wõimata oma isiklikku, „subjektiivset“ hindamist proletariaadi üleilmse liikumise käigu hindamise waatekohalt lahutada: Iljitshi isikus on need kaks hindamist lahutamatuks üksuseks saanud. Ei iialgi ja ei kusagil kõigewäiksemat pragu wõi piilu isiklikude maitsete, huwide ja waatepunktide ning laialihargneva ajaloolise protsessi huwide wõi waatepunktide wahel.

Nimelt see ühtlus annab isegi Iljitshi kirjade üksikutele märkustele mingisuguse monumentaalse tähtsuse nende wälise lihtsuse ja nagu juhuslikkuse pääle waatamata. Mida rohkem tungid neisse märkustesse, seda rohkem saad aru, et rinnal. Mitte asjata ei nimetanud Wladimir Iljitsh ise mõned kirjad „taltutamatuks“.

Wõitluswaim, walmisolek igal silmapilgul lahingusse hüpata tööliste klassi algupäraliste wäärtuste eest, põlastuse ja ärituse waim igasuguse katse wasu wana ideelist mäda ilustada ja teda töölisteklassile külge pookida — käib Wladimir Iljitshi kõigist kirjadest läbi. Ideeline halastamatus on nende iseloomuliseks jooneks.

Lenin, praktilise „kokkulepete“ suur meister, kui need kokkulepped olid tarwilikud rewolutsioonilise otstarbekohasuse seisukohalt, oli alati ideede alal „kokkulepete“ kõige suuremaks waenlaseks. Ta oli walmis asjalist sidet sõlmima „kuradiga ja tema wanaemaga“, kui seda nõudis rewolutsioonilise liikumise käik, aga Lenin ei lubanud iialgi mitte kõige wäiksemat „kokkuleppimist“ ideede alal, teooria alal, teadusliku sotsialismi alal. „Lahus minna, ühes lüüa“, „enne lahku minna, pärast kokku leppida“ — need Lenini taktika alalised wormelid mõisteti tema poolt alati



Tomasch Dombal,

Talupoegade Internatsionaali ja Poola komm. partei silmapaistew tegelane.

Lenini huulte kaudu räägib uus, elusse ja wõitlusesse tõusew, ajalooline kord, miljonid, kelle kohta ei ole makswad mingisugused kindlaksmääratud waatepunktid, mingisugused autoriteetid, kes otsiwad ja leiawad oma lignemise wiisi ajaloo ja elu kõigi küsimuste juure.

Seepärast on Lenini kirjades meie ees uue, wõitluses loowa, proletaarse kultuuri dokumendid algkujus. Seepärast on need kirjad sõja dokumendid, — uue klassi wäsimatu päewastpäewa peetawa sõja dokumendid ideoloogilisel wäerinnal.

selles mõttes, et missugune ka ei oleks töolisteklasi ajutine praktiline kokkulepe temale wõõraste jõududega, siiski ta nõuab, kui esialgset tingimust, tema isiliku joone täpikäpsust, puhtust, kindlaksmääratud olekut. Aga see omakord nõudis määratud halastamatust iga katse vastu, mis katsus töolisteklasi ideoloogiasse temale wõõraid elemente wiia. Siin on nende alaliste „taltsutamata“ lahingute allikas, mida pidas Iljitsh ideelisel wäerinnal ja mis nii tugewalt ja selgelt peegeldusid tema kirja-des Gorkile. „Ma parem luban ennast tükkideks raiuda, kui annan nõusoleku häälekandjast wõi kolleegiumist osa wõtta, mis jutlustab säära-seid asju“, — kirjutas Lenin oma hiljutise kaasmõttelase jutluse kohta Gorkile.

Nagu kord Wene wabadusliikumise koidu ajajärgul äraleppimatuse käsk, mida kuulutas „pöörane Wissarion“ — Belinski, ja tema äraüttele, ilmaanimeta, kadettide juures selle-ga wastamisi, mis oli ja on sots.-dem. juures, wististi ajaloo-lane (keegi, millalgi, teeb selle töö tingi-mata), siis teie näete, et kõik, nimelt kõik väljaspool sots.-d., otsustasid need-samad küsimused, nimelt needsamad, mille pärast meil parteist lahkusid grup-pikesed likwidaator-likkuse ja otsowismi poole.



Bombacci,

Itaalia kommunistliku partei üks tuta-wamaist juhtidest.

„Saadke see kõik terwikuna, — kirju-tas Lenin Gorkile, — 1907—1912 aastate ideeliste woolude kogu summa sots.-rew., tööerakondlas-sots.-dem. juures karjuda. Sotsiaaldemokraatide lahkuminek kõigist neist seisab selles, et sots.-dem. skloka sisaldab wõitlust gruppidega, kel on süga-wad ja selged ideelised juured, aga neil on skloka välispidiselt tasaseks tehtud, kuid seespidiselt tühine, wäiklane ja tilluke. Iialgi ja ei millegi eest ei wahetaks ma sots.-dem. woolude terawat wõitlust sots.-rew. ja Ko. puhtaks lakunud tühjuse ja jumaldamise vastu.“

Lenini kirjad Gorkile on kirjutatud töolisteliikumise kõige tumedamal ja kõige rõhutumal ajajärgul. Kui 1908 a. algul, pärast esimese rewo-wolutsiooni lüüasaamist, Wladimir Iljitsh tuli tüütawasse Jenasse tagasi, — „nagu surnukirstu“, — rääkis ta Nadeshda Konstantinowale, wenisid was-turewolutsiooni pikad aastad, liikumise langemise aastad, awalikkude wõi salajaste äraandmiste, ülejooksmiste, likwidaatorlikkuse ja rõhutud meeleolu aastad. Kuid mitte üht noodikest rõhutud meeleolu, kahtlemist wõi kõhk-

te, ilmanimeta, kadettide juures selle-ga wastamisi, mis oli ja on sots.-dem. juures, wististi ajaloo-lane (keegi, millalgi, teeb selle töö tingi-mata), siis teie näete, et kõik, nimelt kõik väljaspool sots.-d., otsustasid need-samad küsimused, nimelt needsamad, mille pärast meil parteist lahkusid grup-pikesed likwidaator-likkuse ja otsowismi poole.

Kodanlane, wa-bameelne, sots.-rew., kes „haigete küsi-muste“ pääle waa-tawad mittetõsi-selt, weawad jalgu teiste järel taga, män-giwad diplomaatiat, ajawad waewaliselt eklektismi, armasta-wad „skloka“ üle

lemist ei leia meie Iljitshi kirjades. Nad on imestamisväärilised oma julguse, sügawa usu tooni poolest liikumise ärkamisesse, meelekindluse poolest, et määratute ohwrite kaudu uutel teedel, uues olukorras, kuid töölisteliikumine saab üle tema ees teel asuwatest raskustest, et kõige pääle vaatamata, — „saab meie uulitsal püha olema“!

Ja kui iseloomulik on Wladimir Iljitshi kohta reastiku selle absoluutse kindlaksolekuga oma asja lõpulise wõidu üle, rõõmsad wastukajad tööliste liikumise iga kõige wäiksema sammukese puhul: missuguse kinnipidamatu rõõmuga teatab Iljitsh Gorkile tööliste kuukirjakese ilmumisest, „tubli poisid“ — tööliste kohalesõitmisest Wenemaalt, enamlaste wõidust amet-ühisuses wõi kinnituskassas.

Sügaw, orgaaniline ja põhjaline wihawaen wäikekodanluse, igasuguse wäikekodanluse — ja kõige esiteks ideelise wäikekodanluse — wastu ja rewolutsiooniline kirg, mis lükkas tagant Wladimir Iljitshi, leidsid oma väljenduse Wladimir Iljitshi kümnetes kirjatükkides. Kuid kirjades Gorkile väljendas ta wõib olla wabamalt, sundusetalt ja seepärast selgemalt, kui kusagil teises kohas.

Nimelt seepärast, et need on kirjad sõbrale, mis paberile pandud tööwaheajal ja ilma igasuguse mõtteta nende awaldamise üle, tõuseb Lenin neis meie ette mitte ainult poliitilise juhina, partei juhtijana, waid kui Iljitsh, kui inimene. Dokumentisid, mis annaksid sajadale ja tuhandatele inimestele wõidust — kunstisõna — hindas Wladimir Iljitsh wäga kallilt ja andis talle määratu tähtsuse. Seda suuremat ägedust awaldas Wladimir Iljitsh siis, kui talle paistis, et see sõjariist sihitakse mitte õieti ja et liitlane laseb sihist mööda. Mida rohkem kõrgemalt hindas Wladimir Iljitsh Gorki jõudu, seda rohkem tahtis ta Gorkit näha oma kõrwal üleüldises wõitluses, seda tähelepanelikumalt waatas ta tema kirjanduslik-poliitilise ülesastumise pääle, seda hoolikamalt hoiatas ta teda nende ideeliste rabade hädaohtude eest, mis ümbritsewad proletaarse ideoloogia wäljatöötamise teed.

Aga Wladimir Iljitsh ei hinnanud ainult Gorkit, waid ta lihtsalt arnastas teda kui suurt inimest, kui neistsamadest „alamatest“ wäljatulejat, kelle wõidupidus nägi Wladimir Iljitsh inimsoo ajaloo järjekordset etaapi.



A m t e r,

Ameerika kommunistliku partei silmapaistew tegelane ja esitaja K. I. V kongressil.

maluse Wladimir Iljitshi isikule, tema waimliku ilme päämiste joontele ligineda, on arwuta wähem, kui dokumentisid, mis teda kui teadusmeest, juhti ja poliitikameest maaliwad. Neid on wäga ja wäga wähe. Nende wäga wäikse-arwuliste dokumentide hulgas on üheks tähtsamaks kirjad Gorkile.

Wladimir Iljitsh ei hinnanud Gorkit mitte ainult kui uue rewolutsioonilise Wenema suurt kuntnikku. Lenin nägi Gorkis ühise asja wägewat liitlast, kes wõitleb teise sõjariistaga, kuid wõitleb sama waenlase wastu ja sama sihi eest. Gorki sõjariis-

Tõeline huwi ja siduwus Gorki külge käib Wladimir Iljitshi kirjadest läbi. Weel selgemini ütles seda Wladimir Iljitsh oma jutuaJamistes... Kõik see löi teatud tooni Wladimir Iljitshi wahekorras Gorki wastu, sõbralise awalikkuse ja kirgliku huwitusrikkuse tooni.

Nende tähelepanemiswäärliste dokumentide eest, mis asuwad meie ees, ei ole töölisteklass mitte ainult sellele tänu wõlgu, et neid kirjutas Lenin, waid ka sellele asjaolule, et Lenilil oli säärane kirjasaatja, kui Gorki. See asjade olu teebki Lenini kirjadest Gorkile mitte ainult wäärtusliku lisanduse tema trükitud töödele, waid ka kõige wäärtuslikuma dokumendi Lenini kui inimese tundmiseks. Rewolutsiooniliste hulkade ülisuure juhi nende kirjade alusel rewolutsioonilise ajajärgu suurele kunstnikule saawad proletaarse noorsoo pikad sugupõlwed ja kogu ilma proletaarne haritlaskond õppima. Nad lähewad uue proletaarse kultuuri raudsesse inwentuari.

L. Kamenew.

W. I. Lenini kirjad A. M. Gorkile.

9 — 1, 08. Jena.

I KIRI.

Kallis A. M.! Neil päewil sõitsin siia naisega¹). Teel külmetasime mõlemad ära. Siin säeme endid kuidagi wiisi ajutiseks sisse ja see pärast on kõik wiletsasti. Mind rõõmustas wäga Teie kiri: tõesti tähtis oleks Kapri saarele kihutada! Tingimata kuidagi tarwitatan aega, et Teie poole sõita. Kuid nüüd kahjuks pole wõimalik. Sõitsime siia kohustusega ajalehte korraldada: Soomemaalt „Proletaria“t“ siia tooma. Ei ole weel lõpulikult otsustatud, kas walime Jena wõi mõne teise linna. Igal juhusel on tarwis rutata ja jooksmist on hulk uue sissesäädmisega. Waat' suwel wõi kewadel Teie poole kostile sõita, kui asi on juba käimas! Millal on Teil iseäranis hää Kapri saarel?

Kuidas terwis? Kuidas ennast tunnete? Kas töötate hästi? Kuulsin läbisõidul Berliinis, et Teie üheskoos Lunatscharskiga tegite turnee mööda Itaaliat ja olite eriti Roomas. Kas olete rahul Itaaliaga? Kas palju wene-lasi nägite?

Ma mõtlen Teie poole siis sõita, kui Teil suurt tööd ei ole, et oleks wõimalik üheskoos hulkuda ja lobiseda.

Kas saite minu raamatu (kirjatööde kogu esimene anne, „12 aasta eest“) kätte. Ma käskisin Piiterist teda Teile saata.

Suur, suur terwitus M. Feod-wnale²). Nägemiseni!

Teie Lenin.

Minu adress: Wl. Oulianoff.

17, Rue des deux Ponts, 17, (chez Küpfer) Genève.

¹) Partei kongressilt Londonist tagasi tules (aprill—mai 1907 a.) elas Wladimir Iljitsh Leningradi all Soomemaal Kuokkala alewis (suwitusmaja „Wasa“). Ühenduses algawate arrestidega Teriokis (naabrusalew, mis ka oli Wene rewolutsionääridele peiduurkaks) otsustas enamlik keskkohht „Proletarii“ wäljaandmise wäljamaale üle wiia. Sm. Leninile, aga ka A. A. Bogdanowile, Malinowskile ja Innokentile (Josep Feodorowitsh Dubrowinski) tehti kohuseks wäljamaale sõita „Proletarii“ juhtimiseks. Wladimir Iljitsh sõitis Kuokkalast nowembri lõpul wõi kõige hiljem detsembri algul wälja, asus nädalat kaks Stokholmis, oodates Nadeshda Konstantinownat, kes hiljem wälja sõitis, asus 3—4 päewa Berliinis ja jõudis Jenasse 6—7. jaanuaril 1908 a. uue kal. jär.

²) M. Feod—wna (M. F. järgnewates kirjades) — Maria Feodorowna Andrejewa, A. M. Gorki naine.

9 — 11, 08.

2 KIRI.

Kallis A. M. ja M. F.!

Sain täna Teie ekspressi kätte. Kurat wõtaks, inestuswäärt ahwatlew on Teie poole Kapri saarele kolida! Nii hästi Teie seda kõik maalisite, et jumala eest olen tingimata walmis minema ja püüan ka naise endaga kiskuda. Ainult waat' tähtaja kohta ei tea weel: nüüd ei wõi „Proletarii'd“ kõrwale jätta ja on tarwis teda korda saada, missugusel tahes teel töö korda saada. See wõtab miinimum kuud paar. Aga seda on tarwis teha. Kewadeks sõidame walget Kapri wiina jooma ja Neapoli wahtima ja Teiega lobisema. Päälegi hakkasin ma Itaalia keelt õppima ja kui õppur kargasin kohe M. F. poolt kirjutatud adressi kallale: espresso asemel espresso! Anna siia sõnastik!

Noh, aga „Proletarii“ ülewimise kohta kirjutasite Teie oma pääd. Nüüd juba kergesti meist lahti ei saa! M. F.—nale tuleb nüüd kohe kimp kohustusi anda.

1) Tingimata üles leida aurulaewade teenijate ja tööliste ühisuse (säärane ühisus peab olema!) sekretäär neil aurulaewadel, mis hoiawad sidet Wenemaaga.

2) Temalt järele küsida, kust ja kuhu käiwad aurulaewad; kui tihti. Et nimelt korraldaks meile igal nädalal ülewedu. Kuipalju läheb see maksma? Peab meile akkuraatse (kas itaallased on akkuraatsed?) inimese leidma. Kas neil on tarwis adress Wenemaal (ütleme Odessas) ajalehtede kohaletoiemetamiseks wõi nad wõiksid ajutiselt wäikse hulga mõne Itaalia kõrtsmiku juures Odessas hoida? See on meile äärmiselt tähtis.

3) Kui M. F. endal ei ole wõimalik kõike seda korraldada, kuulata, otsida, seletada, järel proowida j. n. e., siis las' tingimata seob meid otsekoheselt selle sekretääriga ja meie siis juba ise kirjutame temale.

Selle asjaga on tarwis rutata: 2—3 nädala pärast anname wälja siin „Proletaria“¹⁾ ja ajawiitmata on tarwis wälja saata.

Noh, — nägemiseni Kapri saarel! Waadake ette, A. M., olge terwed²⁾!

Teie W. Uljanow.

2 — 2, 08.

3 KIRI.

Kallis A. M.!

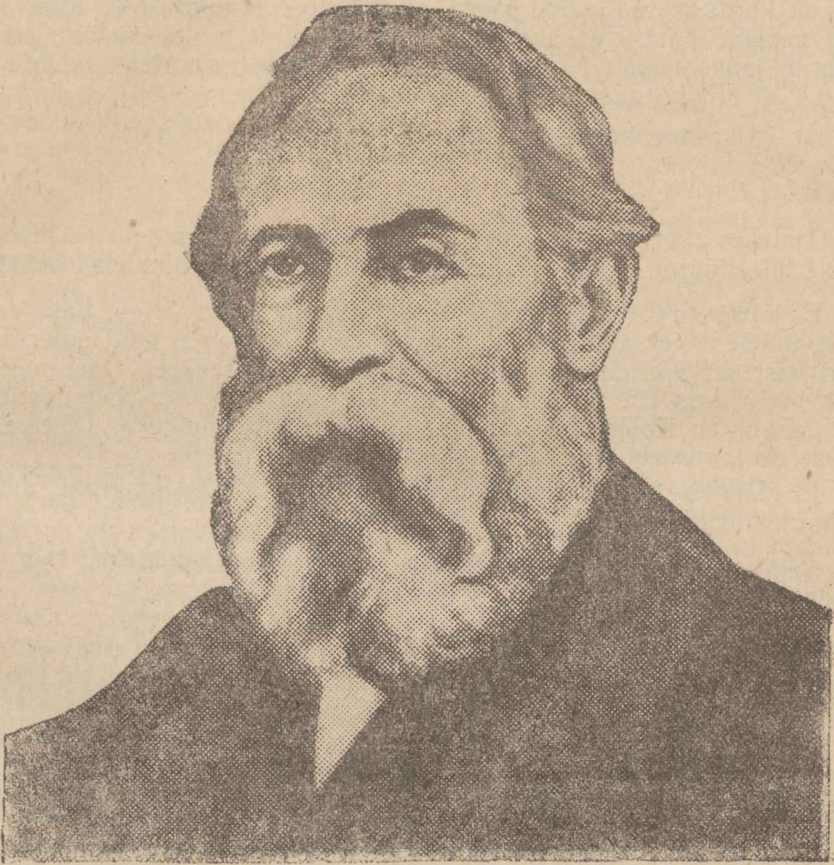
Kirjutan Teile kahe asja üle. Semaschko asja pärast. Kui Teie teda isiklikult ei tea, siis ei maksa Teil sel põhjusel asjasse mitte segada. Kui teate, siis küll.

L. Martow mahutas Berni s.-d. ajalehte „teadaande...“, kus räägib, et Semaschko ei olnud saadikuks Stuttgardi kongressil, waid lihtsalt ajakirjanikuks. Ei üht sõnakesti sellest, et ta s.-d. partei liige. See on wähehlase alatu ülesastumine enamlase wastu, kes sattus wangikongi³⁾. Ma juba saatsin oma ametliku teadaanne, kui W. S. D. T. P. esitaja rahwuswahelises büroos. Kui Teie isiklikult teate wõi teadsite Semaschkot

¹⁾ „Proletarii“ wäljaandmine wiibis. „Proletarii“ № 21 (esimene nummer, mis wäljamaal, Jenas, wälja anti) ilmus 20-dal weebruaril u. kal., see on ainult 5 nädala pärast pääle Wladimir Iljitshi seda kirja.

²⁾ Ühelajal selle kirjaga saatis Wladimir Iljitsh kirja ka A. W. Lunatsharskile, kes elas üheskoos A. M. Gorkiga Kapri saarel. Selle kirja trükime „Lisas“ (I).

³⁾ N. A. Semaschko, s.-d. 90-tate aastate algusest, arreteeriti Jenas 1908 a. jaanuaris. Rahwuswaheline sotsialistline kongress oli Stuttgardis 1907 a. augustis.



Friedrich Engels.

Teadusliku sotsialismi põhjapanija ja K. Marxi ligem
kaastööline.

Nishnis, siis tingimata kirjutage ka sellesse ajalehte, et Teid pahandab Martowi teadaanne, et Teie isiklikult teate Semaschkot kui sots.-dem., et Teie olete enam kui kindlad selles, et ta ei ole rahwuswahelise politsei poolt ülestõstetud asjadesse segatud! Allpool toon ma ajalehe adressi ja Martowi teadaande täielise teksti, mida Teile M. F. über paneb. Toimetusse kirjutage ise Wene keeles, aga paluge M. F. saksakeelne tõlge juure lisada.

Teine asi. Meie jõudsime nüüd kõik kolmekesi siia, keda Wene-maalt saadeti „Proletarii“d¹⁾ korraldama (Bogdanow, mina ja üks „praktik“²⁾). Kõik on korda säetud ja neil päewil awaldame eelkuulutuse³⁾. Kaastööliste hulka paneme Teid. Wisake paar sõna, kas Teie wõite midagi esimeste numbrite jaoks anda („Nowaja Shishni“³⁾) märkuste mõttes kodanluse üle wõi wäljawõtted jutust, mida kirjutate j. n. e.).

Surun kôwasti kätt. Suur terwitus M. F-nale!

Teie W. Uljanow.

Ajalehes „Berner Tagwacht“ (toimetuse adress: Kapellenstrasse, 6, Bern S.-D. häälekandja) № 24, 30. jaanuarist 1908. on järgmist mabutatud.

Erklärung. In einigen Zeitungen stand zu lesen, dass der unlängst in Genf verhaftete Dr. Simaschko ein Delegierter der Genfer Gruppe der russischen Sozialdemokratie in Stuttgart gewesen sei. Dem gegenüber erkläre ich, dass Dr. Simaschko nicht Mitglied der russischen Section auf dem genannten Kongresse war und kein Delegiertenmandat besessen hat. Er war dort nur als Journalist tätig.

L. Martoff, Delegierter der russischen Sozialdemokratie auf dem Stuttgarter Kongress⁴⁾.

Kõik häbematus on siin selles, et kaudselt raputatakse tolm maha, sotsiaaldemokraatia salgab Semaschko ära!

13 — II, 08.

4. KIRI.

Kallis Al. M—h!

Ma mõtlen, et mõnigi Teie poolt ülestõstetud küsimustest meie lahkuminekute kohta on lihtsalt arusaamatus. Juba ma muidugi ei mõelnud „haritlasi kiusata“, nagu teewad rumalad sündikalistid, wõi eitada tema tarwilikkust tööliste liikumise kohta. Kõigi nende küsimuste kohta

¹⁾ „Praktik“ — Josep Feodorowitsh Dubrowinski („Inok“, „Innokenti“).

²⁾ Lenini Instituudil ei ole.

³⁾ „Nowaja Shishn“ — esimene awalik enamline ajaleht, mida anti Peterburis 1905 a. lõpul välja. Nr. 1 ilmus neljapäewal 27. oktoobril (10. nowembril, 1905 a.). Toimetas Nr. 6, 2. (15.) nowembrist otsekoheselt Lenin. Pandi kinni pärast Peterburi tööliste saadikute nõukogu manifesti äratrükkimist. Nr. 28, laupäew, 3. (16.) detsembril 1905 a.). Tema Nr. 1 (27. oktoobril 1905 a.), 4. (30. oktoobril 1905 a.); 12. (13. nowembril 1905 a.); 18. (20. nowembril 1905 a.) mahutas Maksim Gorki „Märkused kodanluse üle“, mis olid sihitud Wene haritlaskonna antirewolutsioonilise waimu wastu ja mis kutsus suure rahulolematuse wiimse hulga välja.

⁴⁾ Ajalehest „Berner Tagwacht“ wäljawõtte tõlge:

„Teadaanne: Mõnedes ajalehtedes wõis lugeda, et doktor Semaschko, keda hiljuti Jenas areteeriti, oli Wene sotsiaaldemokraatia Jena grupi saadik Stuttgardis. Selle ümberlõkkamiseks teadustan ma, et d-r Semaschko ei olnud Wene Sektsiooni liikmeks tähendatud kongressil ja mingisugust saadiku mandaati tal ei olnud. Ta wõttis ajakirjanikuna kongressist osa.“

L. Martow — Wene sotsiaaldemokraatia saadik Stuttgardi kongressil“.

ei wõi meil lahkuminekut olla; ma olen selles kindel ja kui praegu ei saa kokku, siis tarwis kohe üheskoos tööle asuda. Töös laulame kõige kergemini ja kõige paremini lõpuliselt kokku.

Teie plaan „Proletarii’le“ väikseid asju kirjutada (eelteade on juba saadetud) rõõmustab mind väga ja väga. Iseenesest mõista, kui on suur töö, siis ärge kõrwale jätke.

Trotski asjus tahtsin Teile eelmisel korral wastata, kuid unustasin ära. Meie (see on „Proletarii“ siinne toimetus, Al. Al. Bogdanow, mina ja „Inok“ (Dubrowinski) — väga hää kolleega Wene enamlaste hulgast) otsustasime teda „Proletarii“ juure tööle kutsuda. Kirjutasime kirja, märkisime ja andsime ühe aine. Üleüldise kokkuleppimise põhjal kirjutasime alla „Proletarii toimetus“, soovides asja enam koleegiaalsemale alusele panna (näit. minul oli isiklikult Trotskiga suur lahing, kisklemine oli meeleheitlik 1903—5 aastatel, kui ta oli vähemlane). Ei tea kas Trotski selle wormi pärast tundis ennast haawatud olevat, kuid saatis kirja, mis mitte tema enda kirjutatud: „sm. Trotski wolitusel“ teadustati „Proletarii“ toimetusele, et ta liia töö pärast ütleb ennast kirjutamisest ära.

Minu arwates on see poseerimine. Ja Londoni kongressil pidas ta ennast poserinä ülewal. Ei tea juba kas ta läheb enamlastega...

Wähemlased andsid siin eelteate wälja kuukirja „Sotsiaaldemokraadi Hääl“ kohta Plehanowi, Akselrodi, Dani, Martowi, Martõnowi allkirjaga. Muretsen tema ja saadan Teile. Wõitlus wõib terawamaks minna. Aga Trotski tahab seista wõitlewatest fraktsioonidest kõrgemal...

Materialismi suhtes, kui ilma mõistmine, mõtlen nimelt, et ei ole sisuliselt Teiega nõus. Nimelt mitte „ajaloo materialistliku arusaamise“ (teda ei eita meie „empirio“¹⁾), waid mõtteteadusliku materialismi üle. Et anglosaksid ja germaanlased tundsid omal kohustusil olevat wäikekodanluse wastu, aga romaanlased anarkismi wastu, sellele waidlen ma otsustawalt wastu. Materialism, kui mõtteteadus, on neil igalpool tagakiusamise all. „Neue Zeit“ on kõige järjekindlam ja teadiikum häälekandja, aga ta on külm mõtteteaduse wastu, ei olnud ialgi mõtteteadusliku materialismi ägedaks pooldajaks, aga wiimsel ajal trükkis ilma ühegi äärmärkuseta empiriokriitikuid. Et sellest materialismist, mida õpetasid meile Marx ja Engels, wõiks surnud wäikekodanlust wälja tuua, see pole õige, pole õigel Kõik wäikekodanlikud woolud sotsiaaldemokraatias sõidwad kõige rohkem mõtteteadusliku materialismi wastu, kisuwad Kanti, neokantismi ja kriitikalise mõtteteaduse poole. Ei, see mõtteteadus, mida põhjendas Engels „Anti-Dühring’is“ ei lase wäikekodanlust läwelegi. Plehanow teeb sellele mõtteteadusele halba, sest ta seob siin wõitlust fraktsioonilise wõitlusega, kuid praegust Plehanowi ei pea ükski Wene sotsiaaldemokraat wana Plehanowiga segama.

Al. Al. Bogdanow läks alles praegu minu juurest ära. Annan talle weel kord ja weel kord „kongressi“ pärast²⁾. Kui pääle käite, wõib paariks päewaks korraldada ja õige ruttu³⁾,

Surun kätt, Lenin.

¹⁾ „Meie empirio“, see on empiriokriitikud ja empiriomonistid (A. A. Bogdanow, W. A. Basarow, A. W. Lunatsharski), Lahkumineku käigu kohta waata Wladimir Iljitsh järgmist kirja (№ 5).

²⁾ A. M. Gorki tegi ettepaneku wäljamaal asuwate enamlaste-kirjanikkude kokkutrehwamist korraldada märgatawate lahkuminekute ühiseks arutamiseks. Sellest kawatsusest, kuid mitte olewast kongressist räägitakse ka järgmistes kirjades.

³⁾ Ühelajal selle kirjaga kirjutas ja saatis Wladimir Iljitsh kirja A. W. Lunatsharskile sama ainete kohta. Meie anname selle kirja „Lisas“ (II).

25 — II, 08.

5 KIRI.

Kallis A. M!

Teie kirja päale ei wastanud ma kohe ajawitmatult, sest Teie kirjatüki¹⁾ pärast wõi teatud ühenduses temaga, kui imelik see esimesel pilgul ka ei ole, oli küllalt raske kisklemine Al. Al. Bogdanowiga toimetuses... Hm..., hm... ma rääkisin mitte selles kohas ja mitte selle puhul, kus Teie mõtlesite.

Asi seisis nii.

Raamat „Marksismi mõtteteaduse ülewaade“²⁾ teritas äärmiselt wanu lahkuminekuid enamlaste keskel mõtteteaduse küsimustes. Ma ei loe ennast küllalt asjatundjaks neis küsimustes, et kirjaliselt rutata ülesastumisega. Kuid alati walwasin tähelepanelikult meie parteilisi waelusi mõtteteaduse üle, — alates 80-te aastate lõpust kuni 1895 aastani Plehanowi wõitlust Mihailowski ja Ko. vastu, siis tema wõitlust kantiaanlaste vastu 1898 ja järgnewatel aastatel (siin juba ma ainult ei walwanud, waid ka osalt, kui „Koidu“ toimetuse liige, wõtsin 1900 aastast osa) lõpuks tema wõitlust empiriokraatikute ja Ko. vastu.

Bogdanowi töde järele mõtteteaduse üle walwasin ma tema energeetilisest raamatust „Ajaloolisest waatest looduse päale“, millise raamatu uurisin läbi Siberis olemise ajal³⁾. Bogdanowil oli seisukoht ainult üleminekuks teiste mõtteteaduslikkude waadete juure. Isiklikult tutwunesin ma temaga 1904 aastal, mille puhul meie korraga üksteisele kinkisime oma raamatud: mina „Sammud“⁴⁾, tema ühe oma tolleaegse mõtteadusliku töö⁵⁾. Ja ma kohe kirjutasin (kewade wõi suwe algusel 1904 a.) temale Jenast Pariisi, et ta paneb oma kirjutustega sügawalt mind kahtlema oma waadete õige seisukoha juures ja iseäranis usutleb, et Plehanowi waated on õiged.

Plehanowiga, kui meie olime üheskoos, rääkisime enam kui ükskord Bogdanowi üle. Plehanow seletas mulle Bogdanowi waadete wigasid, kuid ei lugenud selle kalduwusi sugugi mitte äärmiselt suureks. Mäletan wäga hästi, et 1903 aasta suwel ajasime Plehanowiga Koidu toimetuse nimel „Realistliku ilmawaate ülewaadete“⁶⁾ toimetuse esitajaga juttu, kusjuures leppisime kokku kaastöö asjus, mina agrarküsimuse, aga Plehanow mõtteteaduse üle Machi vastu. Oma ülesastumise Machi vastu

¹⁾ Gorki kirjatükk on meile teadmata. Ta oli „Proletarii“ jaoks kirjutatud. Tema sisu selgib Wladimir Iljitschi järgnewast seletusest.

²⁾ Raamat „Ülewaated; marksismi mõtteteaduse üle“ ilmus 1908 a. (Peterburg „Serno“). Sisu. W. Basarow: „Meie aja müstitsism ja realism“, Berman: „Dialektikast“. P. Jushkewitsch: Praegusaegne energeetika empiriosymbolismi waatekohalt“. Lunatsharski: „Ateistid“, Bogdanow: „Eabajumalate maa ja marksismi mõtteteadus“. I. Helfond: Dietzgeni mõtteteadus ju praegusaegne positivism“. S. Suworow: „Sotsiaalse mõtteteadusepanemine“.

³⁾ Al. Al. Bogdanowi raamat „Ajaloolise waate pämised elemendid looduse päale“ ilmus 1899 a. Moskwas. Wladimir Iljitsch oli sel ajal asumisel.

⁴⁾ Broschüür „Samm edasi, kaks tagasi“, mis ilmus 1904 a. Jenas maikuul (ümbertrükitud töde kogus, anne V, lhk 303—490).

⁵⁾ Jutt on A. A. Bogdanowi raamatust „Empiriomonism“, I osa, Peterburg 1904.

⁶⁾ Marksistlik kogutöö „Realistliku ilmawaate ülewaated“, mis narodnikute ja revisionistide vastu sihitud, ilmus 1904 a. Sisu: S. Suworow. „Elu mõtteteaduse alused“. A. Lunatsharski. „Positiivse esteetika alused“. W. Basarow: „Autoritaarne metafüüsika ja autonoomne isik“. A. Bogdanow: „Wahetus ja tehnika“. P. Maslow: „Agrarküsimusest“. A. Finn: „Tööstuslik kapitalism Wenemaal wiimsetel aastakümnetel“. P. Rumjantsew: „Wene talurahwa ewolutsioon“. N. Korsak (A. Bogdanow): „õiguslik ühiskond ja töölik ühiskond“. W. Fritshe: „Naturalistliku impressionismi sotsiaal-hingeelulised alused“. W. Schuljätikow: „Purustatud estetika jalulesäädmine“. Plehanowi ja Lenini kirjatükki kogutöös ei ilmunud.

säadis Plehanow kaastöö tingimuseks, — missuguse tingimuse „Ülewaadete“ toimetuse esitaja täiesti vastu wõttis. Plehanow waatas siis Bogdanowi kui kaaslase pääle wõitluses rewisjonismi vastu, kuid liitlase pääle, kes niiwõrd eksib, kuiwõrd läheb ta Ostwaldti ja Machi järele.

1904 a. suwel ja sügisel astusime meie Bogdanowiga lõpuliselt kokku, kui enamlased ja tegime selle waikiwa bloki, mis waikides mõtteteaduse kõrwale jätab, kui erapooletu ala, ja see blokk oli kogu rewolutsiooni aeg ja andis meile wõimaluse üheskoos seda rewolutsioonilise sotsiaaldemokraatia (enamluse) taktikat rewolutsioonis ajada, mis minu sügawa ja kindla arwamise järele oli ainuke õige.

Rewolutsiooni palawikus tuli wähe mõtteteadusega tegemist teha. 1906 a. algul kirjutas Bogdanow wangimajas weel ühe töö, — wististi



Marchelle Cachin,

Prantsuse kommunistide juht.



Traine,

Prantsusmaa kommunistliku partei
esitaja Kominterni täidesaatwas
komitees.

empirionismi III wäljaande¹⁾. 1906 a. suwel andis ta selle mulle ja ma istusin tähelepanelikult tema kallale. Läbi lugedes sain ma erakordselt wihaseks ja tigidaks: mulle sai weel selgemaks, et ta läheb äärmiselt ebaõiget teed mööda, mitte marksistlikku teed mööda. Ma kirjutasin siis talle „armsa seletuse“, kirjakese mõtteteaduse üle kolme heftikese suuruses. Tegin talle sääl selgeks, et ma olen muidugi rea-marksist mõtteteaduses, kuid need selged, rahwalikud ja hiilgawalt kirjutatud tööd usutawad mind lõpuliselt sisuliselt tema ebaõiges ja Plehanowi õiges seisukohas. Neid heftikesi näitasin ma mõnelele sõpradele (selle hulgas ka Lunatsharskile) ja mõtlesin isegi neid päälkirja all: „Rea-marksisti märkused mõtteteaduse üle“ trükkida, kuid ei teinud seda. Nüüd kahetsen, et ma

¹⁾ A. A. Bogdanow arretereeriti 2. (15) detsembril 1905 a. Peterburi tööliste saadikute nõukogu arretereerimisel. Raamat, mille ta wangimajas kirjutas, oli tõeliselt „Empirionism“, III anne, Ptg. 1906.

siis kohe ei trükkinud. Kirjutasin neil päivil Piiteri, paludes neid heftisid välja otsida ja mulle saata¹⁾.

Nüün ilmusid „Marksismi mõtteteaduse ülewaated“. Ma lugesin kõik kirjatükid päale Suworowi (teda loen)²⁾ läbi ja iga kirjatüki puhul sain pahameelest otsekohe wihaseks. Ei see ole marksism! Ja roniwad meie empiriokriitikud, empiromonistid ja empiriosümbolistid³⁾ otse sohu. Usutleda lugejat, et „usk“ välisesse reaalsesse ilmasse on „müstika (Basarow), ajada segi kõige hirmsamal wiisil materialism ja kantism (Basarow ja Bogdanow), jutlustada agnostitsismi (empiriokritisismi) ja idealismi (empiriomonism) mitmesugusust, — õpetada töölistele „religiooni-lise atteismi“ ja kõrgemate inimliste potentsiate „jumaldamist“ (Lunatscharski), — kuulutada müstikaks Engelsi õpetust dialektika üle (Berman) — mingisuguste Prantsuse „positiivistide“ — agnostikute wõi metafüüsikute, kurat neist aru saab, haisevast allikast „arusaamise sümbolistlikku teooriat“ laenata (Juschkwitsh)! Ei, see on juba liig. Muidugi meie oleme reamarksistid, inimesed, kes mõtteteaduse üle wähe lugenud, — kuid milleks siis meie meelt pahandada, et säärast asja meile ette kantakse, kui marksismi mõtteteadust! Ma lasen ennast kiiremini tükki raia, kui olen nõus säärasest häälekandjast wõi koleegiumist osa wõtma, mis niisuguseid asju jutlustab.

Mind kiskus uuesti „Reamarksisti märkused mõtteteaduse üle“ oma ligi ja ma hakkasin neid kirjutama, aga Aleksander Aleksandrowitsch Bogdanowile, — „Ülewaadete“ lugemise protsessis, — ma muidugi awaldasin oma muljed otsekohe ja jämedalt.

Milleks siin Teie kirjatükk? — küsite Teie. Ja just päälegi weel säärasel ajal, kui need lahkuminekid enamlaste hulgas ähwardasid iseäranis terawaks minna. Teie hakkate awalikult ühe woolu waateid oma töös „Proletarii“ jaoks jutlustama. Muidugi ma ei tea, mis Teil oleks välja tulnud. Päale selle loen ma, et kunstnik wõib omale palju kasulikku igast mõtteteadusest omandada. Lõpuks olen ma täiesti ja tingimata sellega nõus, et kunstiloomingu küsimustes kõik raamatud Teile kätte saadan ja kasutades sääraseid waateid omast kunsti kogemusest ja kas wõi idealistlikust mõtteteadusest, wõite Teie tulla järelduste juure, mis toowad tööliste parteile määratud kasu. Kõik see on nii. Aga siiski „Proletarii“ peab täiesti erapooletuks jääma, kogu meie lahkuminekute kohta mõtteteaduse alal, mis ei annaks lugejatele isegi mitte põhjuse warju enamlaste, kui Wene rewolutsiooniliste s.-d. tiiva taktilist liini, sihti, empiriokritisismiga wõi empiriomonismiga siduda.

Kui ma Teie kirjatükki läbi lugedes ja uurides ütlesin A. A. Bogdanowile, et olen tema mahutamise wastu, siis muutus ta pilwest mustemaks. Meil otse oli lõhe õhkkond. Eila⁴⁾ kutsusime erilisel meie toimetuse kolmiku koosoleku küsimuse arutamiseks. Siin tuli meil korraga üks rumal wäljaastumine kuukirjas „Neue Zeit“ appi. Tundmatu tõlkija mahutas nr. 20 Bogdanowi kirjatüki Machi üle, kusjuures eessõnas lobas, et Plehanowi ja Bogdanowi lahkuminekid ähwardawad Wene sotsiaaldemo-

¹⁾ Nende heftide saatus on meile teadmata. Instituuti üleantud materjalide hulgas ei ole Wladimir Iljitshi wäljamaa arhiwi. Nende „heftide“ tähsust silmas pidades Wladimir Iljitshi mõtteteaduslike waadete ajaloo kohta oleks Instituut neile seltsimeestele sügawalt tänulik, kes wõiksid Instituuti nende „heftide“ jälgedele juhatada.

²⁾ Wladimir Iljitsh nähtawasti luges kogutöö kirjatükki järjekorra järele. Suworowi kirjatükk: „Sotsiaalse mõtteteaduse alused“ on kogutöös wiimne (lhk (291—328).

³⁾ „Empiriosümbolismiks“ nimetas oma süsteemi — empiriokritisismi üht kuju — kogutöö kaastööline P. Juschkwitsh.

⁴⁾ See on 24. weebruaril 1908 a.

kraatide hulgas enamlaste ja vähemlaste fraktsiooniliseks lahkumiseks muutuda¹⁾! Selle eessõna kirjutaja need sõnad liitsid meid. Meie leppisime korruga kokku, et teadaanne meie erapooletusest on nüüd kohe esimeses „Proletarii“ numbris tingimata tarvilik. See vastas äärmiselt minu meeleolule pärast „Ülewaadete“ ilmumist. Teadaande säadsime kokku, kinnitasime ära ja homme ilmub ta „Proletarii“ nr. 21 ja saadan Teile²⁾.

Teie kirjatüki suhtes otsustasime küsimuse edasi lükata, kirjeldades teile igäühe kirjas „Proletarii“ toimetaja poolt kogu asja olukorda ja kiirendades minu ja Bogdanowi sõitu Teie poole.

Tähendab Teie saate kirja ka Al. Al. Bogdanowi ja kolmanda toimetaja Dubrowinski käest, kelle üle ma Teile waremalt kirjutasin.

Oma arwamise loen ma tarwilikuks Teile otse kohe ära öelda. Teatud kisklemist enamlaste keskel loen ma nüüd täiesti möödapääsematuks. Kuid selle pärast lahku minna loen rumaluseks. Meie tegime teatud taktika läbiwiimiseks tööliste parteis bloki. Meie seda taktikat ajasime ja ajame ilma lahkuminekuta (ainuke lahkumine oli 3-da riigiduumi boikoti asjus³⁾), kuid esiteks ei läinud ta iialgi meie hulgas nii terawaks, et lõhest wõiks rääkida, teiseks ta ei wastanud materialistide ja machistide lahkuminekule, sest näituseks machist Basarow oli samuti, kui mina, boikoti wastu ja kirjutas selle üle (suur följeton „Proletarii's“⁴⁾).

Minu arwates oleks see lubamata rumalus, kui tööliste partei asja rewolutsioonilise sotsiaaldemokraatia taktika läbiwiimisel segada waielustega selle üle, kas materialism wõi machism. Meie peame mõtteteaduse alal nii wõitlema, et „Proletarii“ ja enamlased, kui partei fraktsioon, ei oleks sellesse segatud.

Minu arwates tuleb Teil selleks kaasa aidata. Aga kaasa aidata wõite sel teel, et saate „Proletarii's“ kirjanduslikku kriitikat, publitsistikat, ja kunstilisi loominguid jne. erapooletute (s. o. mõtteteadusega mitte seotud) küsimuste üle kirjutama. Oma kirjatükk — kui Teie tahate lõhele wastu olla ja uut kisklemise laienemist takistada, — tuleks Teil ümber teha: kõik, mis kaudseltki seotud Bogdanowi mõtteteadusega, panna teise koha pääle. Jumal tänatud, Teil on kohtasid, kus pääle „Proletarii“ kirjutada. Kõik, mis Bogdanowi mõtteteadusega ei ole seotud, — aga Teil ei ole suurem osa kirjatükist sellega seotud, — seletada reas kirjatükkides

¹⁾ Bogdanowi kirjatükk Machist, millest on Wladimir Iljitschil jutt, kannab päälkirja: „Ernst Mach und die Revolution“ (Ernst Mach ja rewolutsioon) von Bogdanoff, Neue Zeit, I. Band. № 20 (14. weebbruaril 1908, lhk. 695—700).

²⁾ „Proletarii“ № 21, mis ilmus 26. weebbruaril 1909 a., on järgmine teadaanne toimetuse poolt mahutatud.

„Neue Zeit“ № 20 meie tundmatu tõlkija eessõnas A. Bogdanowi kirjatükile Ernst Machi üle loeme järgmist: „Wene sotsiaaldemokraatias on kahjuks tunda väga tugew kalduwus üht wõi teist seisukohta Machi suhtes fraktsioonilise jaotuse küsimuseks parteis teha. Wäga tõsised taktilised lahkuminekid enamlaste ja vähemlaste wahel muutuwad weel terawamaks waieluste tõttu meie arwates küsimuse üle, mis nende lahkuminekutega sugugi seotud ei ole, kas marksism on nõus teoreetilis-tundelikul alal Spinoza ja Goldbachi wõi Machi ja Awenariuse õpetusega?“ „Proletarii“ toimetus, kui enamliku liikumise ideeline esitaja, loeb selle kohta tarwiliseks teadustada järgmist: „Tõeliselt ei ole see mõtteteaduslik waielus mitte fraktsiooniline ja toimetuse arwates ei wõigi seda olla; igasugune katse neid lahkuminekuid fraktsioonilistena kujutada on kohe juurteni ebaõige. Ühe kui teise fraktsiooni keskel on mõlemate mõtteteaduslikkude woolude esitajaid.“

³⁾ Lenin astus üles 3-dast riigiduumast osawõtmise poolt (waata tema kirjatükk „Boikoti wastu“). A. A. Bogdanow esines boikoti poolt ja oli „boikotistide“ poolt aruandjaks üles säetud partei konwerentsil 1907 a.

⁴⁾ Basarowi kirjatükk: „Parlamendi kretinism pahupidi“ oli ilma allkirjata „Proletarii“ № 18 mahutatud 26. oktoobrist 1907 a.

„Proletarii“ jaoks. Teistsugune ülewalpidamine Teie poolt, see on kirjatüki ümbertegemisest äraütlemine või „Proletarii“ kaastööst äraütlemine, wiib minu arwates paratamata konflikti suurendamisele enamlaste hulgas, uue kisklemise lokaliseerimise raskendamisele, rewolutsiooniliste s.-d. elulise, praktiliselt ja poliitiliselt tarwiliku asja nõrgendamisele Wenemaal.

Säärane on minu arwamine. Ma ütlesin Teile kõik, mida mõtlesin, ja jään nüüd Teie wastust ootama.

Tahtsime täna Teie poole sõita, kuid juhtus, et tuli vähemalt nädala, võib olla kahe, kolme pääle edasi lükata.

Surun kõwasti kätt.

Teie W. Lenin.

Märts 1908¹⁾.

6 KIRI.

Kallis A. M.!

Kaua ei ole ma Teile kirjutanud. Meie sinnasõit ikka wiibib: nüüd on päämiseks takistajaks teadete puudumine Brüsselist. Mulle kirjutasi sõbraq säält, et ootawad mind büroo (Rahwuswahelise Sotsialistliku) istangule. Ma küsisin sekretäärilt järele, millal tarwis sõita, sest mul on tarwis Itaaliasse sõita. Ikka ei ole wastust.

Kuid Brüsselit ei või waele jätta.

Kas saite „Proletarii“ kätte? Missugused arwamised on Teil tema kohta? Ja ka An. Was. Lunatsharskil? Tema äraütlemise kommuna üle kirjutamise kohta sain kahetsusega kätte. Meie kolmas toimetaja — Innokenti (Dubrowinski). Kirjutage kas teil või An. Was. on mingisuguseid plaanisid „Proletarii“ kohta.

Surun kätt

(Järgneb.)

Teie Lenin.

¹⁾ Kirjale ei ole aeg pääle kirjutatud. Kahtlemata on ta märtsil 1908 a. ja oli enne kirja № 7, millel aeg pääl — 10. märtsist.

Igatsuste randa...

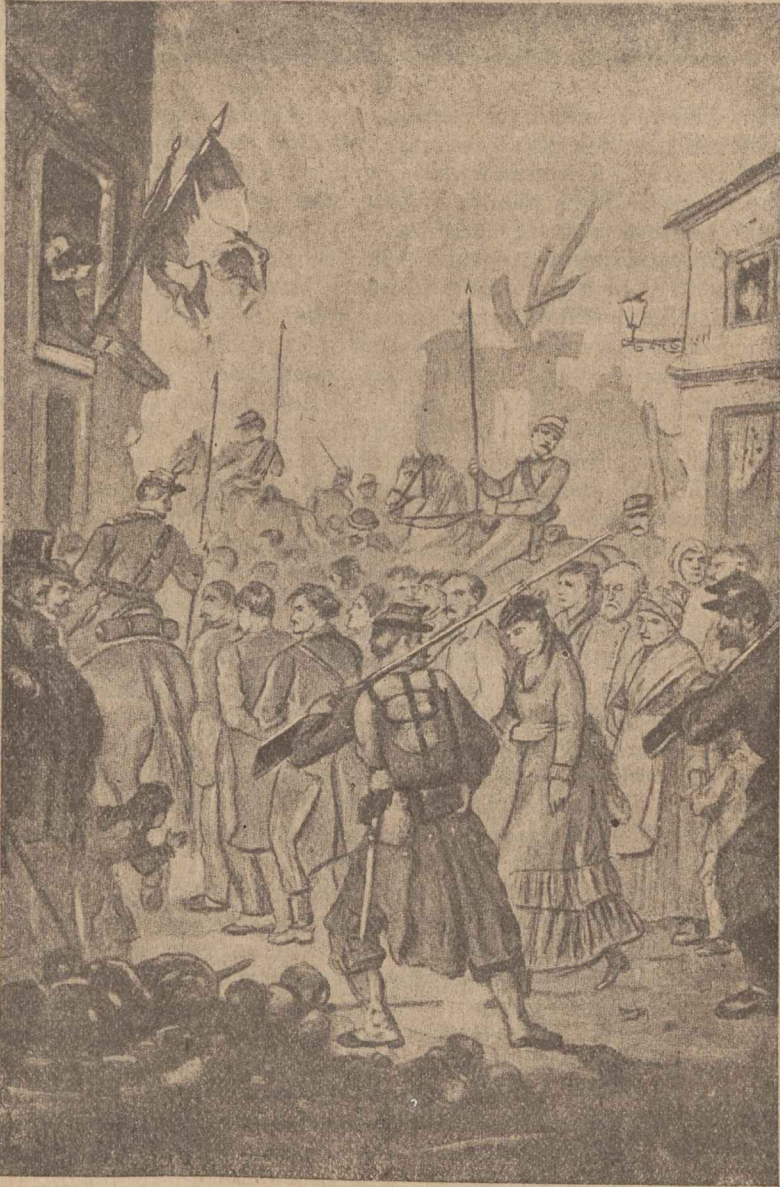
Oskar Kullerkupp.

Sügiskuul,
kui karge põhjamine tuul
käis üle manneri ja ookeani hooga,
wetewooga
meil tuli ulgumerre sõuda,
et enne talwe rahnust wastasranda
jõuda.

Küll kiikus, wajus lame laintesäng!
Kui merineide mäng
ta pinnal purjekari hõljus, aerutas,
neid naerutas
kui lapsi tugew tuulehoog.
Ja wahutaja wõimas wetewoog.

Wiis weeredes
kui häwitus-ekstaasis keereldes
kord üles harjule, kord alla mere-
kaewu
hiiglalaewu...
Nii sõjakasti sõudsime
ja wiimaks igatsuste randa jõudsime.

Ent enne weel,
kui ringreis käidud pikal mereteel
ja ankrud kinnitatud reidis,
hukkumise leidis
üks purjek pöduraim: sest laine lai ja
walju
ta tõstes turjale lõi wastu karmi kalju.



Pariisi Kommuuna viimased päevad.

Batouala.

Neegriromaan.

René Maran. Prantsuse keelest R. W.

I.

Õhtul põlema süüdatud, kuid öö jooksul pikkamisi kustunud tulest on järelejäänud kõrge hunik sooja tuhka. Ükse aset täitwa awause kaudu tungib sisse ämar walgus. Õlgist katuse alt kuulub termiitide ühetoonne püsimatu rädin.

Wäljas kirewad kuked. Kukerekuuga ühineb kitsede mökitamine ja partsejaadide kilkaw itsitus. Kaugemal, Pomba ja Pamba kaldaid katwas wõsastikus, kisawad kähisedes koerakoonulised ahwid. Päew algab.

Alles unega wõitlew paljude külade mokundshi Batouala kuuleb üsna selgelt seda häälte wirrwarri. Kõheldes — kas üles tõusta, wõi uuesti uinuda, aigutab, sirutab ja wäristab ta end. Üles tõusta? N'Gakura! Milleks! Pole wähematki lusti. Kõige lihtsamagi küsimuse otsustamine tundub nii raskelt. Paljas ülestõusminegi nõuab suurt jõupingutust. See näib olewat küll lihtne, on aga tõeliselt üsna raske — ülestõustes peab tööle minema.

See ei tähenda, nagu kardaks Batouala tööd. Tugew, wastupidaw, kuulus rändaja, ei tea ta enesel olewat wõistlejaid ei sagai heitmises, noawiskamises, jooksus ja wõitluses. Kogu ümbruskonna hüigla banda ülistab mokundshi muinasjutulist jõudu. Kõik teawad ja mäletawad ta sõjalisi ja sugulisi wägiteid, ta jahimehelikku osawust ja leidlikkust. Ja täiskuu walgel tam-tamide pörina saatel laulawad kaugetes küldes mbisid, daknid, dakuid ja langbasid päamehe Batouala wägiteedest. Ei, töö ei wõi teda hirmutada.

Kuid walgete juures on töö imelik tähendus. See on wäsimus ilma otsekohese, käegakatsutawa tasuta ja tagajärjeta; see tähendab hoolt, muret, kannatust ja haigusi mingi aawelise eesmärgi tagaajamisel. O, need walged! Nad peaksid küll tagasi pöörama sinna kust tulnud. Nad teeksid palju mõistlikumalt kui neetud raha ahnitsemise asemel rahuldusid koduste toimetustega ja oma maalapi harimisega.

Elu on üürike. Töö olgu nende päralt, kes sellest kunagi aru ei saa. Logelemine pole inimesele häbiks. Sel pole mingit ühist laiskusega. Batouala arwates on logelemine lihtsalt elu mõistlik kasutamine. Ja tõepoolest, kas pole kõige mõnusam elada päewast päewa, eilat meeletuletamata, homse eest hoolitsemata ja tulewiku plaane tegemata...

Tõepoolest, milleks üles tõusta? Istuda on mõnusam kui seista, lamada parem kui istuda. Magus heina lõhn tõuseb niinematilt, mis pehmem kui wasttapatud metshärja nahk. Kas pole mõistlikum sulguda silmad, katsuda uuesti magama jääda ja nii olemasolu mõnusust paremini hinnata? Enne peab aga koldesse lõket tegema.

Paarist kuiwanud oksast ja õlgedest aitab. Punnpõsil lõõtsub Batouala tuhasse, milles weel söed hõõguwad. Mõne minuti pärast tõuseb lämmataw kibe suits rõngana üles. Hiljem plahwatab elustawa soojuse eelkäija leek. Siis wõib selg tule poole pöörduda ja waglana rõngasse tõmmatult uuesti uinuda ehk hõõguwate süte juures end soendada, kui siug päikese paistel. Wõib samuti teha kui Jassi, kellega ta juba nii kaua ühes elab...

Jassi pakub tõepoolest hääd eeskju. Alasti, täis rahu, pääd paku najale toetades lamab ta käed kõhu pääl, jalad laiail, pörandal ja norskab teise jahtunud tuhahuniku ääres. Kui ilus on ta uni! Wahetewahel kratsib ta närbinuid, kortsus rinde, käänleb ja ohkab. Huuled liiguwad. Siis jääb jälle kõik wait ja kuulub ainult tasane norin...

Ülewel, kanade, partide ja kitsede kohal, magab wäike, punane, nukker peni Dshuma. Ka tema on end kerra kiskunud. Wahetewahel raputab ta

omi kõrwu, ehk jälle uriseb kõwemini kui Jassgindsha, mokundshi armsam jassi. Wahest aga, wist mingist tiirasest unest aetuna, ahmib lõugadega õhku.

Batouala ajab end küünarnukkidele. Wõimata uinuda! Nisike udu tungib üti awausest sisse. Kül. Süüa tahaks.

Päew läheneb kiirelt.

Dshuma, kanad, pardid ja kitsed on wälja läinud. Batouala tunneb, et ta peaks samuti tegema. Ees seisab ümberlõikuse püha, ta pole sinna aga weel kedagi kutsunud. Oleks aeg kord seda lohakust parandada.

Kämlaga silmi hõõrudes ja sõrmede wahele nina nuusates tõuseb mokundshi sügades üles. Kõige päält kratsib ta hoolega kaenlaaluseid, siis puuse, pääd ja taguotsa. Sügamine on üks mõnus asi! See kiirendab werejooksu ja pakub lõbu. Pääle selle on see loomulik. Tarwis ainult korraks ringi waadata, et sarnasele otsusele tulla. Unest ärgates sügawad end kõik elawad olewused. Kes ei süga, on halwasti wäljamaganud...

Mõnus on sügada, weel mõnusam aga haigutada. See on kõige paremaks abinõuks und suu kaudu minema kihutada.

Sügades ja haigutades hakkab Batouala mõirgama. Selle harjumuse on ta pärinud oma wanematelt, need aga omakord esiwanematelt.

Ja! Warsti teatab ta oma sõpradele, kus ja kuna ümberlõikuse pidu peetakse. Seni on aga tarwis tulelõket elustada. Jassgindshalgi on siis ärgates hõlpsam oma tuld üles teha. Igaüks elagu omaette, aga mitte teistele. Nii on vähemalt teda õpetatud.

Tule tegemist lõpetades läheb Batouala wälja.

Maad peidab paks udu, nii et wõimata näha isegi üttisid, milledes ta kaheksa päist ühes nende lastega elawad. Ta on nagu harilikult ikka alasti ja kül. ajab ta warsti ütti tagasi.

Brr! Kül. mast wärisedes ja hambaid lõgistades istub Batouala käed risti tule ääre. Magus soojus lämmitab kohmetanuid liikmeid. Käsa leegi kohal soojendades ümises mokundshi tuntud lauluwiit, millele ise sõnad säeb. Laulab walgete ninameestest ja naistest. „Jassi“ alaline kordumine lõpusalmis toob meele Jassigindsha. See aga, naga harilikult ikka hommikuti, äratub tarwiduse naise järele. Jassigindsha omalt poolt on igahommikuse rahuldusega nii harjunud, et teda pole tarwis selleks üleski ajada. Küll ärkab isegi...

Päew algas.

II.

Kiirelt silmi pilgutades popsubat Batouala lühikeste sõõmudega piipu. Wahetewahel, sügawama tõmbe järele, lartsatab energiliselt süga. Nii suitsetab ta, oma mõtetest täiesti wabat pääd kõrgel hoides, tükk aega.

Päike tõuseb kõrgemale, kuumus suureneb. See meeldib Batoualale. Ta suitsetab edasi...

Jassigindsha on magusatest maapäklitest ja tigudest walmistanud hariliku hommiku eine. Seni kui mees sööb, suitsetab naine mahajäetud piipu ja walwab praetawate tõukude järele. Batouala kaheksa teist naist, igaüks oma üti ees, on toaleti tegemisele asunud. Seda tehakse halpimata. Mees ja naine on teineteise tarwis loodud. Nad teawad wäga hästi milles üksteisest erinewad js seepärast on igasugune häbenemine üleliigne. Ihu ei pruugi häbeneda. Silmakirjalise häbenemise on neetud walged enesega kaasa toonud. Peita tuleb ainult inetut, kinni katta naeruwäärset.

Sõõmist lõpetades nõuab Batouala piibu tagasi ja hakkab uuesti lühikeste sõõmudega suitsetama. Sellest küllastunud asub ta warsti warwaste järeluurimisele — kas sinna mitte mõni mardiktäi pole pugunud. Waene neeger peab neid otsima, sest muidu munewad nad naha alla enam mune,

kui suures külas naisi. Hoopis teine on lugu walgetega. Katsugu aga keegi nende naha alla pugeda! Nad on nii hellaihulised, et märkawad otsekohe waenlast, ja ei rahustu enne kui boi neid sellest wabastanud pole.

Ah, need walged! Moskiidi pistmine paneb nad wanduma. Furu wihastab neid. Kärbeste pirin teeb närwiliseks. Prakongo, musta kihwtise skorpiooni ees tunnewad nad hirmu. Kõik kohutab neid. Naeruwäärt.

Ja nende jalad? Ei tea milleks peaks nad neid musta, kollase ja walge naha sisse mässima? Ja kui neil üksnes jalad haiseks? Kogu ihul on raibe hais juures. Ja mitte ainult jalgu ei peida nad. Ka silmad on kollaste, siniste ja mustade klaaside taga. Ja pääs kantakse wäikseid korwikesi. N'Gakura. Täis üleolekut kehitab Batouala õlgu ja sülitab.

Ah need walged! Nende salakawalus ja mõistus teeb neid aga kardetawaks. Ühed neist, Prantsusmaalt tulijad, tõid enesega kaasa mingisugused rääkijad masinad. Teised neelawad nuge. Selles pole mingit kahtlust. Kes kogu maal ei tunneks walgete päämeest Moro-Kambat, kuulsat mookade neelajat ja banda wõtjat? Kolmandad wõiwad mingisuguse klaastoru läbi näha hirmus kaugelt kõige wäiksemaidki asju nii selgelt, nagu oleks need mõne sammu taga. Imelik.

Ja nende doktorrod — nii nimetawad walged omi nõidu — wõiwad, kui see neile pähe tuleb, sind sinist kusema panna. Ja kõige imelikum weel — üks hiljuti maale tulnud walgete päalik tõmmas kõikide nähes naha oma käelt, ilma et see nähtawasti kõige wähematki walu oleks teinud. Tõsi küll, nahal polnud mingit ühist seni nähtud naha sortidega, kuid see oli siiski ta käe nahk. Tõendatakse weel, et walged wõiwat hambaid ja silmi wälja wõtta ja oma kõrwale nagu kõige harilikumaid asju paigutada. Hm! Mustad nõiad ei suuda iialgi niisuguseid imesid teha. Ja wähehaawal asus põlgutuse asemel mokundshi rindu hirm.

* * *

Päike oli poole oma päewateekonnast käinud, kui mokundshi lagendiku üle walitsewale kõrgustikule jõudis. Sää! seisab kolm erisuurust linghat. Nende õõnsate pakkude kõrwal on nuiad. Üht neist kätte haarates lööb Batouala kord lühemat, kord pikemat pausi pidades, kõige jämedama trummi pihta. Silmapilguks tekkib sügaw waikus. Mokundshi purustab selle kahe uue lühikese löögiga.

Waewalt on wiimsed löögid kaugusse kajanud, kui tamtamide paukumine wastukõlama hakkab. Ühed — kõhklejad, nõrgad ja ebaselged tungiwad waewalt kuuldawale; teised — selged ja kõlawad rulliwad end ühest kaagast teiseni. Mingi nägematu hakkab elama, kui õeldes:

— Sina kutsud meid... Kuuleme...

Mis tarwis?... Räägi... Waheldamisi kord ebaselgelt, kord kõmawalt, weerewad üle lagendiku salapärased hääled, siis alles wastab Batouala. Algul nõrgalt ja elutult, nagu westaks ta hallist ühetoonses argipäewaelust, üksildusest, mida miski ei kurwasta ega rõõmusta, ehk jälle saatusele allaheitmise möödapääsmatusest. Nuiad langewad taktis kord ühe, kord teise ja kolmanda lingha pihta ja loowad wiisi, nukra, kui wihmane päew enne donworro puhangut.

Wähehaawal muutub wiis elawamaks. Ootamatu pause järele wõtab see hoogu, kaswab, laieneb ja muutub ikka wõimsamaks ja wõimsamaks. Higist nõretaw Batouala taltsutab waewalt tantsu himu. Kutsub ju ta pidule kõiki oma suguharu mehi, naisi ja lapsi, nende sõpru ja sõprade sõpru; kutsub päälilikuid, kelle werd ta joonud ja kes oma kord tema werd joonud.

Kõiki, kõiki kutsub ta üheksa päewa pärast ga'nza puhul peetawale suurele pidule, yangbele.

Tamtamide ja linghade katkendiline põrin tõotab imet. Lõpuks ometi kord peetakse yangba. Pidulised sööwad, joowad, westawad juttu ja lõbus-tawad end. Tantsitakse elawandi, sõjameeste ja armastuse tantsu. Süüakse ja juuakse sarwede ja balafoonide muusika saatel. See saab alles pidu olema! Sest ainult kord aastas peetakse ümberlõikuse ja kohitsemise pidu. Tulgu kõik, kõik. Yabao!

Lingha wiimase põrina järele tekkib lühike waikus. Kaugusest kuulub lugematute tamtamide kõne. Kuid waatamata üksikuid tamtame lahutawa kauguse pääle tundub kõikides neis warjatud rõõm ja kirk. Näis nagu kõ-laks wastu: Kuulsime ja saime s'ust aru, sa wägewam m'bisidest, Batouala... Tuleme, kuulsam mokundshi. Tingimata tuleme... Tuleme ühes oma sõpra-dega. Siis peame alles pidu. Lõbutseme... Tantsime... Joome, kui wal-ged. Wõid kindel olla, et tuleme... Ouorro... Ohouorro... Kanga... Yabingui... Delepou... Tougoumali... Yabada... Kõik m'bisid ja n'gapud saawad sääl olema...

Linghade põristamist lõpetades läheb mokundshi jõe ääre wõrkusid waatama.

Päämehe kodust äraolekut kasutab Bissibingi. See on ilus, shwakas ja tugew noormees. Mokundshi juures ootab Bissibingit alati nii söök, kui bogbo, millel end wälja puhata. Päämees peab Bissibingist eriti lugu. Kuid mitte ainult mokundshi ei armasta Bissibingit. Batouala üheksast naisest hoiawad kaheksa Bissibingi poole ning, kartlikult seda mokundshi eest war-jates, tõendawad talle kõige kirglikumalt oma armastust.

Jassigindsha on aga senini truu olnud oma peremehele. Häämeelega anduks ta Bissibingile, kuid ootab sobiwat momenti. Naine ei wõi kunagi mehele ära öelda, samuti kui mees ei tohi naisele ära öelda. Ainsamaks käskijaks on instinkt. Mehe petmine, õigemini, ainult talle kuu-lumine, pole ju nii tähtis. Juhtumusel kui keegi teise naist tarwitab, wõib ju omanikku alati rahuldada kahjutasuga kanade, kitsede ehk põlleda näol ja asi on jones.

Kahjuks on mokundshiga lugu palju keerulisem. See on armukade, kirgline ja kättemaksuhimuline. Wõib kindel olla, et wanade kommete pääle waatamata ta säälsamas maha lööb igäuhe, kes tema waranduse kallale ki-pub. Ta tahab ise nii kalli hinna eest omandatud põldu seemendada. Ja, Jassigindsha, mokundshi armsam naine, teab seda wäga hästi. Sellepärast tulebki ettewaatlik olla ja anduda ainult kindlas kohas mingi hädaohuta.

Wiimse kahe, kolme kuu jooksul käib Bissibingi tihti Batouala juures wõõrsil. Ta on kuusteist wihmade perioodi wana. Ses eas ajawad mehed, kes selle nime wäärt, naise taga kui panterid antiloope. Bissibingi oli aga erandiks. Mitte tema ei jooksnud jasside järele, waid ümberpöördukt — jassid ajasid teda taga. Naised ülistasid ta kirge ja jõudu ning tegid tast oma armualuse. Ta oli paljude paaride lahkumineku ja alalõpmatute riidude põhjuseks. Alalistest päälekaebamistest tüdinenud, ähwardas walge päälük teda wangikojaga, kuid see ainult tõstis Bissibingist lugupidamist naiste juures.

(Järgneb.)

Üle aastasadade.

Ain Rannaleet.

Olime jälle — meri ja mina.

Olime jälle — kaks igawest sõpra, kaks hinge, tema minu sees ja mina tema ees jahedust pritsiwal kaldal. Lõõtsus kirdetuul, kihutas wett, rebis wahtu puuwillana walgena rohelisele lainele. Kähar meri kilgendas nagu smaragdilised lokid täis hõbedasi kamme. Ei olnud weel päikest, aga punane oli idataewas kui punasem raud ehk nagu purpur kesk südapaist kuuma, kust pidi sündima päikene.

Õõtsus sinine lagendik, oma taha peitnud sajad perspektiivid. End mähkisin wahuste wete lobinasse nagu sooja mantli ja jõin merilõhna nagu toitwat ollust. Wähe weel, siis pidi sündima päikene minu silmade ees.

Siis oleks kui mere tagant tõstet eesriie, ääretuid awarusi andes silmale. Oleks kui süütunud midagi eetris, lõhkend laotuste wahelises ruumis, heleda walgusena jookstes laiali üle mere. End tundsin kõige suuremas ja awaramas kodus — ees ääretu lobisew meri ja sosistaw sinine kaugus, sees laulew mu südame kosk.

Me elasime linnas. Linn see sulas maastikku nagu wärwiplekk pilti. Linn see haljendas kui mõtterikas mets, tukkus kui saajajõune mootor. Majade kärkegedesse olid sulatet eksiwad alleed ja lõpmata tänowate ristteed, teed, mida painduwa wõõna mähkisid traatide wihid pugedes sildade alla, ronides korstnate tippu, puurides majade kehasid.

See linn oli inimeste kodu. Kõik meie kaswasime temas. Armastasime tema õõsisid päikseid, tema waimustawat energiat, tema toitainete laboratooriumisid, isejuhtiwaid masinaid ja sinist õhku. Ja elu armastasime meie, elu, seda magnetiseeriwat wõimu, tugewat ja edasikiskuwat.

Minu wastas seisatas inimene.

— Tere, wend!

— Ka sina! — wastasin.

Ta naeratas mulle ja läks. Jäid meele ainult ta uduinised silmad ja ehakahwatu kael. Lauldes läks, oma hääles heledat päikest piserdades õhku, ja mängis puude lehiga wallatuil sõrmil, tõstes käsi üle pää nagu walgeid hanikaelu. See oli wallatu naine.

Saates talle järele kuuma terwituse kaugele ulatawal mõttel, läksin minagi oma teed. Ja nägin minnes oma sõpru, kel otsaesised helgistatud tiiwulisi mõtteist, kelle silmad ajuti pildusid maagilisi sädemeid silmist silmi tantsiwaid. Iga wastutuleja oli seltsimees, parem sõber, sest waenulikke wahekordi polnud, polnud põhjust waenuks, häwitamiseks, rõhumiseks. Kõik olime kodus ja see kodu oli ühine.

Mind ootas masin, ootas töö.

Ootas wäikene pruun laud ja laual reas walged luunõõbid, kollased tähed nendel. Pehme iste ja selle wastu suur kell, mis näitas wäga täpselt peenemaid sekundi ose. Nurgas peenelt nikerdatud signalograaf piker-guse matt klaasiga mustas raamis ja raadiofoni pasun.

Aine, mida walmistasime, — masin ja mina, — oli leib, igapäewane toit elawale inimsoole.

See oli laboratoorium. Taga seina laius ta — kolossaalne hall labürint katlate, torude, trestlite, pumpade, elektroodide, sterilisaatorite, õhusurujate ja elementide batareide tuhatsugu wariatsioonega. See oli wõimsa gigandi keha. Pääaju aga oli wäikeses toakeses, kus seisis ainult üks laud, tool, sohwa ja kus töötab ainult üks inimene. Tuba ilustasid wärsked wäankas-wud, üleswõtted maailma ilusamaist kohtist, tõuswa päikese keemiliselt wäl-japõletatud klaasile kujutus. Roheliste lehtede wahalt läikis jõujaama pide,

mille kohal punaste arwudega tabel ja jõumõõtja. Ja nagu alati nii ka täna seisatasin signalograafi ees ja wajutasin oma nime ja numbri keskjaama. Wastusena sähwatas kaks korda roheline helk aparraadi matt klassil. Siis ruttasin jõujaama ette, silitasin ühendaja pidet ja waatasin jõumõõtjale silmi. Nagu oma paremale sõbrale hüüdsin terwituse lustilise:

— Tere, wend! — ja surusin pideme alla. Tuksatas jõumõõtja nõel ja tõusis kiiresti mööda numbrite rida. Seina taga ärkas ja hakkas elama gi-gandi keha. Pidasin silmas kella ruttawat seierit.

Wajutasin „A“.

Tundsini, et hakkasid puristama trestlid nagu Niiluse jõehobud palawal päewal. Jälle walwasin seierit.

„D“.

Elektri laengud tekitasid walge piima-sarnase wedeliku, mida peened torud imesid ärewusest wabisedes nagu elewantide lotid.

Siis tuli pikem pause. Haarasin taskust hefti ja märkisin ühe musi-kaalse eskiisi. Kuid walwasin ka wastas tuksuwat kella. Tuli aeg lasta tegewusse uued masinad.

„O“.

Kahe tunni pärast sähwatas signalograafi klaasil kaks punast joont ja radiofoonist hakkasid kostma muusika helid. Tõstsin jõujaama pideme. Seisatasid masinad. Lahkusin.

Lamedale katusele tõusin kesk õitsewaid põõsaid, et jalutades harutada kõnniteede ellipse. Walisin tillukese ehakollase lennuki, mille küljed särasid peeglina ja tormasin temaga sinisesse õhku järele päiksele ümber maakera kumeruse.

Olin seisnud samal paigal.

Waatasime üksteisele otsa — meri ja mina.

Tuule kihutades ligines laine laine järele kaldale. Ja sinisest otsatusest näis tulewat rütmiline kohin.

Kaugelt purjetas üks paat täis hõbedasid kalu, kalurite monotoonseist aerulõokeist tõugatud. Ja lõpmata kaugel kuulsin laulwat lumiseid kajakaid südamesse tungiwat laulu punasest igatsusest.

P i d u.

Ferdinand Klimberg.

Põrawad trummid!

Päikese kuld

kallutab tuld

wõluwalt wõlwilt

müüride wahele alla.

Põrawad trummid. . .

Werewad lipud lõõnud walla.

Orjad ju tõusnud on põlwilt,

sirgeks a'and surutud selja,

walgusse tulnud nad wälja.

Põrawad trummid. Suur tormide

müha.

Suur keldritest tulnute päikese

püha

a'ab eemale waldawa aastasaja öö,

toob Elu ja kaasas ka kaunima töö.

Põrawad trummid.

Ärge lippega matke

päikese kulda!

Punaste lillega katke

haudu, kus warisend mulda

wõitluses wapramad wennad!

Leinawad langenuid külad ja

linnad. . .

Põrawad, põrawad trummid.

Kes suudaks küll sulguda

wahutawaid wooge,

hiiglatormi hooge?

Tulgu ta!

Põragu, põragu trummid!

Proletaarsest kultuurist ja kunstist.

L. Trotski ainetel R. W.

Iga walitsew klass loob oma kultuuri ja oma kunsti. Ajalukku on jäljed jätnud Idamaa orjaperemeeste kultuur, wanaaja klassikalik, keskaja feodaalne ja nüüd kogu ilma walitsew kodanline kultuur. Sellest järgneks nagu iseenesest — töörahwas peab looma oma kultuuri ja kunsti.

Küsimus pole aga kaugeltki nii lihtne nagu pääliskaudselt näib. Ühiskond, milles orjaperemeeste käes wõim oli, kestis mitmed ja mitmed aastasajad. Samuti feodaalajajärk. Kodanlinegi kultuur, isegi ta iga arwates kõige tormilikumast eneseawaldusajast, s. o. renässansist, kestab juba wiissada aastat. Kõrgemale tipule ta jõudis alles 19. aastasaja teisel poolel. Walitsewa klassi uue kultuuri moodustumine, nagu ajalugu näitab, nõuab õige hulk aega ning jõuab tipule selle klassi poliitilise kõdunemise eel käiwal ajajärgul.

Kas töörahwal jatkub lihtsalt aega oma „proletaarse“ kultuuri loomiseks. Töörahwa wõimuwalitsus erineb orjaperemeeste, feodaalide ja kodanlaste omast sellepolest, et ta peab olema ainult lühike ülemineku ajajärk. See kestab ehk aastakümned, kuid mitte aastasadu, weel vähem aastatuhandeid. Suudab siis töörahwas selle lühikese aja jooksul luua uut kultuuri? Sarnase küsimuse ülessaadmine on seda enam õigustatud, et sotsiaalse rewolutsiooni ajajärk on äge klassiwõitluse ajajärk, mil enam häwitatakse kui luuakse. Töörahwa kogu energia koondub wõimu haaramise, selle kinnipidamise, kindlustuse ja oma seisukorra paranduse ja edaspidiste wõitluste ettevalmistuse pääle. Ja just sel wõitluse ajajärgul, mil kultuuri arendamiseks nii vähe aega, awaldab töölikklass oma klassi ilmet kõige selgemini.

Ja ümberpöördult: mida enam uus kord on kaitstud poliitiliste ja sõjaliste wapustuste eest, seda soodsamad kultuuri loomise tingimused, kuid seda enam kaotab töölikklass oma eriilme, sulades ühte sotsiaalse ühiskonna teiste liikmetega — ta ei ole enam proletariaat. Teiste sõnadega: wõimuwalitsuse ajajärgul ei ole uue kultuuri loomise pääle mõeldagi, hiljem aga, kui wõimuwalitsuse raudsete pihtide tarwidus kaob ja ei millegi endisega wõrreldaw kultuurilise ülesehituse ajajärk algab, pole klassikultuuri enam tarwis. Järgneb — proletaarset kultuuri pole olemas ja ei saagi olema. Ja selle üle kurtmiseks pole mingit põhjust. Proletariaat wõttis wõimu oma kätte just selleks, et teha lõpp klassikultuurile ja panna alus üldinimlikule kultuurile. Tihti pääle näime seda nagu unustawat.

Sellele wäitele wõib aga wastu säada: orjaperemeeste kunst tekkis aastatuhandete, kodanline aastasadade jooksul, miks töörahwas ei wõi luua oma kunsti aastakümnete kestel. Tehnilised tingimused, järjeliselt ka elu pinewus, on meie päiwil hoopis teine kui wanasti. Uue ühiskonna elus saabub kahtlemata warsti ajajärk, mil majandus ja kultuuriline ülesehitus omab kõige suurema edasitungimise wabaduse mille edu kiirusest wõime praegu ainult unistada. Igapäewase leiwa muredest wabanenud ühiskonnas, kus ühissöögimajades hästi ja maitsewalt toidetakse, ühispesukodades korralikult pestakse, kus lapsed nagu õhku ja päikesewalgust teaduse ja kunsti algeid enesesse imewad, kus elekter ja raadio kõige laiemas ulatuses kõikide tarwitada, kus puuduwad jõude söödikud, kus isiku egoism — hiigla jõud — täielikult andub teadusele ja ilmaparandusele — sarnases ühiskonnas omab kultuuriline arenemine millegagi wõrdlematu

jõu ja hoo. Kuid see aeg jõuab kätte alles raske ülemineku perioodi järele. Meie räägime aga just ülemineku ajajärgust.

Kuid kas pole meigi aeg dünaamiline, hoogne, Kahtlematu. Kuid selle dünaamilikkus koondub poliitikas. Nii sõda kui rewolutsioon on dünaamilised, kuid seda pääasjaliselt tehnika ja kultuuri arwel.

Sõda kutsus küll ellu hulk tehnilisi uuendusi ja ülesleidusi, kuid sama sõja mõjul tekkinud üldine kehwas ei luba neid tarwilikul moodsul teostada, nii et nad mõju awaldaksid üldise olukorra muutmise pääle. Rewolutsioon paneb aluse alles wõitluse, wägiwalla ja häwitamise järele tekkinud uuele ühiskonnale. Ilma p̄aletaarse rewolutsioonita oleks inimkond



Ameerika Töölise Partei Eesti Liidu liikmed:

sm. A. Mesila, sl. H. Wolar, sl. J. Peterson, sl. J. Korknobel, sm. A. Kobel.

Tagumine rida seisjad: D. Autor, P. Alp, D. Strickholm, A. Mackie, M. Wolar, P. Kütt, J. Bergmann.

lihtsalt lämbunud wastoludesse. Sotsiaalne pööre päästab kultuuri, kuid teeb seda julma lõikuse järele.

Tulewate aegade ajaloolane märgib arwatawasti kodanise kultuuri kõrgemaks tipuks 1914 aasta 2. augusti, mil see ilmasõja werre ja leeki plahwatas. Inimkonna uue ajaalguseks wõetakse küll arwatawasti 7. november 1917 a, Ühiskonna arenemise ajalugu jaguneks: ürginimese kirjutamata „algajalukku“, orjapõlwelisse wanaajalukku, keskaegsesse sunnitöö, kapitalistlikku wabakurnamise ja lõpuks sotsialistlikku järku, mis arwatwasti werewalamiseta pikkamisi muutub walitsejateta kommuunaks. Igal juhtumisel märgib ajalugu need 20—30—50 aastat, mis üldilmses ulatuses proletaarse rewolutsiooni läbiwiimiseks kulub, kui kõige raskema ülemineku ajajärgu, kuid milgil tingimusel aga mitte iseseiswa proletaarse kultuuri ajajärguna.

Wõib wäita, nagu wõtaks me proletaarse kultuuri mõiste liig laialt. Olgugi, et puhtproletaarne kultuur ei teki, wajutab praletariaat siiski oma pitsari üleminiku ajajärgu kultuuri pääle. Juba seegi, et kümned miljonid inimesed õpiwad lugema ja kirjutama, on iseenesest suur kultuuri tegur. Uus kultuur ei ole enam ainult walitute, waid on kõige laialisema massi oma. Ühes kultuuri masseliseks muutumisega omab see ka teise jume.

Pääle selle ei tule unustada klassi ülemaid kihte, selle eelwäge. Kas ei arene juba nüüd selles, kuigi kitsas ringis, omapärane proletaarne kultuur? Kas pole meil olemas Punane Akadeemia? Punased professorid?

Kultuuri lõim tekkib klassi ja selle intelligentsi wastastikusest mõjuawaldusest. Kodanline kultuur, niihästi tehniline, kunstiline, filosoofiline ja poliitiline, tekkis just kodanluse ja selle juhtide, ülesleidjate, filosoofide ja poetide mõjuawalduse kaudu. Lugeja lõi kirjaniku, kirjanik lugeja. Veel tihedamini on intelligents ja seda kandew klass seotud proletariaadi juures, sest tema majandus, poliitika ja kultuur toeb end ainult masside tegewuse pääle. Proletaarse intelligentsi pääülesandeks lähematel aastatel pole mitte uue kultuuri eritlemine, sest selleks puudub veel alus, waid just kriitiline, järjekindel olemasolewa wana kultuuri sulatamine laiadesse massidesse. Klassi kultuuri ei luua mitte klassi selja taga. Et aga luua uut kultuuri, on tarwis enne sotsialism teostada kas wõi puudulikult.

Takistab aga ülemaalöeldud rewolutsioonilise diktatuuri ajajärgul tööliste ridadest silmapaistwate õpetlaste, ülesleidjate, kirjanikkude ja poetide ilmumist? Muidugi mitte. Kuid oleks kergemeelsus töörahwa ridadest tõusnud üksikute isikute saawutustele anda proletaarse kultuuri nimi. Kultuuri mõistet ei tule segada üksiku isiku saawutustega, kuigi neil tööliste pass taskus. Kultuuriks nimetame ometi teadust ja oskust, mis kogu ühiskonda, ehk vähemalt ta juhtiwat klassi, iseloomustab. Üksiku isiku saawutused kerkiwad ainult üldisest tasapinnast, tõstes seda oma kord kõrgemale. Töölised kirjanikud, poetid jne. teewad küll suurt kultuuri-tööd, harides üldist pinda, kuid see pole kaugeltki veel mitte praletaarne kultuur. See on alles külw, lõikus wõrsub ees, sotsialistlikus, kuid mitte proletaarses, ühiskonnas.

Tihti pääle satutakse wale teele nõudega: andke meile wiletsatki, kuid oma, meile töölistele, lähedat kunsti. Kodanlise kunsti tehnikat pole töölistel tarwis. See on aga põhjani wale. Wilets kunst pole kellegi kunst ja pole seda ka töölistele tarwis. Kirjandusliku tehnika ja oskuse omandamine on hädatarwilik ja see wõtab aega ning nõuab püsiwat tööd, mille juures igasugu müstitsismi ja romantikasse kaldumise hädaoht waritsemas. Need püüüsed on veel seda hädaohtlikumad, et tööliste ridadest wõrsunud poetid on alles noored ning wilumatud. Luule soone awas neil wastwõidulepääsnuud rewolutsioon, kandes neid stüühiliselt tormi tiibel. Kuid see humal joowastas puht kodanlisigi kirjanikke, kes hiljem oma joowastust reaktsiooni mästika pääwaluga maksid. Tõsised raskused ja kannatused algawad alles rewolutsiooni rütmi hiljenemisega, kui üksikasjalikumad wäljawaated udusemaks muutusid ja wõimatuks sai lihtsast waimustusest kantuna õhumulle lastes edasi ujuda, kui tarwis oli ringi waadata, olukorda hinnata ja seisukohti kindlustada.

Meie aeg nõuab rewolutsioonilistelt poetidelt ja kirjanikkudelt suurt kõlblist karastust, mis siin veel enam kui kusagil mujal kindlasti seotud waimlise jõuga. Tarwis wälja töötada sitke ja nõtke, tõsiasjadele nõjaw ilmawaade ja sellega seotud kunstikäsituse oskus. Selleks, et mitte ainult shabloniliselt mõista ja tunda ajajärku, milles elame, on tarwis hästi tunda inimsoo minewikku, elu ja tööd, wõitlust ja lootusi, langemusi ja saawutusi. Kõige päält aga peab tundma ajalugu, igapäewast elu selle mitmekesiseis awaldisis, nähtuna isikliku asjalikkusega.

Oktoober.

Kusta Ükspere.

I.

Tuul kõle rabistab akende taga,
puilt koltunud lehed langenud maha.
Pursuid end peitnud kardinat taha,
kõik ukсед lukustand — aga ei maga.

Ilm tormine pime.
Suur ajaloo ime
sündimas Piiteris kohutaw,
kodanlust hirmsasti ohutaw...

Sadasid-tuhandeid tahmaseid nägusid
liigub

Talwelossi ja kesklinna poole;
Sadoowajal, Newskil, Morskaajal õhk
nagu kiigub —
hukumist ähwardaw kodanlussoole.

Oma alla wäestaabid juba wõtnud
töölisulgad, juhid Smolnõisse
tõtnud,

kindlustatud kaitse linnapiirilgi...
Tulekumad, märguanded taewa-
äärilgi

ennustawad kangelase tööd,
kuulutawad wõidurikast ööd.

Ajutine walitsus ka ei tuku
teeb mis wõib, et weel ei kuku:
saadab wastu löögipataljoonid...

— Tõusku kodusõja wõitlustule foonid!

...Suurtükid turtsugu
ähmigu, mürtsugu;
wilistagu kõnetraat,
plahwatagu granaat...

II.

Tinaraske õhkkond, udu linna piiritleb...
Töowägi truu aga — jätkamas sammu:
— Häda sel, kes meist nüüd weel wiit-
witleb,

wõitlus nõuab jõudu ja rammu!

Wõitluswägi tiheneb, korraldab end
siis,

nagu seda nõuab ülim lahingu wiis.

Ligemale lossile liigub töörahwas,
käsk tuleb Smolnõist: „Ole sa
wahwas!“

— Ajutine walitsus, alla kas annad,
muidu sa wastutust eluga kannad, —
saadikud nõudega lossi siis läksid...
— Maha käest wiskame püssiloksid, —
wastuseks väljas löökpataljon andis,
— siia meid wõltsitud aade kandis...

Lossi kaitseks nagu wõre
junkrud üksi järele jäid,
walitsus aga lossis tore:

— Juulikuul eks palga said,
meil weel küllalt abiwäge
wäerinnalt tulemas,
las kui tahes tuleb äge
lahing, pole olemas
alla andmist,
wastutuse kandmist
meie poolt,
küll aga hoolt.
Oodake weel,
pöörake meel!...

III.

Õhtutuul tormiga tammub lehti
langenuid puelt porri, ja rahutu
Neewa pärreldes weel laseb ehti
läbi linna, mis täna nii lohutu.

Loss juba seisab kesk rahwamerd.
Näha, et „walitsus“ ihaldab werd:
koalitsioonis sest nõu peawad sees
wabrikant papiga, rahamees.

Wäljas aga töowägi wõitluse tuhinas
käskusid oot' mas, et algada tööd
wõimsalt ja wägewalt tormide mühinas
kesk elu ja ajaloo aegade ööd.

Ümber lossi „walitsuswäed“ —
junkruid barrikaadel kihamas
näed...

— Ligemale liiguwad töowäe hulgad
ahelikus rind-rinnaga koos!...

— Ah teie sarwikud — junkrute salgad,
mis teie norutate, tuld andke hoos, —
lausus papp ja peitis taha
lossi kardinat pää.

— Põlwitage end kord maha,
issandal sest meelehääl!...

IV.

Ilm pilkane kattund on üle linna,
ja uttu kaob laternagi walguse jume...
„Aurooral“ ent suurtükid tõmmatud
winna,
siit-säält kõlab pauke ja langute kume.

Petrograd ei täna maga,
jalul kogu töowäe liik,
suured hulgad seljataga —
toetamas ta'd kogu riik.

...Pea määrab wõitlus tunni
lõpuliku Kerenskiile,
paiskab üle parda sunni —
kodanlise upakille!...

„Lenin käsu juba annud,
wõitjaks töötawrahwa pannud“...

„Seltsimehed, pole mahti!“
„Töowäed, lööge lahing lahti!“ —
kõlab järsk komandu hääl, —
„saadikud ju lossist walla,
walitsus ei anna alla!“
Heitlus lä'äb lahti siis platsi pääl...

V.

Wõitluse tulede sähwiwas kumas,
kuulipritsi, suurtükide kuulide sumas
töowägi junkrutelt barrikaadid wõtab,
Talwelossini tormihoos tõttab...

Käib hoogne wintpüssi lagin,
ratsahobuste kabja plagin,
tärisew laengute ragin,
barrikaadide jäänuste nagin,
Peetri-Pauli kindlusest mürin,
„Aurooralt“ kohutaw ürin —
suurtükkest.

...Walla ikkest
nüüd töötaw rahwas.
Edasi!... sa eluwoimne wahwas.

...Barrikaadid kõik lössis,
suur segadus lossis.

Wälja siis tuuakse pursuid,äraandjad—,
sotsiaal-petised —
kapitaali truud sulased ja lipukandjad,
jultunud fetished.

Tee Peetri-Pauli kindlusesse wiis
neid madruste saatel junkrutega
siis...

Nii kadus ruttu
jäädawalt kui uttu
Ajutine walitsus —
töörahwä wiletsus.

„Kõik wõim nõukogudelle!“
„Au Leninille!“

VI.

Walge wäljas, linn kihawil,
kõigil rõõm palgeil ihawil,
wõitlus et igawest määranud tunni
lõpuliku on kodanluselle,
paisanud üle parda sunni —
kurnaja, rõhuja upakille.

Waba nüüd Emakese-Wenemaa-
pind,
rõõmus on maailma töörahwä
rind...

Edasi julgelt nüüd töötaw rahwas
wõitle ja wõida, ole alati wahwas!



Byron.

I.

19. aprillil käesolewal aastal möödus sada aastat, kui suri oma aja tähtsam kirjanik, kes mitte ainult oma luulega, waid ka oma romantilise eluga ja põlewa armastusega wabaduse wastu üldist tähelpanu ja hindamist teenib. Ehk küll ise orjastajate klassist pärit, tundis ta ometi kaasa täiel hingel kõigile rõhututele ja orjastatuile. Rewolutsiooniline tõus ldas täitis noore luuletaja terwet olemist ja ta tõttas sinna omal leekiwal hingel, et surra wõideldes despotismi wastu.

George Gordon Byron sündis 22. jaanuaril 1788 a. Doweris (Inglism.). Tema isa, üks kuninglik kaardiwäe kapten, keda „hulluks Jackiks“ kutsuti, oli metsik, tasakaaluta awanturist, kes oma õrnaloomulist naist niiwõrd piinas, et see lõpuks tema juurest lahkus ja oma kodupaika kaugele Schotimaa nurka põgenes, kus ta oma poega kaswatas. Need läbielatud kannatused olid ta hüsteeriliseks teinud ja noor Byron sai seda oma lapsepõlwes sagedasti tunda: ema wõis teda jumaldada, kuid järgmisel hetkel teda jälle ülekohtuselt haawata. Nii isa kui ema poolt rikutud, wana „sinist“ aadeli werd omades (tema isa lõpetas oma elu enesetapmisega, kuna isa ning ema sugukonna hulk enesetapjaid oli) oli Byronil äge, tõrges ja metsik loomus.

Byron sai ebakohase kaswatuse, kuid elas lapsena terwes looduslikes ümbruses: metsik mägestik, meri, lihtrahwaga läbikäimine ja hää kehaline arenemine andsid temale tulewaseks eluks palju omadusi—luulelendu, põlewat armastust wabaduse wastu, mis halwas tema sugukonna halbe omadusi. Juba 10 aastasena pärandas ta onult lordi tiitli, sugukonna lossi ja sai Byronite suguwõsa pääks, mis teatud määral tema iseloomu auahnuse ja üleolemise tunded istutas. Metsiku poisi tujude all tuli palju kannatada tema hoidjatel ja õpetajatel.

Niisama wastukäiwate omadustega, kui iseloomu poolest, oli ta ka kehaliselt. Apolloliselt ilus pää ja selle juures lonkur. See wiimane oligi põhjuseks tema esimesele õnnetule armastusele, sest tema sugulane Mary Chaworthy, keda ta pööraselt armastama hakkas; ei tahtnud lonkurist poisist midagi teada. See armastus on tema edaspidiste tööde pääle sügawat mõju awaldanud ja neisse hulk pessimistlikke toone juure toonud.

1805 aastal asub ta Cambridge ülikooli, kus maitse- ja lõbuhimuliste seltsimeeste sekka sattudes metsikut prassimise elu algab. Sel alal jõudis ta nii kaugele, et tema hulludest tempudest juba legendasid hakati jutustama.

Ülikoolist lahkudes asus Byron kirjanduslikule tegewusele. Esimesena ilmus luuletuste kogu, mille ta warjunime all wälja andis. Kuid 1807 aastal andis ta selle kogu uuesti täiendatult wälja oma õige nimega, päälkirja alla „Hours of idleness“.

Ümber samal ajal asus Byron ka poliitika wäljale. Tema istus ülemkojas (lordide kogus) pahemal tiiwal. Oma poolehoiu tõttu rõhutute wastu ja wabaduse armastusest hakkas ta tuliselt Nottinghami „masinahäwitajaid“ kaitsma. Inglise töölised, keda uute masinate tarwitusele wõitluse tõttu hulgaliselt uulitsale heideti ja tööpalgad wiimase wõimaluseni alla suruti, hakkasid wastu ja oma teadmatuses wiltsuse õige põhjuste üle, purustasid wabrikutes masinaid, lugedes neid enese wiltsuse põhjuseks. Lordid mõtlesid näljaste tööliste wastuhakkamist werre uputada. Byron oli ainsam lord ülemkojas, kes rõhutute eest wälja astus, kes terwe liikumise sügawamat sotsiaalset põhjust aimas. Omas kõnes ülemkojas ütles ta muu seas:

„Teie nimetate neid inimesi alatuteks, pöörasteks, hädahtlikkudeks ja harimatuks ja teie arwate, et ainsam abinõu „Bellum multorum ca-
oitum“i rahustada on mõned tarbetumad pääd maha raiuda... On teil see aga selge, kui palju meie sellele harimatu massile wõlgneme. See harimatu mass töötab meie põldudel, teenib meie majades, juhib meie laewu ja säält korjame meie eneste sõjawäe; sellega annab tema teile wõimalust kogu ilma ähwardada. Kui meie aga jätame tähelpanemata tema huwid ja muudame tema wiletsused meeleheitteks, siis wõib ta teid endid ähwardada. Teie nimetate massi harimatuks, kuid teie unustate seejuures, et see harimatu hulk on rahwa tunde awaldaja... Kuidas tahate teie oma määrust maksma panna. Kas teie suudate ter-
wet krahwkonda türmiks muuta. Teie tahate kõik wäljad täiskülida wõl-
ladega ja sinna inimesi üles riputada, kui suitsukalu. Ehk tahate teie (teist wäljapääsu teil ei ole selle määruse teostusel) igat kümnendat sur-
mata, kuulutada krahwkonda sõja seisukorda, laiali pillata kõik elani-
kud ja häwitada kõik enese ümber. Ja need on abinõud, mida teie soowitate nälgiwale ja meeleheittele aetud rahwale. Kui surm saab neile ainsaks wabastuseks, mida teie neile annate, usute teie siis, et teie dra-
gunid suudawad neid rahustada“.

See kõne, kui ka teine, mille ta pidas liri katoliiklaste tagakiusamise wastu, näitab, kui sügawalt kahekümnekolme aastane lord selleaegset rahwa hinge tundis. Neis kõnedes säeb ta sotsiaalse probleemi sarnaselt üles, nagu seda tema ajal keegi ei teinud, waid alles mitmekümne aasta järele. See näitab, kui suur lõhe oli Byroni ja selle ühiskonna wahel, millest ta wõrsus. Kuid ta ei leidnud ka teed nende rõhutute juure, kelle eest ta wälja astus. Selleks oli ta liig sügawalt aristokraatliku kaswatuse saanud, ega olnud ta ka poliitilistes teadmistes niiwõrd küps. Tal ei jäänud muud teha, kui katkestada kõik sidemed selle wariseerliku, jõhkra ja mädanenud seltskonnaga ja reisima minna. Ta sõitis Portugaaliasse, Hispaaniasse ja Maltasse, Albaaniasse, Greekasse, Wäike-Aasiasse ja Konstan-
tinopolisse.

Kaheaastase äraoleku järele tuleb ta wärskete tunnetega ja rikka-
liku materjaaliga Londoni tagasi ja annab 1812 aastal „Childe Haroldi“
wälja, mis teda korruga kuulsaks teeb. Nüüd on ta jälle Londoni selts-
konna-lõwi, paljude poolt austatud, isegi jumaldatud. Kuid tema üle-
meelik elu, poliitiline wabameelsus ja teraw pilge seltskonna moraali ja
usu wastu ei lubanud tal sellena kaua püsida.

1815 aastal abiellub ta armastusest ühe rikka mõisniku tütre Anna-
bella Milbanke'ga, mis tema kõige õnnetum samm elus oli. Naine oli
kitsas, wanameelses perekonnas üles kaswanud, ega suutnud tema wa-
bast tegutsemisest aru saada. Ta lahkus oma mehe juurest ja läks wane-
mate kodu tagasi. Nüüd hakkawad kõiksugu intriigid ja laimdused tema
wastu naise sugulaste poolt. See andis tema waenlastele, keda tema
elukommete ja kirjatööde wabameelsus sappi oli ajanud, põhjust tema
wastu ägedat wõitlust alata, mis kihutasid Byroni teist kord ja nüüd jää-
dawalt Inglismaalt lahkuma. Lahkudes lausus ta weel: „Ma kahetsen,
et minu jalg millalgi Inglismaa pinnal on astunud... Minu põrm ei
saaks rahuliselt Inglise pinnal puhata, selle mullaga segunedes. Ainult
see mõte, et minu surnukeha wõiks keegi Inglismaale tuua, paneb mind
surmawoodilgi wärisema. Ma ei taha oma ihuga isegi teie usse sööta.“

Tema sõitis läbi Belgia Helweetsiasse, kus ta sapise luuletuskogu
„Poems of the separation“ kirjutas. Siin leidis ta omale ustawa sõbra
luuletaja Shelley's, kes aitas tal meelemõrudust pehmenada. Kahe aasta
pärast sõidab ta Itaaliasse, siin armub ta wiimast korda Teresa Guiccio-
liga, kes ühel wanal krahwil mehel.

Terese wendade kaudu sattub Byron karbonaaride wandeseltsi, kelle ülesandeks oli Itaaliat ühendada ja seda wabastada igasugusest türanniast. Täie hingega hakkab Byron sellest ühisusest osa wõtma kogu oma õskuse ja waraga. Walitsuse poolt tagakiusatuna peab ta ühest Itaalia linnast teise põgenema, kuid see ei wähenanud sugugi tema tegutsemise wõimet Itaalia rewolutsiooni hääks. Tema ütles: „Kui inimene ei saa wõidelda isamaa wabastuse eest, siis peab ta seda tegema wõõra rahwa hääks; tehku seda igal pool, kus wõimalik“.

Tema suurem soow oli aga alati mitte ainult sõna ja sulega, waid otse teoga wabaduse hääks wõidelda. Ja see juhus tuli pea. Tema rewolutsiooniline kuulsus ulatas ka greeklaste kõrwu, kes wõitlesid oma rõhujate türklaste wastu. Nende Londonis asuw keskkomitee saatis



Kommuuna „Koit“ Kuubanis.

Traktor põllul.

Byronile ettepaneku, Greeka wabastuseliikumise etteotsa asuda. Ilma kahklemata wõttis Byron selle ettepaneku wastu. Ruttu muutis ta kogu oma waranduse rahaks, ostis selle raha eest laewa, palkas wabatahtlikke, warustas polgu sõjariistadega ja sõitis 16. apr. 1823 a. Genuast Greeka wetesse. Neli kuud pidi ta Joonia saarestikus laewal ootama, kuni wiimaks Greeka rewolutsiooniline walitsus tarwiliseks leidis teda maanduda lasta. Ta leidis ees ainult korraldamata salga mehi, kellega wõitlust alata wõimata oli. Byron hakkas neid kohe organiseerima ja kui ta lõunapoolt abiwägesid oli saanud, asus ta teele. Missolonghi kindluse ees laagris tabas teda aga malaaria. Oma nõrga terwisega ei suutnud ta palawikule wastu panna ja suri juba mõne päewa pärast 19. aprillil 1824 a.

Greeklaste heitumine oli suur, kuid türklaste hõiske mitte wäiksem. Teda austati leina wäljakuulutamisega 21 päewaks. Greeklased tahtsid teda matta Ateenasse Theseuse templisse, kuid tema sõprade päälekäimisel wiidi tema põrm Inglismaale, ehk ta oma eluajal ise küll selle

wastu oli rääkinud. Inglise waimulikud ei lubanud teda Westminsteri ja St. Pauli kirikusse matta, ja nii wiidi ta oma perekonnalossi Newstead-Abbey kirikhauale. Isegi pärastpoole keelasid Inglise wõimud temale ausinga püstitamist, mida kuulus Rootsi kujur Thorwaldsen oli walmistanud.

Missolonghis ehtasid aga greeklased Byronile toreda marmorist ausinga.

II.

Byron on kõige päält kirede ja meeleheite luuletaja. Tema enese elu andis talle selleks rohkesti materjaali, ja nii on ta kõik inimlikud walud ja hädad oma luulesse sulenud. Oma wastoludest koonduwaga hinge on ta oma luulesse üle wiinud. Neis awaldub sügaw meeleheide ühes julge, põlewa kirega; tema tunneb elu wastu jätkust, kuid ammutab säält enesele kõiki mõnususid täiel määral. Byronil on pehme, lüüriline tunne, tema mõistis magusamalt toonil armuõndsust kirjeldada, ja särawatel wärwidel asju kujutada. Kuid säääl kõrwal müristab ta titaanilisel jõul maailma wiltsuste, inimeste pahede ja eksimiste wastu. Hõisates ülistab ta wabadust, ja sapisel pilkel ning keewal wihal wõitleb ta kõigi wägiwallawalitsuste ja türannide wastu. Nii on Byron omaaja kirjanik; kõik need wastolud, mis siis inimkonda painasid, leiawad tema luules ilmutust. Tema lõi ilmaluule, mis pärast nii laialt maad wõttis kõigi rahwaste kirjanikkude keskel ja mille järellained weel meie päiwilgi wirwendawad.

Oluliselt oli Byron lüüriline luuletaja; tema on kõigisse oma töisse enese isiklikud tunded kannud. Tema luule on õrn ja sügawtundeline, nagu seda Miltonist saadik Inglise poesia ei tunne.

Kuid ka tema eepilises luules awaldub tema isik oma ilmawaates ja loomuses. Juba tema esimene töö „Childe Haroldi usuränd“ (Childe Harold's Pilgrimage) näitab kõiki tema luuletaja omadusi: Byron nimetab seda küll poemiks, kuid õieti on see Byroni reisi päwaraamat, täis luulelist ilu, hurmawaid kirjeldusi, ajaloolisi mälestusi ja lüürilisi ilmutusi. Childe Haroldi maske all on halwasti warjatult kirjanik ise, ehk ta seda küll tunnistada ei tahtnud.

Sellele teosele järgneb rida poetilisi romantse: „Giaur“, „Abydose mõrsja“ (The Bride of Abydos), „Korsar“, „Lara“, „Korintuse piiramine“ (The Siege of Corinth), „Pärsiana“, „Beppo“, „Mazeppa“, „Saar“ (The Island), „Chilloni wang“ (The Prisoner of Chillon). Kõik need tööd sisaldawad sädelemaid kujutusi, lüürilist helewust ja julget mõttelendu, mis kaunides piltides awalduwad.

Otse wastand eelpool nimetatud tööle on Byroni tähtsam teos „Don Juan“, satüüriline eepos, mis küll lõpetamata jäi, kuid siiski kunstilist täiust awaldab. Siin on Byron tooni leidnud, mis temale kõige omasem, midagi wahepäalist tormisele tungile ja pehmele hinge igatsusele, sügawale walule ja hõiskawale rõõmule, mille ehtsus ja jõud meid waldab ja kaasa kisub. „Don Juan“ on kangelaseepos ilma näitelawalt, kus Byron ise elas ja kannatas. Tema ise on see kirjeldatud Don Juan, ja hiigla loomisjõul walitseb ta oma aine üle. Ei leidu midagi inetut ega jälki, mida ta sellel omal teel ei puudutaks, kuid ei ole ka midagi ilusat, õrna, südamlikku ilmas olemas, mida tema ei maitseks ja ei tunneks. Selles töös kõlawad kõik eluhelid, kõige mustemad sügawused ja kõige puhtamad kõrgused.

Eepos algab Seillas, kus Don Juani õnnelist elu, tema armulugu Donna Julia wastu kirjeldatakse. Siis juhib teda kirjanik Greekamaale. Julges piltes kirjeldatakse tormi merel ja laewa hukkumist; Don Juan pääseb üksi. Tema sattub kaljusaarele, kus teda üks India mereröõwli

tütar leiab ja põetab. Liigutawas idüllis kujutatakse looduslapse Haidee ja Don Juani armastust, kuni selle lõpetab tüdruku isa Lambro, kes tütre tapab, kuna Don Juan orjalaewal Konstantinoopoli wiiakse. Sääl on tal kolmas armulugu sultani naise Gulbeyaziga, kelle ette ta tüdruku riietes wiiake. Seitsmes lugu wiib meid Suworowi laagrisse Ismaili kindluse ees. Julmais piltes kirjeldatakse sõja koledusi, tormijooksu ja kindluse langemist. Don Juan on üks esimestest, kes linna tungib. Ka kesk üldist rüüstamist leiab ta wõimaluse ilusat Türgi tüdrukut Leilat metsiku kasaka käte wahelt wabastada. Linna wõtmise järele saadetakse ta kurjeerina Peterburi keiserinna Katarina juure, kuhu ta oma uue armukese kaasa wõtab. Peterburis sõlmib tema wiies armulugu keiserinna Katarinaga; tema maitseb Wene keisrikojas rõõmukarikat täiel sõõmul. Hai-geksjäämise järele saadawad arstid teda reisima ja nii matkab ta läbi Poola, Saksamaa ja Hollandi oma kodumaale Inglismaale. Nüüd on kirjanikul suurim wõimalus Inglise kõrgema seltskonna elu terawas pilkes piitsutada; selles töös maksab ta oma wastastele, kes teda laimasid ja teotasid, täied määräl kätte. Ka siin leiab Don Juan uue armuloo. Rikka lordi abikaasa lady Adeline köidab teda oma kirega. Järgmine laul on Inglise seltskonna kirjeldus ja sääl mängiw armulugu. Ning sellega lõpeb eepos. Byroni plaan oli oma kangelast Prantsusmaale wiia, kus ta Prantsuse rewolutsiooni ajal wabaduse eest wõideldes surres oma elu lunastab. Byron ei saanud aga seda täide wiia. Kuid ka nii on eepos kõrge kunstilise wäärtusega. Kirg ja kahklus, wiha ja armastus, elupõlgtus ja wabaduse waimustus, kõik tunded, mis temas hoowasid ja põlesid, on siin ühendust leidnud, ja kõige selle üle lõbus pilge, teraw sapine satüür omaaja kõrgema seltskonna üle, see annab sellele tööle äraarwamata suure wäärtuse.

Ka tema dramaatilistes teostes on tema subjektiivilised tunded tagapõhjaks. Tema esimene ja kuulsam töö „Manfred“ on Goethe „Fausti“ mõjul sündinud. See on nagu epiloogiks Goethe tööle. „Manfred'is“ on individualism kõige puhtamal kujul, kõige suuremal paatosel esile toodud, kui kusagil mujal. Draama wormi poolest on ta aga nõrk teos, samuti kui tema suured Weneedigo kurbmängud „Marino Falieri“ ja „Mõlemad Foscarid“. Selle wastu aga ilmutawad tema tragöödia „Sardanapal“, kui ka mõlemad müsteeriumid „Kain“ ning „Taewas ja maa“ (Heaven and Earth) hiilgawat dramatiseerimise annet. Ainult sarnane julge, waba iseloom, kui Byron, wõis sel ajal sarnaseid probleeme sarnaselt käsitada. Ülemeelsel julgusel pöörab ta siin selleaegse usutunde ja jumala wastu. Kuid ikka saadab neid töid, mis aheldamatu luulelennul inimsoo kõrgemaid küsimusi arutab, omapärane wõluwus. Igal pool köidab meid Byron oma kujutuse ja tunde mõjuga; lugedes tunneme meie kaasa tema pahawaimu dämoonilist rõõmu, meid waldab sama pilge ja trotslik uhkus, mis tema „langenud inglitki“, kui see oma wäljakutse jumalale näkku paiskab. Sest need tööd on sügawa poetilise tundegea loodud.

Byron on Inglismaa suurim luuletaja Shakespeare kõrwal; mis sel dramaatikerina oli, on Byronil lüürikerina samal määräl: kirede küllust ja jõudu neid kiresid täiel häälhel helisema panna. Tema on omaaja waimu ja tõetsimist, selle kahtlusi ja igatsusi, kõige julgemalt awaldanud loominguis, kus wahelduwad kibe pilge ja hõiskaw rõõm, sügaw walu ja leekiw armastus, wabaduse ülistamine ja raske ilmawalu ning inimeste põlgtus. Geniaalne waim, leekiw süda ja taltsutamata kirg — mis põlesid heledat, ja mille paiste meie ajani helgib, õigustawad Byronile tähtsama koha kirjanduse ajaloos.

Spectator.

Täheteaduslik unistus.

Anatole France.

Teaduse läbi paljastatud ilm on lootusetult ühetoonne. Päikesed need on tulekerad, tähed — mudamunad.

Suure müraga maakerale langenud aeroliidid pole toonud kaasa mingit uut ollust. Spektraalne analüüs tõendab kõigi ilmade ühtlust. Igalpool sama hapnik, vesinik, süsinik, lämmastik, natrium, magnesium, kuld, hõbe ja raud. Astronoomilised paljastused ei tõsta meeleolu. Pigemini lasewad nad oletada kurjuse ja surma uniwersaalsust.

Kuu on kokkukuiwanud, sügawisse wolte wajunud pea tolmuks pudenew korjus. Maakera teised reisiseltsilised: Weenus, Merkurius ja Mars, näiwad weel elu ja mõistust eneses kandwat. Meil pole kuid põhjust kahelda nendegi julmas saatuses. Olgu tõenduseks wõi julm pöörlemine päikese ümber, mille tõttu säälsed asukad, enam weel kui meie, kannatawad kordumisi külma ja palawa käes ja kahtlematu ühes meiega päriwad: missugune kuri geenius teinud olemasolu nii wäljakannatamatuks.

Samm edasi ilmaruumis ja kohtame planeedi, mis prahwatanud tuhandeks killuks, milledest üks Marsi teele sattunud ähwardab sedagi häwitada. Laiali pillatud waremed täidawad tuhandet penikoormad. Teiselt poolt, tõi küll, arwatakse: need polegi waremed, waid materjaal, milledest ehitus alles tegemata, sest Jupiteri hiigla kogu takistab neid ühinemast. Wäike troost!

Maakera süsteemist lahkudes kohtame tähtede leegionid, milledest elu ja surm wahetpidamatu wahelduwad. Alalõpmata sünniwad tähed ja kaowad. Warases nooruses walged kui Siirius muutuwad need hiljem päikese sarnasteks kollasteks ja lõpu eel tumepunasteks massideks. Ja siis kustuwad wärsedes kui künlajupp. Just praegu waatlewad täheteadlased Laewa kogus η nimelise tähe wiimset hingetõmbust. Krooni kogus on samuti oma surma kandidaat. Ja kõik, nii noored, wanad kui surnud keerlewad endise hooga edasi. Miski ei kao ilmaruumis. Kõik liigub ja muutub. Kõik on igaweses uuestisündimise hoos. Samuti meiegi. Me ei puhka millalgi. Kuhu meid ka ei paisataks, elawana ehk surnuna, hingena ehk tuhana, surematu mõttena ehk ülewa fluidina, me töötame ikka edasi, oleme alati teadmatu ehk teadlikult tegewuses, et teostada lõpmatut metamorfoosi. Luther, kadest tundes surnute rahu ja puhkuse üle, ei tunnud füüsikat: surnutel on tegemist palju — walmistada ette uut elu.

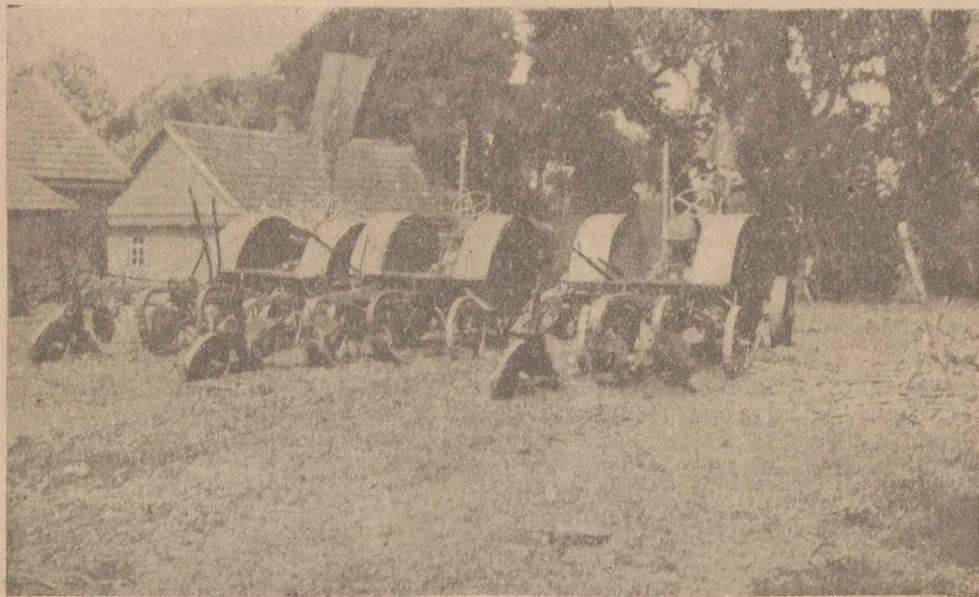
Meie päikene kõigi ta kaaslastega, see on ka meiega, tormab Herkulesse tähekokku, kuhu ta mõne miljardi aastasaja järele kord jõuab. Teel aga häwineb nii päike kui maa. Saame materjaaliks uuele, wõib olla paremale ilmakehale, kes omakord kaob. Sest iga olewus peab kord kaduma — kõik liigub, woolab ja läheb mööda. Ajast ja ruumist puudu ei tule. Kümme miljoni aastat tagasi kustunud täht paistab meile weel täna: oma eluajal andis ta kiiri, mis alles nüüd meieni jõuawad.

Kuid imestades ilmaruumi mõõtmatu suurust imestame ühtlasi eneste wäikust, sest sellest oleneb taewaste suurus.

Täheteaduse saawutused on põhjani muutnud kõik meie illusioonid elust ja enestest. See on muutnud kogu meie hingeelu. Just täheteadus on sünnitanud rewolutsiooni usuküsmuses, nii et wõimatu püsida endises usus. Tõepoolest, mis on saanud meie esiisade unistusist ja usust! Keskaja

inimese, näituseks Toomas Akwilaise, ilmakäsitusel lahutas ainult kuldnaeltega kinnitatud sinine wahesein meid õndsate asupaigast, taewariigist. Põrgu, taewas ja maa moodustasid kogu ilmaruumi. All asusid punased ja mustad kuradid, keskpaigas oli sõdiwa kiriku asupaik, ülewal aga asus taewane isa omas aupaistuses. Ingrid need käisid redelid pidi edasi-tagasi taewa ja maa wahet.

Õpetatud astroloogide ettekujutus oli pea sama lapsik. Maa keskpaik oli kaartidel märgitud sõnaga „põrgu“, maad piirasid niinimetatud „ele-



Kommuuna „Koit“ Kuubanis.

Traktorid õues.

mendid“ ja seitse planeedi ringi, mille järele taewas ja kõige kõrgemal-seitsmes taewas — õndsate riik. XVI ja weel XVII aastasajal oli see kõigutamatu kindel teadus. Isegi Pascal ei teadnud weel misgit Galilei ülesleidusest. Ja siis korraga prahwatas kogu ehitus. Maa paisati tolmukübemena tundmatu ilmaruumi keerlema, teadamatu kui kauaks. Kadunud kõik illusioonid selle erakorralisest tähtsusest ilmaruumis! See on suurem sündmus inimkonna mõtte ajaloos, mis teostunud pea meie päiwil. Praegu on alles wõimatu ettekujutadagi selle rewolutsiooni edaspidiseid tagajärgi waimuilmas.

Kogust „Les Etrennes Merveilleuses“ R. W.



Mõni sõna raamatu ja selle tarwitamise kohta.

R. Wasmi.

Hariduseta on võimata teostada kommunismi. Raamat aga on hariduse alus.

N. Lenin.

Raamat sisaldab ühe sugupõlve pärandust teisele. Raamatus on igawikku lahkuwa elukogenud rauga õpetus eluläwel seisjale nooremehele, puhkusele minewa tunnimehe käsk asetäitjale.

Pidagem lugu raamatust! See on omapärase inimese mõtte kehastus, see on jälg, mis ta maa pääle enesest järele jätnud.

A. Herzen.

Suur Oktoobrirewolutsioon pani ühtlasi aluse kapitaali majandusliku ja ka waimliku ikke alt wabanemisele. Alles Oktoobrirewolutsiooni päiwist on õigust ja wabadust taotlew raamat waba. Senini on ta aga kõigi maade pappide ja wõimukandjate tagakiusataw olnud.

Eriti aga weel Wenemaal. Me kõik mäletame tsaariaega iseloomustawat ägedat wiha raamatu wastu. Sajad trükikojad häwitati, kümned tuhanded ja miljonid raamatud põletati tuleriidal. Läbiotsimistel pöörati pätähelpanu harilikult kirjanduse pääle. Ja seda mitte asjata. Sest kultuuriline, waimu walgustaw raamat oli ja on niihästi isewalitsuslikule kui ka kapitalistlik-kodanlikule korrale dünamiidist hädaohtlikum. Waim walitseb ihu ja juhib käsa, wabanenud waim wabastab kehagi kütketest. Samuti kui Prantsuse Suure Rewolutsiooni lähtekohaks oli Rousseau „Contrat social“, põhjened Suur Oktoobri pööre Marxi „Kapitalil“.

Prantsusmaa üks suurematest waimukangelastest, Victor Hugo, kes omal ajal rewolutsioonilise liikumise eelrinnas oli, iseloomustab raamatut: Trükikunsti ülesleidis on kõige suurem sündmus inimkonna ajaloos. See on rewolutsiooni alus. See on Aadama päiwist saadik mõistust sümboliseeriwa mao wiimne ja lõpulik nahamuutus. Raamat teeb inimese mõtte igaweseks, kinnipüüdmatuks, häwitamatuks ja igale poole tungiwaks. (Notre Dame de Paris, III, 2).

Wenemaal wõidule pääsenud rewolutsioon ongi raamatu, õigemini trükitähe, pannud töörahwa wõimu üheks alussambaks. Nõukogu walitsuse üheks esimeseks määruseks oli sunduslik kirjaoskuse omandamine. Nõukogu riigi iga kodanik peab lugeda ja kirjutada oskama. Sama ägedusega kui tsaariwalitsus sõdis raamatu ja hariduse wastu, wõitleb nüüd selle eest tööliste walitsus. Ja mõlemad täie õigusega. Sest tsaari walitsus põhjenes rahwa pimeduse pääl, kuna Nõukogude walitsuse aluseks ja toeks on rahwa haridus. Tuletagem ainult korraks meele kodusõjapäewi. Püsside ja patrunitega ühel ajal ja ühel määral, sagedasti märksa enam, laaditi wäerinnale saatmiseks wagnitesse raamatuid, lendlehti ja üleskutseid. Missugusse Wenemaa kolka ka punasewäelane ei ilmunud, ikka tuli kaasas raamat ja lendleht. Ja wiletsalt sõjariistadega, kuid ohtralt kirjandusega warustatud punasewäelane wõitis kõik hiilgawalt warustatud keisrikrooni kandidaadid. Trükitähel oleks küll sama õigustatud koht töörahwa riigi wapis kui haamril ja sirbil.

Raamat on kõigi maade tööliste juures alati kõrges lugupidamises olnud. Nii kirjutab praeguse aja silmapaistwam Daani kodanlik kirjandusajaloolane ja kriitik Georg Brandes: „Tööliste juures näib raamat olewat esimese järgu tarbeasi, mille pääle kulutatakse suur protsent waewaga teenitud palgast ja mida selle tõttu ka sagedasti tarwitatakse ja tõsiselt uuritakse. Tööliste raamatud on lihtsad, kuid hästi hoitud ja nende oma-

nikuga juttu ajades märkad kohe sidet, mis walitseb raamatute kirjutaja ja lugeja wahel. Wahekord on personaalne, isiklik hää tutwus. Teine on lugu jõukas kodanlises kodus. Siin on raamatud suuremalt osalt toa ehteks, mööbluks. Riulitel seisawad iluköites igasugused, sagedasti hääd raamatud, kuid omanikul pole aimugi raamatute taga seiswatest isikutest. Tal pole raamatutega isiklikuks tutwunemiseks aega olnud. Kogu on raamatukauplus oma arwamise järele kokku säädnud ja omanik peab ennast paljalt nende omandamise pärast haritud inimeseks“.

Nähtuse põhjuseks peab Brandes töörahwa kitsaid olusid, mis ei võimalda muude elumõnususte maitsemist. Raha puudusel peab tööline lihtsalt elukajastuse ja filosoferimisega leppima, kuna kodanlane mõnususi enam elust enesest wõtab ja raamatud selle tõttu tahaplaanile jätab.

See on küll ainult osalt nii. Pääpõhjuseks on siiski töörahwa suurem teadmise tung, elu üle järeelmõtlikkus, positiivsus, erksus ja elulikkus. Kodanlane elab aga enam oma lõbuks päewast päewa, kartes kokkupuutumist tõsisemate probleemidega.

* * *

Igasuguse waimliku surwe alt wabanenud Wenemaal elame praegu läbi isearanis suurt kirjanduslikku mõõnaaega. Mitte just nii uute suurte kirjannikkude ilmumise, kui uute kirjanduse tarwitajate juurewoolu näol. Mõne lühikese aasta jooksul on raamat wõitnud miljonid ja miljonid uusi poolehoidjaid ja sõpru. Sama ägedalt kui uus õppiw kiht asunud teaduse läbitöötamisele, on ta ka ilukirjanduse lugemisele asunud. Pika paastu järele ahmitakse nüüd raamatuid enam kui ehk kunagi warem. Käies mõnes suuremas raamatukogus otse hämmastab raamatute ahmimise kirk. Loetakse uusi ja wanu, tihti isegi autorisi, kelledest arwasid, et nende tööd ammu paberiks ümber töötatud. Süüdi selles on osalt küll üldine raamatute wähesus selle hiigla hulga kohta. Weel enam aga raamatuilma lihtne tund-raamatud on waimlik kihwt, mis kogu hingeelu wõiwad rüwetada“.

(Paralipomena, lhk. 478).



Wene tähtsam luuletaja

A. S. Puschkin,

kelle sünnimiseks 6. juunil 125 a. täius.

matus. Kobatakse pimedas ja loetakse, mis pihku puutub, et aga lugemisjanu arhuldada.

Sarnane lugemine toob aga tihti kasu asemel kahju, sest enne kui iseseisew ilukirjanduslik kriteerium wälja töötatud, on kas maitse rikutud ehk ilukirjanduslik huwi üldse kadunud. Wäga õieti tähendab Schopenhauer: „Kirjandusega tegemist tehes on ülisuur tähtsus just mittelugemise kunstil. Kunagi ei wõi öelda, et oleksime halba pahna liig wähe ja hääd liig sagedasti korduvalt lugenud. Tuleb äärmiselt ettewaatlikult ümberkäia lugemiseks määratud ajaga. Halwad

Mida siis õieti lugeda?

Peatades selkorral pääasjalikult ilukirjanduse juures, tuleb küll kõige päält kindlaks määrata, mis ilukirjanduse all mõista ja milleks seda üldse lugeda.

Ilukirjanduseks nimetatakse kunstiharu, mis sõnade abil kõige päält meie tunnete pääle mõjub, neid nii äritab et nad kirjeldatud nähtuse pääle reageerima hakkawad. Järjekult on ilukirjanduse harrastamine kunsti nauding, mille tarwidus igas inimeses instinktiiwselt olemas. Ilukirjandus põlweneb samast ürginstinktist kui ehtimise, maalimise, muusika ja muud kunstid. Ta on sama wana kui teadlik inimkond. Esimete kirjatahtedega märgiti ühel ajal üles säädused, teaduse wormelid ja meelekujutuse loodud pildid ehk niinimetatud ilukirjanduslikud tooted. Läbi aastatuhandete käisid ülesmärgitud kirjanduse eel suust suhu edasiantud riimitud lauluwärsid — poeemid. Sama piinliku hoole ja armastusega, kui koeti kaunikujulisi waipe ja kindaid ehk nikerdati puunõusid ja sõjariistu, sepitseti riimitud laule. Riimiti selleks, et neid ühes wiisi rütmiga hõlpsam oleks meeles pidada. Proosas ehk sidumata kõnes loodud lood ümusid alles hiljem kirjamärkide ülesleiduse järele, kui wiimsete abil juba kergem oli riimitagi edasi anda.

Tunnete kaudu mõjub ilukirjandus mõistuse pääle ning on selle sihi määramisel üheks tähtsamaks teguriks. Nii rahuldab ilukirjandus ühel ajal mõttekujutust kui ka teadmiste tungi. See ilukirjanduse omadus ongi süüdi, et seda kunstiharu enam kui teisi, näituseks muusikat, tarwitatakse kunstile kõrwaliste eesmärkide tagaajamisel. Iga walitsew klass on just ilukirjanduse kaudu püüdnud oma ideoloogiat laiutada. Ja peab ütleva, et ilukirjanduse mõju on sagedasti laiaulatuslikum olnud kui poliitiline kirjutus. Siin peitubki kihwt, mis kogu waimuelu ähwardab halwata, kui selle ilukirjanduse kaudu tunnetesse ja mõistusse imbumist õigel ajal ei märgata.

* * *

Kuigi ühelt poolt sotsiaalne rewolutsioon kuwendikul kogu maakera pinnast poliitiliselt läbi lõõnud ja sel osal walitsewaks klassiks proletariaat tõõsnud, piirab meid siiski waimlise kultuuri kõigil aladel, eriti weel kunstis ja kirjanduses, pea täieliselt üldse minewiku ja eriti kodanlise ajajärgu õhk-kond. Läänud aastasadade ja tuhandete mõju on kunstis tugewam kui kusagil majal.

Kui meie kodanlise ideoloogia poolt põimitud ühiskonna-, majanduse- ja ajalooteaduse wõrgust marksismi abil wõrdlemisi hõlpsalt läbi raiume, on lugu hoopis teine kunsti ja kirjanduse alal. Siin walitsewad surnud weel täiel mõõdul elawate üle. Igal kunsti alal tunnawad aastasadu ja tuhandeid tagasi elanud autorideedid end täiesti kindlalt seiswat. Nende ümberlukkamine ei lähe nii kergelt korda, kui ei taha mitte barbari nime omandada ja üldse kunstitungi rahuldusest loobuda.

Nimed nagu kaugemast minewikust kirjanduses: Homer, Dante, Shakespeare, Goethe, Heine, Hugo, Pushkin, Gogol, Dostojewski, maalikunstis: Michel Angelo, Lionardo da Vinci, Rafael, Rembrandt, Rubens, Velasquez, Goya, raidkunstis: Praxiteles, Michel Angelo, Donatello, Canova, muusikas: Bethoven, Mozart, Chopin, Wagner, et nimetada ainult esimesi meeletulnuid, kestawad wist küll üle kõik rewolutsiooni tormid. Kuigi futuristid Marinetiga eesotsas omal ajal neile sõda ja kadu kuulutasid, siis küll pääasjaliselt nooruse wallatuses ja sellest, et surnute walitsus ajuti liig rusuwaks muutus. Nüüd on aga futuristid ise arhiwi minemas, surematud wanad aga endises aus.

Kirjandusliku kultuuri salwe juure asudes tuleb küll igal kirjanduse harrastajal kõige päält selgitada wahekord nende wanadega, sest üheksakümmendüheksa protsenti kõigest lugemise wäärilisest on just nende tööd. Ja mõõdupuuks, pääle ajaloolise materjalismi, tuleb siin ainult kunstitunde rahuldust tarwitada.

(Järgneb.)

Uus noodisüsteem ja naturaalklawiatuur.

W. Kingisepa nim. Eesti tööliste Haridusmaja muusikaringis kestavad juba umbes pool aastad katsed uue, n. n. „naturaalklawiatuuri“ praktiseerimise alal. Leningradi eestlastel on paar juhust olnud tutwuneda nende katsete tagajärgedega, ringi õpilaste esinemistel Harmajas. Et katsed tähelpanu on äratanud ja laialisemat huwi pakuwad, ei ole wast ülearune neid „Orase“ lehekülgeil lähemalt selgitada ¹⁾.

Wiimasel ajal on wäljamaal, muusikailmas, tähelpanu oma pääle tõmanud uus noodisüsteem, millega J. Otston mõni aasta tagasi Belgias esines. Wenemaal on uus noodisüsteem alles tundmata, kuid muusika alal wõib ta oma loogilise lihtsuse ja selguse poolest suurt pööret sünnitada, — täielikku rewolutsiboni wana, äraiganud, aastasadade tolmuga kaetud helikirjutamise süsteemis.

Praegu maksew noodisüsteem seisab wäga keerulisel alusel. Tema täieliseks tundmaõppimiseks läheb waja vähemalt 300—400 isesuguse noodiseisukoha pähetuupimist. Kõlaliselt ühesarnaseid helisi kirjutakse wäga mitmet moodi, nagu wastaw wõti, duur-moll, oktaaw ja m. nõuawad. Näit. — heli do (c) kirjutakse wiuli wõtmes üksi vähemalt 3 isesuguse noodi abil. Kui aga arwesse wõtame 6 teist wõtit, mis muusikas weelgi tarwitusel püsiwad, siis näeme, et üks heli 20 kirjutuswiisi nõuab. Nuisama on ka lagu noodi nimetustega. Iga algaja teab, millise raskusega on seoted #, ♭ — helde süsteem. Kuigi praegune noodi kirjutuswiisi omamoodi süstematiseeritud on ja talle sisemist loogilist sidet püütakse anda, mis kodanlistele muusikateadlastele iseäranis meeldib, — peab siiski tunnistama, et sarnane „hiinakeel“ laialistele töölihkadele juba seepärast wastuwõtmatuks jääb, et ta liig keeruline on. Tal on nuisama wähe teaduslist alust, kui näit. — end. slaawikeele õigekirjutusel. Kõike seda keerulist süsteemi läheb õieti tarwis ainult ajast maha jäänud, ärapehkinud noodigrammatika õigustamiseks.

Uus noodikirjutuswiisi jälgib teadusliselt põhjendatud ja tegelikult tarwitatawa n. n. tempereeritud helikawale („stimmung“ строй) mis muusikas J. S. Bachi poolt sisse säetud, ja maksew kuni seni ajani.

Selle põhimõtteks on, et üks oktaaw ²⁾ omas ulatuses 12-ks, ühesuguste kõrguswahedega, heliks jagatakse, mis loomulikult järjekorras pooltoonilist (kromaatilist) tooniredelit sünnitawad. Klaweril seisab üks oktaaw 12-st klahwist koos. Tähendatud 12 heli on tegelikult ainukesed, mis praeguse aja muusikas tarwitakse. Selle järele põhjeneb ka uus noodisüsteem ainult 12 iseseiswa noodiseisukohale, millel ainult 12 isesugust nimetust — do, de, re, me, mi, fa, fo, sol, sa, la, li, si. Kõik noodid paigutakse 3-ma liinilisele noodikawale ja mahutakse — a) liinidele, b) allapoole liini, c) päälepoole liini, d) kahe liini wahele, nagu joonistusest näha on. Igat heli wõib nende 12 noodi piirkonnas üles kirjutada, kui wastawa oktaawi nummer noodi ees ära on märgitud. Uldsel kokkuwõttes on uuel noodisüsteemil, wanaga wõrreldes, järgmised paremused:

1) 3-liiniline noodikawa on iseeneset lihtsam, kui 5-e liiniline.

2) Igasugused wõtmed on kõrwale jäetud; nende aset täidawad oktaawi numbrid.

¹⁾ Siiaamaani on nende katsete üle ainult lühikene sõnum ilmunud Moskwa ajakirjas „Художник и Зритель“ № 1.

²⁾ Oktaaw on helide kõrguswahe (interwal) kus üks heli kaks kord kiiremast wõnku misest sünnib, kui teine.

3) Täiesti kõrwele on heidetud ka \sharp , \flat , \sharp , $\flat\flat$, jne. Igal helil on oma kindel koht noodikawal.

4) Lihtsustatud on takti ja pikkusemärgid waata joon.

Kuus isesugust nooti wanas süsteemis, mis üht heli (do) tähendawad

Uus noodisüsteem ja naturaalklawiaturile wastawad noodiseisukohad Oktaawid

Naturaalklawiatur

Wana noodisüsteem (C-dur)

Need samad helid Des-duris

" " " E-dur

The diagram shows a piano keyboard with notes labeled I through VI. Below the keyboard, three staves of music illustrate the mapping of notes between systems. The first staff is labeled 'C dur' and shows notes on a staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The second staff is labeled 'Des dur' and shows the same notes on a staff with a treble clef and a key signature of two sharps (F# and C#). The third staff is labeled 'E dur' and shows the same notes on a staff with a treble clef and a key signature of three sharps (F#, C#, and G#).

5) Uus noodisüsteem wõimaldab muusikariistadel mängimistehnika lihtsustamist, näit. klawiaturriistadel.

Wiimane asiolu pakub iseäralist huwi. Mõni aeg tagasi esines Wene-maal keegi inseneer Wawpschewitsh algupäralise klawiaturri projekti, mis uue noodisüsteemile wastawalt on kokku säetud. Kahjuks, suured puudused klawerimängu tehnilise külje suhtes ei lase seda klawiaturri praktiliselt tarwitada. Erilist tähelepanu pöörates eelmise projekti mõtte päale ja kõrwal-dada püüdes selle puudusi järjekindla praktilise proowimise abil, on Harmaja muusikaringis korda läinud wäljatöötada klawiaturri, mis täielikult Otstoni noodisüsteemile wastab ja ühes sellega ka klawerimängu tehnikale uue, hoopis lihtsama aluse loob.

N. n. naturaalklawiatur seisab koos suurtest ja väiksetest klahwidest, nagu wanagi, kuid need järgnewad teineteisele ühetaoliselt, kuna wanal klaweril väiksed (mustad) klahwid kunstlikult grupeeritud on (2 ja 3 kaupa). Pooled väikestest klahwidest on mustad, pooled walged. Mustad klahwid, mis põikjoone abil kolmikutesse grupeeritud, kujutawad noodiliinisid ja kol-

«Internationaal».

Naturaalklawiaturri abil wõib seda katkendit uuest noodist igauks ilma pikema õppimiseta äramängida.

The musical notation is presented in two systems. The top system, labeled 'Wanas noodis', shows a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The bottom system, labeled 'Uues noodis', shows a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The notes in the new system are grouped into pairs and triplets, indicating the new notation system.

meliinilist noodikawa. Iga kolmik wastab ühele oktaawile ja kannab selle järjekordset nummert: I, II, III, j. n. e. noot 1, 2 ehk 3-dal joonel tähendab 1, 2 ehk 3-dat musta klahwi ühes grupes, pahemalt paremale lugedes; noot kahe joone wahel — väikest walget klahwi kahe musta wahel; noot pälpool joont — suurt walget klahwi musta klahwi kõrwal paremat kätt; allpool — pahemat kätt j. n. e.) seesugune ühtlus noodikawa ja klawiatuuri wahel, mis seniste muusikariistade juures täiesti enneolematu, muudab noodist mängimise klaweril niiwõrd lihtsaks, et see $\frac{1}{2}$ minutilise seletuse järele igale, ka kirjaoskamatale arusaadaw on. Noodinimed kaotawad siinjuures tähtsuse.

Pääle selle tarwitakse uuel klawiatuuril mängimise juures isesuguseid tehnilisi wõtteid kuus kord vähem, kui wanal. Kõik gammad, arpoggiod mängitakse ainult kahe schablooni järele: kas suure ehk väikese klahwiga alates. Niiwiisi tuleb 36 gamma asemel, mis wanal klaweril üksikult õpimist nõuawad, nüüd ainult 6 gammaschablooni ära õppida, mille järele kõik teised lihtsalt kooperitakse. See omadus lühendab klaweri mängu tehnilist õppimisaega vähemalt wiiekordselt — ja teeb igasuguse transponeerimise klaweril wiimase wõimaluseni lihtsaks.

Tagajärjed uue klaweri praktiseerimises tõendawad neid wäiteid täielikult. Näit. saawutawad õpilased 20—30 tunniga tagajärgesid, mis harilikult 100—200 õpetundi nõuawad.

Naturaal-klawiatuur ühes J. Otsoni noodisüsteemiga wõib saada intensiivsemaks abinõuks laialiste töölishulkade muusikale lähendamiseks. Oktoobri alguses, minewal aastal, tutwunesid eelpool kirjeldud katsetega Leningradi „Musso“ esitajad. Tagajärjed tunnistati positiiwseteks. Suuremat edu wõib loota aga ainult siis, kui uus noodisüsteem ellu wiidakse.

Rahwahariduskommissaariadis on see küsimus juba harutusel olnud, kuid senini weel otsustamata. Siin on mõõduandew just küsimuse praktiline arenemine. Kui me praegu üldse wõitleme kõige wanaga, mis ei suuda jälgida rewolutsioonilisele loomistööle — siis kuulutab ka Harmaja muusikaring: „Maha asjata ajaraiskamine muusika õppimises wana noodisüsteemi ja wana klawiatuuri abil!“

J. Eljas.



Ekspressionism.

Viimastel aastakümnetel on kunstis ja kirjanduses niipalju igasuguseid ismisid tekkinud, et jälle mõnda uut ismi lugedes, kerge naeratusega sellest mööda tahaksid minna, mõeldes mõne üksiku kunstnikkude grupi väikest iseäraldust selle taga leida. Suurem hulk lugejaid ei suuda ka nende ismide wahel mingit wahet teha ega püüagi selle wahetegemisele tulla, nagu ei maksaks see waewa ära. Ainult kunstnikkude eneste keskel, sääli walitseb kibe heitlus nende ismide wahel ja lüüakse palawaid lahinguid täis ägedust.

Viimasel ajal on aga üks neist ismidest—wooludest—ometi laiemal ulatuse wõtnud ning näib teiste üle walitsewale seisukohale tõuswat, eesrinna Saksamaal. See uus wool on ekspressionism. Pea kogu noorem Saksa kunstnikkude ja kirjanikkude põlw on sellele woolule allunud, ning ka wäljaspool Saksamaa piirisid omale hulk pooldajaid ja moodustajaid leidnud. See ei ole enam wäikene iseäraldus uuemas kunstilmas, waid tugew wool, õieti ilmawaade, mis uut, noort kunstilma waldab. Temal on omad esitajad igas kunstiharus, isegi filosoofias. Tema ei ole ainult kunsti worm, waid terwe ilmawaade, mis uuema aja majanduslik, teaduslik ja poliitiline arendamine ellu on kutsunud.

Üks Saksa ekspressionismi edustajatest Friedrich Markus Huebner kirjutab:

«On kombeks saanud uut kunsti, mis ekspressionismi nime kannab, ta eelkäija ning wastandiga—impressionismiga—mõtteliselt siduda ja ajalooliselt wälja juhtida. See oletus lubab paralleeliseid üles säada ja wõrdlusi teha; aga see tunnestus, ei ole ainult wale, waid koguni põhjani wõlts, sest mõlemad suurused, üksteise wastu säetud, ei lase ennast kõrwti mõõta. Impressionism on stiili õpetus, ekspressionism aga elamuste, tegutsemise norm, kokkuwõttes siis nii—ilmawaade. Impressionismi wõib waadelda, kui igal inim-põlwel muutuwat kunstiwoolu (klassitsism, romantism, realism, impressionism, sümbolism), mis XIX. aastasaja kestel tekkiwad ja üle elasid. Ekspressionismil on palju sügawam mõte. Tema tähendab uut ajajärku. Ainsam wääriline wastand ekspressionismile on naturalism.

Naturalism on XIX aastasaja ja inimese maailma tundmus. Loodus, kui tõelikkus, loodus kui üliwõim, loodus kui korraldaw säädus, see oli maksew niihästi 1820 a. kui ka 1850 ja 1880 aastal, need kolm ajajärku erinewad ainult selles, missuguses läiuses nad possitiwsele ilmale sündustawad, mis «natuuraks» nimetatakse. See sündustamine on igal pool passiiwne. Allumine loodusele—see on kõige möödaläinud aasisaja kunstiwoolude tunnustus. XIX aastasada oma suurte tehniliste leidustega näitas looduse wägewust ja tegi inimese selle kõrwal tähtsusetaks, wäikeseks. Et mitte loodusest maetud saada, pidi inimene looduse säadusi tundma, mis temale olemiswõimalust kindlustasid. Inimene kaotas oma wabaoleku tunde samm-sammult, mis XVIII aastasajal suurtelt mõtlejatelt oli omandanud. Seda kinnitawad Darwini põlwenemise õpetus, Marxi materjalism, bioloogiline ja moraalne päriwusteororia, mida Ibsen ka näitelawal tõendas. Seda tõendawad Hippolytte Taine'i tööd, milledes ta hiilgawalt näitab, et karakter, geenius ja iselaad ei kujune mitte iseene seest, waid on wäliste reaalsõudude (tõug, ümbrus, aja moment) produkt.

Wabadust kaotades ja oma iseseiswa tahte awaldust jättes, ei saanud inimene õnnetumaks: lõpmata arw hingelisi konflikte, otsutusi inimese ja elu wahel, oli kõrwaldatud; walitses halastamata loodus, tõelikkus, ja keegi ei suutnud selle piiramata wõimust murda: allumine sündis wabatahtlikult. Elu wõeti lihtsalt ja jagati osadesse, nagu masinad. Sarnane mehaaniline elu mõistmine wabastas inimese endistest metafüüsilistest ärritustest. Tekkinud konfliktid lahendati puht mõistuslikul teel. Mis loodus tegi oli häa ja kui see häa ei olnud, siis oli see vähemalt loogiline. Inimene allus täiesti loodusele. Kui inimene weel midagi luua tahtis, siis lõi ta seda looduse näo järele (naturalism) ehk imiteeris seda, s. o. lõi nagu tema seda nägi (impressionism). Kui ikka oli kunstnik ainele alluw ja mitte ümberpöörduft. See oli looduse diktatuur inimese üle».



Kunstnik A. Wettik.

Puulõige.

Huebneri järele on ekspressionism ilmawaade, mis püüab purustada looduse diktatuuri, mis tahab inimese waimu wabastada ja walitsema panna. Ekspressionism, kui ilmawaade, tahab waimu diktatuuri materia üle.

Ekspressionism on waenuline looduse wastu: tema ei tunnista looduse ülewõimu, tema kahleb looduse tõelikkuse juures. Tema tõendab, et teadus on ainult tõe otsimine ja annab meile ainult ajutisi hüpoteese. Loodus iseenesest ei ole midagi ja ainult inimese mõtte kaudu saab ta omale kuju. Loodus on ainult lõpmata paenduw algaine, mis eneses peidab igasuguseid wõimalusi. Ekspressionism on utoopiline ilmawaade. Tema paneb inimese loomistöö keskkohale, et ta oma tahtega täidaks tühjuse, wärwide, joonte, häälte, taimede,

loomade, jumalaga ja iseenesega. Inimene läheb sinna kust ta tuhandete aastade eest tuli. Ta on waba ja naiiwne kui praegu sündinud laps, kes oma elamise õnne ei lase kitsendada maise oluga ja päriwussaadusega. Tema ei juurdle isiku wabaduse üle, waid wõtab selle wastu tegutsedes.

See ilmawaade ei ole mitte ilmasõja tagajärg, juba 1914 a. oli ta täies selguses. Ta sündis Schopenhaueri pessimismist, mis väljendab: «ilm on meie efekujutus», kuid ei omandanud selle buddhalist-aasialikku lõppjäreltust: «Tahtmine elamiseks on kuri ja seda peab alla suruma». Selles punktis ühineb ekspressionism rohkem Nietzsche traagilise optimismiga, mis wõidulaulu elule laulab.

See ilmawaade sattus hädaohtu Nietzsche mõju alla sattuda ja isiklikku loomuwõimet kui kategoorilist imperiatiwi wõtta, kuid sääl ilmus Venemaalt Dostojewski ja Tolstoi mõju, mis andis talle kolmanda wõimu: waba usu müstika.

Ma tõin ette pikemalt Huebneri seletuse selleks, et näidata, kuidas ekspressionistid ise katsuwad oma kunstiwoolule sügawamat filosoofilist alust panna. Muidugi ei ole mõeldaw, et see uus wool ainult filosoofilise ilmawaate läbi erineb oma eelkäijaist. Iga uus mõte, iga uus ilmawaade nõuab ka omale wastawat uut awalduswiisi, nii ka ekspressionism.

Esimesena sai ekspressionism omale kindlama väljenduswiisi—stiili,—maalikunstis, kust ta üle läks muusikasse, kirjandusse ja näifelawale.

Et arusaada ekspressionistlikku stiili kunstis, teen wäikse, õige lühikese ülewaate stiili kujunemisest kunstis wiimasel aastasaja poolel. Läänud aastasaja keskel walitses täielult naturalistlik wool. See wool püüdis loodusest wõetud aineid nii kujutada, nagu nad sääl olid, teiste sõnadega—püüdis ümbritsewaid nähtusi looduses loomufuult koopeerida. Kirjanduses väljendas see wool püsiwuse teooriat ja miljöö kirjeldust ja leidis oma tugewama kandja Emil Zolas. Maalikunstis tõi Böcklin oma muinaslooliste kujudega naturalistliku permitatsiooni esile. Ka see oli õieti naturalistlik wool, kuid püüdis ainult naturalistlikult kujutades mütoloogilisi aineid käsitada.

Neile wastu seisis idealismi wool, mida ka klassiliseks nimetatakse. See wool katsus kõike üleüldistada, n. n. üldtüüpe esile tuua. See wool püüab teatud liigi asjade ehk olewuste üldiseid kõigile omaseid jooni näidata. Kirjanduses on selle woolu uuem haru sümboolism, kuigi mitte puhtal kujul.

Ekspressionism on aga wool, mis wastupidi üksikuid jooni wõtab, neid suurendab, üleüldistab, mõnikord koguni nii kaugele minnes, et see igasuguse sideme loomulikkusega kaotab ja koguni isesuguseks, omalaadiliseks muutub.

Naturalismile järgnew impressionism läks sellest wälja, et meie igit asja looduses näeme teatud tagapõhja pääl. Wõtame näituseks maja, siis paistab ta meile heledal päikesepaistel, pilwisel ilmal ehk öösel kuuwalgel igakord isemoodi wärwides ja isegi kujus, igakord on ta meile isesugune. Impressionism töötas wälja erilise nägemis-tehnika. Impressionistlik kunstnik nägi kõiki asju oma waatekohalt ja kujutas neid nii. Seega oli ka impressionist teatud määralt naturalist. Ka tema tunnistas looduse üleolekut ja kujutas loodust ainult oma seisukohalt waadeldes.

Kõigis neis wooludes oli pilt ikka looduse kujutus. Kas tõelik wõi fantaseeritud, kuid tema alus oli ikka loodusest. Ekspressionism toob

aga pilte, mil enam loodusega ühendust ei ole. Kõik teised kunstivoolud säadsid pildi, kui valmis teosse vaatleja ette, ekspressionism aga katsub midagi muud anda. Endistel kunstnikkudel oli kunsti produkt lõpueesmärk. Ekspressionistidel aga wahejaam, mille kaudu kunstnik oma subjektiivsed muljed ja tunded vaatajale edasi annab, et see ühes kunstnikuga selle teosse edasi looks. Ja nii ei ole ekspressionistlikul kunstnikul tähtis, kas tema töö loodusega sarnadust on ehk ei, vaid tähtis on ainult see, kas ta suudab oma teoste kaudu vaatajas sama elewusi ja tundeid äratada ja edasi looma panna, mis temal selle teose loomisel oli.

See on ekspressionism maalikunstis, mida ma ainult möödaminnes puudutasin selgituseks oma järgnewale seletusele ekspressionismi üle kirjanduses. Ekspressionism kirjanduses on praegu alles puhtideelises arenemise astmes. Luuletus, romaan, draama—kõik seisab idee teenistuses. Ekspressionist ei tarwitse sugugi kunstnik ja kirjanik olla, ideed on kujutatavad kõigile. On ekspressionist aga juhtumise kombel kirjanik, siis tegutseb ta kirjanduse wormis. Wormil ei ole nende meelest nii suurt tähtsust kui sisul, sellepärast ei ole neil veel kindlat wormikuju ega stiili wälja kujunenud. Kõige päält on ekspressionism kirjandus, mis suuri ideesid kuulutab—inimsust, armastust, wendlust, õiglust. Ta nõuab nende absoluutset teostamist. Sellepärast on ka suurem hulk selle woolu kirjanikke prolatariadi õiguste eest wõitlemise pooldajad, kes peawad praeguse kodanliku ilma ülekohtud kaotama ja nende poolt propageeritud ideed maksma panema. Need ideed on kantud wõimsast tundmusest, inimene on kangelane, ta kannab kogu ilma omas rinnas. Ta seisab igawiku ees kui jumal, looja. Talle ei näe miski asi kauge, wõõras ega tundmatu. Ruum ja aeg kaotawad oma piirjooned. Inimene silmab asjade südamesse. Tema sõna on tegu. See on ekspressionismi sõna kunstis. See on elu tundmuse wormel, suggestioon.

Kuigi ekspressionistlikul kirjandusel veel kindlat stiili ei ole, kuid siiksi on neil oma teooria teatud määral wälja töötatud. Kasimir Edschmidt, üks paremaid ekspressionismi edustajaid kirjutab selle üle:

«Tulid uue woolu kunstnikud, nad ei annud kergeid elewusi, alasti tõsiasju. Nad ei olnud enam wallatud kodanliku ja kapitalistliku mõtewiisi hädadest ja isiklikkudest tragöödiatest. Nende tundmus arendas enese määrata. Nad ei waatlenud, waid nägid. Nad ei fotografeerinud, neil olid nägemused. Rakettide asemel löid nad wältawa mõjuwalla. Eel õige suur kõike haaraw ilmatundmus. Talle oli maa, olemasolu suur nägemus. Selles olid tundmused ja inimesed. Neid tuli leida nende tuumas ja alglikkuses.

Luuletaja suur heliteos on ta inimesed. Need inimesed kaswawad suureks, kui nende ümbrus on suur. Mitte kangelase kujul, see wiib dekoratiwile, ei, suur selles mõttes, et inimese olemasolu, ta elamus, osa saab taewa ja mulla suurest olemasolust, et ta süda, wennastunud kõigiga, mis sünnib, tuksub ühises rütmis maailmaga. See nõuab ka kunstilise ilma uuestisündi. Pidi looma uus elupilt, mis lihtne ja sellepärast ilus. Nii muutub kogu ruum ekspressionistlikule kunstile nägemuseks. Ta ei kirjelda, ta elab. Ta ei jäljenda, ta kujutab. Ta ei wõta, ta otsib. Ei ole enam faktide ahelat: wabrik, majad, lõbunaised, hulkumine, nalg. Nüüd on nende visioon. Tõsiasjadel on ainult niiwõrd tähtsust, kuiwõrd kunstniku käsi, tõsiasjadest läbihaarates, omandab selle, mis nende taga seisab. Ta leiab lõbu-

naises inimliku ja wabrikutes jumaliku. Ta paneb, mahutab üksikilmutused suurteosse, mis kujutawad ilma. Maailm on olemas, oleks asjata teda korrata. Aga teda ta wiimases tõmbuses, asjaomawas tuumas üles otsida ja uuesti luua, see on kunstis suurim ülesanne.»

Inimeste kujutuste kohta ütleb Edschmidt: «Inimene ei ole enam indiividuum, seotud kohustest, moraalist, seltskonnast, perekonnas. Ta saab selles kunstis inimeseks. See on see uus ja kuulmatu kõigi endiste ajajärgudega võrreldes. Kodanlik ilmamõte ei ole enam mõeldaw. Ei mingid wahekordi, mis inimese pildi tumestaksid. Mitte enam abielujutud, ei tragöödiad, mitte nukud, kes ripuwad psüko- loogiliste ilmawaadete traatidel, mängiwad, naerawad, kannatawad. See inimene on waba ja suur omas tundmustes, ta ekstaas on kosmi- line. See inimene elab tõeliselt, mitte reflekteerides. Tema jaoks ei kõlba tawaline psükoloogia.»

Kunst, mis inimest «hingeeluliselt» kujutab, wiis analüüsile. See wiis inimeste jaotamisele, waatlemisele, järeldamistele, s. o. kõigele sellele, mis sündmustele, teole järele käib. Kuid sündmust, imet ei suutnud psükoloogiline kunst mitte tabada. Psükoloogia, see on säädusepärane, inimestest enestest wastu wõetud ja usufud. Seleta- matule, kosmosele ei ole mingit seletust. Olakehitus, eitamine. Selle- pärast on uus kunst positiivne.»

See on ekspressionistlik elupilt, ideoloogia. Kuid ekspressionist-liku ilukirjanduse meetood on alles seletamata. Kuidas seda elupilti tehniliselt väljendada? Mis stiil wastab ekspressionistlikule kirjandu- sele? See on alles selgumata.

Edschmidt kirjutab selle kohta: «Laused kujunewad teistsugustes rütmides kui seni harjutud. Nad alluwad samale tendentsile, sama waimu woolule, mis ainult iseloomulikk annab. Meloodia ja paine walitsewad neid. Kuid mitte eneseotstarbel. Laused teeniwad suure ahelana waimu, mis neid kujutab. Nad tunnewad ainult tema teed, tema eesmärki, tema mõtet. Nad seowad tera teraga, tõttawad üks- teisesse, mitte enam seotud loogilise ülemineku puhwritega, mitte enam psükoloogilise wälise kiti kaudu. Nende paenduwus on neis enestes.»

Midagi eriti uut see lause-ehituses ei paku, laused on ainult teistsuguses rütmis kujutatud, kuid iga uus wool on omale sarnase uue rütmi leidnud. Ainsam suurem uuendus on see, et loogilisi üle- mineku lauseid ei ole. Oeldakse ainult seda, mis otsekohe sisse puutub. Sellepärast on ekspressionistlikes jutustuses kui ka draamas sagedasti sidumata, üleminekuta lauseid ja dialooge. Hüpatakse ühe küsimuse päält, ilma sellele wastust andmata, ruttu teise küsimuse, wastuse pääle. Kõik kirjutatakse ainult ekstaasis, ülmas meeleolus. Muidugi ei tule nii mõista, et ainult visioone antakse, teatud loogi- line side peab lausete wahel ikka olema, muidu ei saaks neist keegi aru, ega suudaks keegi neist enestele pilti luua. Ainult ekspressio- nistlik lause on vähem loogiliselt mõtlemise ja psükoloogiliselt hinna- tud väljendus, kuid enam tundmuste ekstaasi wili: ta on spontaan. Kuid spontaansus ei ole ekspressionistlik ainuõigus. Ka impressio- nism mõnikord meelolude kirjeldusel ja puhttundeline lüürika on spontaan.

Ka sõna kohta ekspressionistlikus stiilis kirjutab Edschmidt: «Ka sõna omandab uue wõimu, kirjeldaw, ümbritsew kaob, sellel ei ole enam ruumi. Sõna saab nooleks. Tabab asja sisemust ja hingestub sellest... Kaowad sõnad, mille otstarbe on täita. Verbum astub eel- plaanile, terawneb... Adjektiiv sulab kokku sõnamõtte kandjaga. Ka

tema ei tohi ära kirjutada. Ta üksi peab olewuse napilt andma ja ainult olewuse.»

Selleslühikeses seletuses karakteriseerib ta teatud määral ekspresionistlikku stiili. Ekspresionism on oma laadi poolest aktiiv—tegew. Ja et seda aktiivsust väljendada, on tema laused, sõnad rühkiwad, kiired. Filosofoeriw, waatlew elutundmus armastab kirjeldada, reflekteerida. Ekspresionistlik lause tahab aga kõige päält tegutseda, sellepärast jääb sarnases lauses tagaplaanile omadussõna ja esimese koha saab — tegusõna verbum. Selles minnakse mõnikord niikaugemale, et kõik sidesõnad ja prepositsioonid välja jäetakse, nagu selles wist kõige kaugemale on läinud üks ekspresionistlik kirjanik, kes omas jutustuses «Kewade sügisel» laused kuni mõistmatuseeni on kokku surunud, et aga võimaliselt kiiret tempot kätte saada. Kuid on ka selle wastu teisi ekspresionistlikke kirjanikke, kelle stiil rahuline, kuid siiski väga hästi ekspresionismi ideed edasi anda suudawad. Ekspresionistlikul stiilil ei ole weel kirjanduses kindlat tehnilist meetodi. See on weel iga üksiku kirjaniku iseäraldus ja oleneb sagedasti kirjaniku temperamendist.

Ekspresionismi ajalugu puudutades peab tähendama, et ekspresionistid oma «esiisadeks» Schopenhauerit, Dostoiewskit, Nietzschet, A. Strindbergi, Paul Ernsti ja eriti weel anderikast Saksa dramaturgi Georg Büchneri peawad. Kuid need olid üksikud kirjanikud, keda ainult teadmata ja enese tahtmata nüüd ekspresionismiga seotakse. Kui kunsti wool tekkis ta XX aastasaja algul Dresdenis, kus noorte kunstnikkude rühm «Sild» (D. Brücke) asutati. Warsi selle pääle tärkas Münchenis teine rühm, kes Wene ekspresionistidega sideme löi. Münchenis föötasid wenelased Kandinski, Behtejew, Werewkina, poolakad Jawlenski ja Stückhold. Ligemas ühenduses nendega föötas Franz Mark.

Kandinski mõtteosaline Kurt Piner andis välja tema teoreetilised traktaadid «Waimlik algatus kunsis» ja «Sinine ratsanik». Neis föis kuulutas Kandinski sõda wanadele põhimõtetele ja «täielisele loodusele». Kandinski waated wöitsid arwamata suurt poolehoidu kogu Saksamaal. Ainuke fösisem Müncheni kunstnikkude grupp «Session» — kes impressionismi eest wöitles — jagunes kaheks. Temast erinenud «Uus Session» hakkas ekspresionistlikke edeesid kuulutama.

Ka kirjanduses algas liikumine. Uue woolu edustajateks Berliinis hakkas luuletajate rühm Georg Heimiga eesotas. Nende häälekandjateks saiwad nädala ajakirjad «Torm» ja «Tegewus» (Aktion). Kuid fösist pinda said noore woolu pooldajad siis, kui nende hulka astusid tundud luuletajad Franz Werfel ja Max Brod, kuulsa liürikeri Rainer Marie Rilke õpilased.

Romaani alal hakkas esimesena tarwitama ekspresionistlikku stiili Heinrich Mann, kes pääle impressionistlikke katseid oma triilooogia «Jumalannad» löi ideoloogilise romaani eepilises wormis.

XIX aastasajal wöttis naturalism iseäranis tugewasti oma alla draama. Ibsen tunnistati siin eelkäijaks, meistriks. G. Hauptmann, Arno Holz, H. Suudermann jõudsid siin alal õige kaugele. Kui naturalistid ja füsioloogid analüseerisid nad sotsiaalsel alusel, 1910 a. hakkas Saksa näitelawadel maad wõtma Ibseni kaasmaalane Aug. Strindberg, kes oma ettekandeks ei tarwitanud ainult teistsugust miimikat ja diktsiooni, waid ka uusi fantastilisi dekoratsioonid. Strindbergiga ühel ajal ilmus ka Franz Wedekind. Tema draama «Lulu»,

«Maa waim» ja «Pandora kast» leidsid juba siis, naturalismi mõju all olewa publikumi juures, hääd tagajärge. Just enne sõda loodi Münchenis esimene ekspressionistlik teater.

Filosoofia alal walmistas uuele woolule teed Georg Simmel. Tema ei loonud küll iseseiswat süsteemi, kuid tema mõistete määramised «wormist», «minast», «elust» — löid palju elawast filosoofilisse mõtlemisse. Ka tema löi inimesele — kuigi mitte eetilisel, aga dünaamilisel — tähtsama koha mõttelises filosoofias.

Sõja ajal 1914—1918 a. oli ekspressionistide jõudude kogumise aeg. Ajakiri «Aktion» ei teinud sõja ja poliitika küsimustega tegu. Tensur hoolitses juba selle eest, et ekspressionistid oma mõtteid awalikkuse ette kanda ei saanud, sest kõik olid nad, ilma erandita pazifistid. Ainult mõnedel üksikutel, nagu Leonhard Frankil läks korda Helweetsias «Walgeid lehti» wälja anda.

Rahwuswahelised ühendused, mis nad teiste maade mõtteosalistega löid, katkesid sõja ajal.

Sõja lõpu järele aga pääses nende teguwõim täielult wälja ja ekspressionistide tööd leidsid rahwa poolt elawat wastuwõtmist. Sõja läbi waeseksjäänud rahwas maksis siiski kõrget hinda Kokoschki, Kirchneri ja Heckeli piltide eest. Johann Becheri ja Theodor Deubleri luuletustekogud elasid hulk wäljaandeid üle, rääkimata sarnastest romaanikirjanikkudast, nagu Heinrich Mann ja Kasimir Edschmidt, teatrid olid täidetud rahwaga, kui läksid Walter Haasencleweri, Karl Steinheimi, Georg Kayseri, Paul Kornfeldti, Ernst Tolleri ja teiste ekspressionistlikud draamad. Nüüd leidsid tähelepanu ka filosoofilised teooriad, nagu Ernst Blochi «Utoopia waim» ehk Oswald Spengleri «Läänemaa hukkumine».

Inimsugu fundis, et wana oli põhjani purustatud, ja wõttis ahnelt wastu, mis oli uus, mis wastas aja waimule. Ja ekspressionism oli see, mis rahuldas neid nõudeid. Tema õpetas inimsoole, keda kapitaali ahnus, rahwuslik waen ja klassiline ülekohus werest kuiwaks oli lasknud, ühtlust, wendlust, rahu, tema säädis uusi sihte ja ideaale üles, tema liitus, ühes osas wähemalt, uue wõitlewa klassiga. See kõik awas neile wastuwõtliku pinna.

Ekspressionism igatahes, on kõige uue wäljendaja. Tema sünnitab piiri minewiku ja tulewiku wahel, tema määrab ära praeguse ühiskonna waimliku elu püüete tasapinna. Kuid heledamalt ja intensiivsemalt, kui kusagil mujal, awaldab ekspressionism end Saksamaal

W. Rätsepp.

(Sm. W. Kingissepa nim. Lenigradi Eesti Tööliste Haridusmaia kirjandusringis ettekantud loeng).

Materjaliks on tarwitatud: Max Martersteig: Uuem Saksamaa kunstis ja kirjanduses. Friedrich Marcus Huebner: Ekspressionism Saksamaal. Max Krell: Uuest proosast. Hugo Raudsepp: Ekspressionism. Pääle selle artiklid mitmeist aiakirjast.



Kunstnik A. Blum

Рисована.

Ameerika autokuninga riigis.

Henry Fordi autotehastes.

Berliinis ilmuwa Wene lehe „Dni“ kaastööline, kes isiklikult Ameerika autokuninga Henry Fordi Detroiti koondatud suurimais Ameerika ja kogu ilma autotehastes on wiibinud, kirjeldab oma muljeid sellest järgmiselt: „Detroit on täieline Fordi linn. Ühtlasi on see ka maailma autopäälinn; 65 protsenti Ameerikas walmistatawaist autodest näewad esimest korda ilma Detroitis. Öö-päewa kestes lastakse siin iga wiie ja poole sekundi järele wälja üks täiesti wiimistletud auto. 1923 aastal walmistati Detroitis 2.400.000 autot. Detroiti tulekul kuulete igal sammul Henry Fordi nime. Detroit — see on täieline rauast ja klaasist koosnew linn. Iseäranis efektne on Detroit õhtuti ja öösel, kui neist klaasmajust hoowab sinakat walgust ja kui siis tunned, kuis elu säälmormab ja tuikab. Laialdaselt tuntakse Detroitis üleswõtet, mis kujutab „Ford Motor Company“ tehaste rida ühes määratu, kümnete tuhandete suuruse tööliste wäega, kes kõik Fordi juures ametis.

Weel enne, kui Fordini jõuate, sosistakse teile tuhat lugu Fordi ime- tegudest.

Te wõite kuulda sellest, kuis Fordi juures ametis üle 70.000 töölise, kes kuuluwad maakera 58 rahwusse, et Ford iga öö-päewa kohta wälja laseb 7000 autot ja et ta hoolimata sellest ei suuda rahuldada kõikide nõudjate soowe, et Fordi juures töötatakse kolme wahetusega, 8 tundi igaüks, ja et Fordi juba 1914 a. maksis oma töölistele 5 dollari päewas, samal ajal, kui teisel päewapalgad waewalt 1—1½ dollarit suured olid.

Tehastesse tulles satute kõigepäält suurde hästi sissesäetud ooteruumi, kus wälja pandud kõigi Fordi juures walmistatawate autode süsteemid ja kus seinad täituwad statistilistest tabelitest, mis näitawad, et Fordi wõim küünib üle kogu ilma: tal on omad osakonnad Buenos-Airesis, Barcelonas, Kopenhagenis, Manchesteris, Brasiilias, Bordeaux's, Londonis, Triestis, Antwerpenis ja mujal. Neist tabelitest selgub weel, et Fordil on olemas wiis hiiglasöekaewandust, mis annawad üle 200 miljoni tonni kiwisütt aastas, et tal ei puudu omad raudteed, omad metsad ja et Fordi poolt ettewõtetesse mahutatud kapital 568.000.000 dollarit suur on.

Nüüd aga töökodade eneste juurde. Need on awarad ja walged ruumid. Lõpmatul arwul masinaid ja inimesi. Ning masinate ja inimeste kohal liiguwad rihmasid mööda kettidega ülesriputatud masinaosad. See on edasiandmise mehanism, mille waral masinaosad ühe töölise juurest teise juurde liiguwad. Tööliste read on niiwõrd tihedad, et töölkäest ised küünarnukkidega üksteise külge puutuwad. Wahetpidamata liiguwad masinaosad ja käiwad kätte. Töölistel tarwitseb wahetewahel ainult mõnda tühist käeliigutust teha: nii puurib üks elekterpuuri abil teatud kohal läbi augu, teine puhastab teatud masinaosa märja kaltsu abil raudpurust jne. Ja siis hakkame pikapäale mõistma Fordi ideed: on tarwilik, et inimeseks, nimetataw elaw jõud, energiat ja aega millegi muu päale raiskamata, teeks ainult teatud tarwilikke lihtsaid liigutusi, kuid igaüks neist liigutustest oleneb täelikult teisest. Juhtub mõni töölistest oma ülesannet walesti täitma, on häwitatud terve eelmise

töö ahel ning järgmine tööline et saa siis enam oma liigutust teha. Ja see-pärast tunnebki iga tööline end wastutawaks terwe asja eest ning ta tähe-lepanu on wiimase ni pingul: tal pole mahti westmiseks naabriga (töö ajal walitseb Fordi tehastes hauawaikus) ega ka aega seks, et janu korral omalt paigalt lahkuda ja klaasi wett ära juua. Wiimast loomulikku tarwet ette nähes on Ford asja nii korraldanud, et töölisel keha ainult weidi tahapoole tarwitseb painutada ja siis wõib ta karastawat weejuga otse suhu püüda.

Nii kestab see igapäew kaheksa tundi: ei minutitki vähem, ei minutitki rohkem. Sellest tuleb maha arwata ainult weerandtunniline waheaeg einetamise tarwis.

Sarnase töösüsteemi juures langeb täielikult ära üks nüüdseaja töökoja suurimaist pahedest: järelwalwe ja kontroll.

Ükski töölise liigutus ega ükski minut tema elus ei lähe sarnase süsteemi juures Fordile kaduma. Ta maksab hästi, maksab rohkem kui teised, kuid ühes seega kuulwad iga kahekümmenelja tunni kohta kaheksa tundi (maha wõetud wiisteistkümmed minutit) iga töölise eest täielikult Fordile.

Waadeldes töölisi lähemalt, silmasin nende seas indulasi, neegrid, hiinlasi, itaallasi, blondjuukselisi põhjamaalasi ja palju teisi. Nende poolt aga ei heidetud minu ja mu kaaslaste pääle ühtegi pilku. Neil polnud aega.

Ja nii saabub selle töowäe käte wahelt mootor. Üksikuist, hingetuist osadest kujundatakse terwik.

Kokkupandud mootor sõidab kette mööda teise hoonesse, kus walitsemas samasugune palawiklik tegutsemine. Umbes arsina kõrgusel pörandapinnast liiguwad päralleelis üle kogu hoone kaks laia rihma: ühel rihmadest kujundatakse auto raami, teisel tõlda. Järjesti liigub edasi raam, millesse midagi puuritakse ja tõld mis luukerest pea kujuneb nahaga üle tõmmatud mugawaks istumise kohaks.

Teatud silmapilgul lastakse ülalt kraana waral teisest ruumist tulnud mootor, mida tööliste kärmed käed raami külge kinnitawad. Samal ajal täidawad uued käed mootori gasoliiniga ja siis hakkab mootor metsiku kiirusega töötama ja ei rauge senimaani, kuna ta täielikult walmina töökojast wälja ei sõida. See on kaasakiskuw moment: on tunne, kui wiibiksitate elawa olewuse sündimise juures: seni elutu olnud masin hakkab äkki elutundeid awaldama. Siis kruwitakse raamile rattad külge, säetakse tüür ning radiaator üles. Selle järele haarab kraana teiselt rihmalt walmissaawa tõlla ja asetab selle raamile. Kui siis hüüdnud autotoru ja ära proowitud laternad, asetub autojuht tüürile ja wõtab wastu wast sündinud sõiduriista passi. Mõne sekundi pärast weereb uus auto minema ja asetub wärskest wärwitud ja lakeeritud teiste uute sõiduriistade sappa. Waatasin kella: ainult 15 minutit oli möödunud ajast, kus mootor esimest korda autoraamiga kokku puutus. Ning mitte üle poole tunni ei kulunud ära kogu selle pääle silmapilgust, kus üksikud mootori osad kokku hakati korjama senimaani, kuni auto ühes oma passiga teiste autode kõrwale asetub.

Liikudes ühest töökojast teise, oli mul kogu aeg tunne, nagu wiibiksin kliinikus wõi mõnes anatoomilises muuseumis. Isegi lõhnad tuletasid mulle meeles kliiniku ja haigemaja lõhnu. Sega illusiooni süwendasid weel sageli ettetulewad sdepunktid punase risti märkidega.

Isegi päewa ajal laotus üle töökodade sinakas elektriwalgus, mis tööliste nägusid koolja nägudega sarnastas. Wast olidki need kõik kooljad. Süwenege silmapilgukski sellesse: keset raginat, raksumist ja klirisemist, mis mitte ainult kõrwu ei lõika, waid ka hinge käristab, olete teie kaheksa tunni

jooksul viieteistkümne minutilise waheajaga 465 minuti jooksul sunnitud kordama ikka ühte ja sama liigutust — paremas käes olewa kaltsuga teatud masina osalt ära pühkima raudpuru. Teie silmad, teie tähelepanu ja kogu teie olewus peab 465 minuti kestes ainult seepäale koondatud olema, juhute teie kas wõi üheainsa korra unustama seda liigutust teha, kutsute teie enda wastu esile kogu töökoja meelepaha. Kas ei muutu inimene seejuures ise hiiglamasina väikeseks elutuks windiks. „Fordi süsteem on kuritegu inimkonna wastu“, tähendas mulle üks tuntud Ameerika arst. „Ta pigistab inimesest välja kogu tema süüsilise jõu. Kaheksa tunni jooksul tuleb tööilal end nii pingutada, et inimene ülejäänud neljateistkümne tunni jooksul ainult puhkamiseks kõlbuline on. Fordi juures töötades, kulub inimene ning wananeb väga ruttu. Hirmsam sellest füüsilisest kulumisest on iga moraalse ilme kaotamine: Fordi juures töötanud inimese juures nüristub enesekaitse instinkt ja temas sureb protesti tunne. Fordi juures töötawad ainult sarnased isikud, kel puudub protesti wõime. See on muuseas üks põhjustest, miks Fordi juures kunagi rahutusi ette pole tulnud.“

Pl.



Sõda waimlisele unele!

„Orase“ uuesti ilmumise puhul.

Ilmub «Orase» järjekorraline number. Kuid see number on mitmesugustel põhjustel, hulk aega ilmumiseks wõtnud. Ilmus ju wiimane number läinud aasta oktoobrikuus. Igatahes haruldaselt pikk talweuinak, mis «Orase» haljendamist surmawalt halwata ähwardas.

Nüüd aga, mil talw möödunud, kewade oma haljendawate niitude ja aasadega suweks muutunud, ilmub ometi «Oras» uuesti nähtawale.

Raske on talle talweuinak olnud!

Ent seda lopsakamini peab nüüd «Oras» kaswama, seda suuremat löikust pakkuma... Kui lõpuks ometi on wõidetud pikk ja raske talweuinak, siis ärgu kordugu see tulewikus enam.

* * *

Kui aasta tagasi rühm meie wanemaid ja nooremaid kirjanikke «Orase» wäljaandmiseks kokku astus, siis kahtles neist nii mõnigi, kas suudame julgelt algatud asja kindlalt teostada. Tõepoolest, kahtlejatel oli selleks wäga mõjuwaid põhjusi. Sest pea kõik meie ajakirjad—alates «Klassiwõitlusest» ja lõpetades «Tööraha Kultuuriga»—olid sunnitud mõnekuulise korraliku ilmumise järele kas lonkama wõi täiesti seisma jääma, nagu näiteks see sündis «Tööraha Kultuuriga». Ja «Klassiwõitlus» on saawutanud ainult ebajärjekindlat ilmumist.

Nüüd öeldakse muidugi: «Orasega» on kordunud samasugune lugu; juba üle poole aasta on möödunud sellest, mil ilmus «Orase» wiimane number. Seda ütlewad kahtlemata pea kõik meie ajakirja lugejad ning täie õigusega: «Oras» pole seni tõesti korralikult oma kohustust lugejate vastu täitnud.

Ent «Orase» wäljaandmist koguni seisma jätta, oleks lihtsalt üliselge tunnistus meie proletaarsete kirjanduslike jõudude pankrotist. Selle tunnistuse lunastamiseks aga ei ole vähematki põhjust, päälegi ajajärgul, mil loowtöö igal alal käimas ja seda suuresti ka kirjanduslikul alal.

Nüüd oleme kohustatud uuesti kindlale tööle asuma «Orase» wäljaandmiseks. Meie proletaarsed kirjanikud, luuletajad ja kunstnikud peawad kogu oma energia kokku wõtma, et «Orast» uuesti «haljendada» panna. Selleks on olemas kõik eeldused. Ainult hääd tahtmist on tarvis. Ja seda jätkub.

Kahjuks on seni mitmed meie wanemad ja wilunud ajakirjanikud, kelle nimed seisawad küll kaastööliste nimekirjas, «Orasest» hoopis eemale hoidnud. Kas sihikindlalt wõi mõnel muul toimetusele teadmata põhjusel—seda on raske öelda. Ent see ebaloomulik nähtus on walitsemas ning seda nähtust likwideerida oleks küll esimene asi «Orase» uuesti ilmumisel.

Meie kutsume kaastööle ja ühistööle kõiki, kes on nõus sõda kuulutama waimlisele unele ja tarretusele!

Ärgu hoidku ükski proletaarne kirjanik, ajakirjanik, poeet ja kunstnik meist eemale!

Juhan Hurt.

Leningradis, 5. juunil 1924.

„Kas tunned maad...“

Tirilibumbia diplomaadi Imp=Umbi muljed ja mälestused Pustkarlandiaj^{*)}.

Trah-ta-di pumm!

Trah-ta-di pumm!

Trah-ta-di trah-ta-di pumm pumm pumm...!

Nii undas see jõehobunahast trummi pörim ühel parrusel palaval hommitul üle Kongo^{**}) äärjete kõrkasmadalikkude ja taljutiingastikkude külalt külla, ühest Tirilibumbia ilmariigi servast teise. Ja iga külavanem, kes jeda undawat pörimat edasi andis, teadis, et meie vägewat riiki mingi tähtis ajalooline filmapilk oli tabanud. Sest ainult seejugal pilkul kutsus riigivanem Pimp-Pamp neid sel teel majesteetlikule riigifogu istangule.

Millel seisis aga see tähtis sündmus —? selle üle kraasis iga Tirilibumbia-toompäale rattav rahvaesitaja riistluid. Oli see mõni noos walgenahkheid, kes meie riigi sifemist rahu julenud rikkuda ja kelle raswaste säärite kallal nüüd riigivanem oma truid rahvaesitajaid pidutsema kutsus? Wõi oli mõni Njam-Njam'i suguharu turjustejall nii jultunud läinud, et nende kaelafoonte kallal hammaste tugeruust proowida tuli?

Nii wõi teisiti, jõehobujahi, krokodillipüüdmise ja naistekarjatamise igapäiusse töötas see elastawat waheldust tuua. Ja sellepärast töttas igamees fergel jammul Pim-pambia küla poole.

Aga suur oli üllatus: keset külalatsi, mis harilikult Tirilibumbia riigifogu istanguks lage seisus, oli riigivanema ümber kirju murd koos — kirju, sõna otsekohejes mõttes, sest meie kõrgestisündinud mustade-keskel wältus rida tuletorudega walgenahkheid. Imelik oli aga, et naised-lapsed julgelt nende tuleülitajate ümber tikkusid ja mitte õnnidesse laiali ei olnud pugunud.

Selles oli midagi mõistatuslikku, sest sinnamaani tundsi me walgenahkheid ainult tahte jeltsi: kas tapsid nemad meid, wõi nottisime ja õgime meie neid. Mõistatus selgus aga warsti, kui rahvaesitajad kokku olid jõudnud ja naiste-lastete parwest läbi tungides riigivanema ümber aset wõtsid, kes ajawiimata sõna wõttis:

Siin — ja ta näitas oma kõrwal seiswa suguwenna päale, kes kümme-kond wihmaega tagasi ühel jahikäigul kadumiks oli jäänud ja keda arwasime krokodilli lõugade wahel sattunud olewat — siin, meie lugupeetud suguwend, kes õnnelikult eluga tagasi jõudnud teisest maailma äärest, kuhu ta walgenahksete wangina sattunud, ja säält kaasa toonud saqtõnna — ja ta näitas käega walgenahksete jalga päale — meile kõige austawama lugupidamisega. Wend Tibi-Nibi, räägi.

Ja Tibi-Nibi seletas:

Säält kangel ilma taga, weel tofina mehe ja tofina naise sõrmede kord kangel tui Njam-Njam'id wõi Ting-Bingid, on juur ilmariik Pustkarlandia, kus maapind kaswatab põmmisid, nagu meie kookuspalmid, ja torudest woolab haljast wedelat, mida nimetatakse pustkariks ehk wõdrakeelse sõnaga jamagonniks, ja mis on kabe tofina mehe ja kabe tofina naise sõrmede kord wängem tui meie limpimbia... Di, kuidas see hambad nashuma paneb!...

Ja Tibi-Nibi lafutas keelt ning pühtis peopesaga huuli, kuna filmad pungil färajid.

*) Kõige moodsam kirjanduseharu on nüüd memuaaride-kirjandus — mälestused... Et ta sel ajal „aja kõrgusel“ seista ja oma lugejatele kõige paremat pakkuda, pani „Draze“ trimeetus kõi traaditsjed ja traaditud leudama, ja suurte jõupingutustega läks korda ühe tähtsama ilmariigi diplomaadilt ta mälestusi ja muljeid teie tähtja ilmariigi elu-olu kohta omandada, mille awalbamisega kindlasti loodame lugejate huwisi rahuldada.

***) Jõgi Kesk-Afrikas.

Sääl Pustarlandias — jutustas Tibi-Nibi edasi — on juur ja wägew rahwas — olgugi et walgenahkue, kes on walinud omale riigivanemaks targa ja wägewa mehe ja pannud talle nimeks Kar-Hu, mis tähendab nende keeles kõige hirmjamat metslooma, nagu meil Pimp-Pamp — jõehobu murdjat, olgugi, et see wägew Kar-Hu ei ole tapnud ühtegi neist hirmjaist metsloomest, aga tüll on ta häwitamud üht teist fortis metsloomi, kes sääl maal hirmja wurfiga signewad, kes on punased karwa poolest seest ja wäljast, ja kes on nii kühwtijed, et juba nende paljas nägemine lähe walge mõirgama paneb.

Ja see juur ja wägew rahwas ja tema, weel wägewam riigivanem, keda aunime poolest tutjutakse här'aks, nagu ka härgadeks tutjutakse sääl kõiki isandamehi, see juur riigivanem, tunnustades meie ilmariigi suurust ja wägewust, soowib meie Tirilibumbia riigiga ja riigivanemaga astuda sõbralikku läbitäimisesse. Selleks saadab ta siia oma esitajad — ta näitas walgenahkete salga pääle — keda palub lahkest wastu wõtta, neid mitte pidupraeks tarwitada ega nende kaelasoonte kallal lõualunde tugewust katsuda. Samuti palub saata sinna oma wägewasse riiki meie esitajat, sellele mitte tepts ei tehta kaelakiite, nagu noile punastele metslastele, waid keda toidetakse sääl rikkalikult maapommidega ja harjaslinnu lihaga, ja joodetakse wägewa puskariga.

Ja jälle niipas Tibi-Nibi teelt ja pühkis peoga huuli.

Ja et kõik see diblamaatia, nagu seda sõbralikku läbitäimist Pustarlandia keeles nimetatakse, jünniks wastastitu ühtlase alusel, selleks tunnustab meid Pustarlandia wägew riigivanem kõigi meie juurikatega maksuaks ja wägewaks riigiks ja tahab et ka meie tema juurikaid tunnustassime.

See on kõik, mis mul selle jaatkonnaga siia tulles nende kohta ütelda oli ja mille tõenduseks ja kindlustuseks see salikond wiisaka kniisu teeb.

Ja walgenahkied wajuwad jõnksti! kolmest kõweraks.

* *
* *

Ei maksa pikemalt seletadagi, et iga Tirilibumbia rahwaesitaja süda põskuma löi kuuldes, misjuuse lugupidamisega selle kauge ja juure ilmariigi walitsus ja wanem meid austanud — just nagu oleks igamees paljaste kättega krotodillile silmuse pähe ajanud. Ja kuigi wähe neid oli, kel esialgu mitte neelud ei käinud austawa jaatkonna todusemal wiisil äratarwitamise kohta, siis ostas ometi Tirilibumbia austawast wiisakusest lugu pidada, neelud suruti maha, ja asuti kiidetud puskaritaraka ootel, mida Tibi-Nibi ütles walgeid paari potskaga kingituseks kaasa toonud olewat, küsimust arutama, kuidas sellest maailmaajaloolisest keerdõlmest üle jaada tahe ilmariigi wahel sõbralikku diblamaadilist läbitäimist juuristada.

Muidugi ei puundunud esialgu kahtlusi, kas selle diblamaatia taga mõni kriitika ei peitu — kes kawat neid walgenahkseid wõiwat ustuda! Aga Tibi-Nibi, kes osalt oma kawaegse äraoleku, osalt selle tõnu, mida ta selle aja sees kõik näinud ja läbi teinud, iga rahwaesitaja silmas ikka kõrgemale ja kõrgemale tõusis, nagu oleks ta siinsamas meie silma all tosinate kaupa metsfigu, lõwisiid ja jõehobusiid pikali pannud — Tibi-Nibi ajas kõik need kahtlused laiali, ja tegelikult tõusis nüüd Tirilibumbia rigikogu ette üksainus juur küsimus: meie ilmariigi esitaja jaatkmine Pustarlandia wägewa walitsuse juure.

Kuna meil pääle Tibi-Nibi kedagi ei olnud, kes jedasimast diblamaatiat põhjalikult tundis, siis langes walik loomulikult tema pääle. Mees aga ajas sõrad wastu: olewat walgenahkete naistest juba tüdinunud, ja kuigi puskar teda tagasi kaugele maale meelitawat, wõiwat ta ainult ajutijeks Tirilibumbiast lahkuda, et päris esitajat kohale saata, niisamati ka walgete jaatkonda tagasi juhtida ja uut, alalist walgete salka siia tuua, aga alalisteks Pustarlandiasse ta ajuda ei tahtwat.

Põhjus oli arusaadav — waja oli uut esitajat otsida. Ja et jõeohu murda ja Pimp-Pambi kõrwal mind, kui metskuldi-ratsutajat (sellest mu nimigi: Imp-Amp) kõige paremaks jahimeheks peeti, kes Puskarlandia wägewa puna-metslaste murdja Kar-Hu kõrwal nina longu lasta ei tarwitse, siis — noh, siis langes Tirilibumbia wälisesituse kõrge ülesanne minule õjaks.

Kui meie riigivanem meie otjused Tibi-Nibi kaudu walgete jalgale teada andis ja mind neile kui Tirilibumbia tulewast esitajat Puskarlandia ilmariigi walitusse juures esitati, tõmbasid walged näod weidralt krimpisu (mis Tibi-Nibi nende naeratuse seletas olewat) haarasid kordamööda Pimp-Pambu, minu ja Tibi-Nibi käed pihku ja rudjusid neid nähtawasti südametäiega, mis Tibi-Nibi meile kui ühte diblamaatia riukat seletas. Siis lasssid nad kingiks toodud puskaripotskad platšile weeretada, kus neil põhjad päält sisse löödi, ja siis —

Siis tuli meil meele alles oma külaliste pääle mõelda, kui potskade uurdeist wiimane till oli wälja nõristatud, platšil ükstehtud tulest weel ainult suur sütehuni hõõgurwate tuffidega järel oli jäänud, mis nõrgalt musta Afrika-ööb walgustas ja meid enam ei jalad ega käed ei kannud. Puskarlandiale pidime au andma. Oli wast alles kawatš. Ja nagu harilikult, ostasid naised kõige päält seda suurt ja wägewat rahwast ta esitajate näol austada ja tänada, sest kui neid wiimaseid hakkasime taga otšima, leidsime nad neile määratud onnis kõrkjamattidel siratšil, igatšhel üks meie nägusamaist naistest kõrwal...

* * *

Neid sišsejuhatawaid ridu pidasin tarwilikuks, et lugeja õige jälje pääle jaats (sest igal jahipidamisel ja, nagu ma hiljem olen leidnud, ka diblamaatial ning isegi punaste metslaste häwitamisel on pääasi ikka: õige jälje pääle sattumine, muidu jattud tihti ise kihwa otša), kust ja kuidas see kahe ilmariigi diblamaatia õige hakangu jai.

Ja nüüd siis lubage asjakäigu enesega hakangut teha mu päewaraamatu (õigem küll ööraamatu, sest — jeda tuleb kohe tähendada: päewal jai liiga wähe aega igasugustest diblamaatilistest prassingutest ja trallingutest, ja isegi ööd — aga sellest omal ajal) järele, ja nimelt sellest filmapilgust, kus meie Tibi-Nibiga Puskarlandia päälinnas Kil-ul-as endid selle maa wägewale riigivanemale esitama ehtisime.

Selle tähtsa ülesande jaots oli meile Puskarlandia wämin *) lahfelt ühe wäleda poisi saatnud, kes meid nõutawaisse riidetükidesse toppis. Need olid nüisugused sopilised ja šafilised, tolnesid eest ja hilpnesid tagast, ja üles otša tuli nihuke walge wõru, mis kaela nii kinni kägistas, et waht suu ääres. Ja kui kõit see tolgendite, wõrude, torude ja hilbendite kogu meile oli selga topitud, siis paistisime wälja justament nagu üks isewärki Puskarlandia lind, kes siin tänowate ääres aiatiwastes šartšub ja oma piffa musta šaba — justament nagu meiegi diblamaadimundri oma — üles tõrtšutades karjub: ka-dat, ka-dat, ka-dat! Šihem Puskarlandia kõrgema ilmaga ligemalt tutwunedes, isëranis diblamaatiliste ringkonniga, tulin arwamisele, et neil wiimastel selle linnuga mitte ainult wäliselt suur šarnadus ei ole, waid ka selle šartšumine diblamaatidele omane on.

Uksest wälja astudes pörkasin aga kohtudes tagasi: utše ette oli suur moll toodud, mille ümber pãratu kogu walgeid tuletorumehi hobuste seljas. Ja alles Tibi-Nibi rahustamise järele, et see moll üks kuwamaa ujumisekuna — au-tuu-tuu — olewat ning tuletorumehed mitte meid tapma, waid auwahtidena riigivanema juure saatma tulnud, julgesin tuu-tuuse istuda. Aga nüpea kui küljelapp oli kiini pan-

*) wäminiks tutšutakse jeda päälitut, kes diblamaatiot ajab.

dud ja me istepaigale wajušime, pistis see elufas meie ees rööfima, nagu kolmküm-
mend jõehobu, wilgatas minema ja wirutas meid tagurpidi seliki. See kõik tuli
nii äkitselt ja hirnuwalt, et esimesel pilgul paremaks pidasin oma naha hoidmiseks
plagama panna, ja tõepoolest juba tuut-tuu serwale hüppasin, kust aga Tibi-Nibi
mind sabasiile pidi tagasi kiskus. Soo, siis ei olnud need tolgendid jään tagumiku
pääs ometi mitte ilma asjata, waid ettewaatuse pärast külge poogitud.

Walitsuse onnis, kus meid riigivanem pidi wastu wõtma, ja mis siin kõik
tiwimürakatest tehtud, oli neid särtslinde õige palju. Ümeks jäid tuletorumehed
wälja tänowale, särtslinnud aga, kuigi nad aiateiwas ei istunud, koogutasid, ka
siin sama moodi, ainult et mustad sabalipakad püsti ei tõusnud. Tibi-Nibi sofi-
stas mulle kõrwa, et see suurest lugupidamisest meie, kui Tirilibumbia ilmariigi esi-
tajate wastu siindiwat, ja et diblamaatiline wiisatus ka meilt wastukoogutamist
nõudwat.

Wiimaks jõudjime kuulsa ja kardetud Kar-Gun-Tap-paja enese ette, kellele
meie wägewa Pimp-Bambu nimel järgmist ütlesin:

Wägewa ilmariigi Puskarlandia kuulus päälit ja wanem!

Teid terwitab teie sõber ja kaitseja Pimp-Pamp, wägewa Tirilibumbia riigi
wanem ja päälit Kongo kallastelt, kes on tapnud enam kui tosinat jõehobust ja
maitsetud enam kui mitme tosinat walgenaha reieliha, ja kes tunnustab Teie juuri-
kaid ja tahab Teiega, teie riigi ja rahwaga elada rahus ja neid mitte küpsetada
orgi otjas tulel pidupäiwil. Ja tahab teile anda kroodilli nahku, ja kookuspähklaid,
ja kõrtjamatte, kui teie jaadate temale neidjnatseid puskaripotstuid. Ja kui Teie
jaadate meile oma walgenahku, ei taha meie neile mitte keelata omi kenamaid
naisi — hee hee hee — mis om üks wägade mõnus nauding.

Ja kui see wägew riigipäälit ja wanem oli niilbanud keelt, ja tõmmanud
irewile oma laia suu, nagu noorel jõehobul, mis pidi tähendama naeratust,
wastas ta:

Ütelge, armas, Pimp-Amp, oma päälitule ja kuulsale Tirilibumbia riigiwane-
male Pimp-Bambule, et mind tema sõprus südamest rõõmustab ja mina oma ala-
mate nimel teda palawalt tänan tema juurikate-tunnustamise pärast, mis on üks
tähtis diblamaadiline akt. Ja ütelge talle, et kui meie kaks: must ja walge käsi-
käs murrame, siis punajed kuradid meist jagu ei saa — ööh! Olgu meie truudus
findel!

Ja siis haaras ta forraga mul kahe käega kaela ümbert finni ja tikkus ham-
mastega mu pale kallale.

Aga nagu wälk olin ma tema käed haaranud ja tahtsin juba hambaid ta
kaelapontesse wajutada, kui Tibi-Nibi mind jälle sabapidi — üks pagana asjalohane
riistapuu!! — finni sai, ja ma märkasin, et siingi wiist jälle mõne diblamaadilise
wiguriga tegemist on. Nagu Tibi-Nibi hiljem seletas, olewat walgetel tgesti kom-
bets iseäranis südamlikul austamisel wastamisi moffi nühtida. Aga, pagana pihta,
see oleks tal fergesti tõsku wõinud wõtta, kui Tibi-Nibi mitte parajal ajal mind
jabast ei oleks jütanud.

Kodu tõrtjutajime jälle sama hirnawa ja rööfiwa molliga, mis aga midagi
wäärt ei ole meie Kongo sõidukünade kõrwal.

* * *

Sellega oli aga meie diblamaadilisele läbitõimisele alles hatang tehtud. Sest
waewalt olime kodus oma onni jõudnud kui kõrge riigipääliku poolt saadid ilmus
ja meid õhtuks pidusõõgile palus, mis meie auks toime pandud ja kus meid mitte
ainult teiste — muidugi wähemate — riikide diblamaatidega ei tutwustatawat,
waid kus ka Puskarlandia peenem (nagu pärast selgus, oli see pettus: pidul oli
enamusest just jämedamat, muumforti) publik meid austusega tahtwat terwitada.

Piduõhtut ootasin põnewusega, sest Tibi-Nibi jeletuse järele pidin ma wast jään alles Pustarlandia õiget wäärtust ja mõttet tundma õppima. Ja tõepoolest: tuigi mitte täiesti, aga vähemalt õige jälje pääle ma jään sattusin.

Peaksin seda üksikasjaliselt kirjeldama? Waewalt jaksaksin. Rahwast oli parastusti koos: mehed enamasti samajugused järtslinnud, nagu päewal riigipääliku pool, naised ajasid wahest naerma — taga lohijesid suured fotid kofku kortsutatud riiet mööda pörandat, paiguti aga oli keha lahmatate wiisi sootuks paljas. Ja seda haifu!

Meie olime muidugi kõikide tähelepanu keskkohaks, nagu see ka loomulikult olema pidi. Oli rida teisi järtslinde, kes üteldi teiste riikide esitajad olewat, aga kõiki neid riike ma muidugi ei hakanud meeles pidama: ja õige mul asja mõrda Inglismaad, Prantsusmaad, Ameerikat meeles pidada! Nende esitajad tundsid muidugi oma wäikust ja hoidsid aralt eemale, iseäranis kui fõögilauda istuma paluti. Ja kui mõni neist ligineski lauale, siis sai ta Pustarlandia meestelt küünarnukiga küljetontide wahel ja pidi taganema. Tõepoolest, siin wast õppis Pustarlandia poegade ja tütarde wahust tundma: filmapilgul olid kõik toolid nende käes, hargid, noad ja kühwliid samuti, ja kui ma siis teiste riikide esitajaid nägin norus päädega nurgas seiswat, siis alles sain aru, misjuguise südi rahwaga meie olime sõprust teinud.

Meiega muidugi käidi austawalt ümber. Tooli laua ääres ja hangusid kühwlitega ei pakutud meilegi, teades, et meie sibutejest rämpsust palju ei hooli. Aga warsti miipas üks järtslind uksest sisse, suur kandam praadi laia ümarguse laua pääl olal. Kellele wõis see muile olla kui meile. Haarajime siis Tibi-Nibiga kätte ja saatime ta oma harjunud kombel kõhtu. Sedajama teed läts weel mitu järgnewat kandamit, mis järtslinnud uksest sisse töid. Loomulik, et ka pustari meie neist wäikseist pöidla taolijist tipijdest ei hakanud jooma, millega teised seda lirtsiid, waid pudel ja põhi! panime.

Laudade ümber kestis kõige selle aja ligin ja lõgin, tilin ja tõlin, ja tija ja müra oli laialt, mis meid muidugi ei seganud ühte noosi teise järele, ühte pudelit teise pärra ühendamast. Kuni meidki laua juure kisti, kus naised ja mehed üksteise ümber kiini hoides wäänlesid, nagu katkujid rammu. Paar järtslindu ja nait, kes minu ümber kiini hakkasid, panin pikku pörandale, aga kui need wastugi ei pannud, siis märkasin, et see wiist nende poolt wiisakus oli, ja jätsin pildumise järele. Lasin neid endid wastamisi rüüselada. Warsti aga ei jaanud enam mahti hingatagi — esiti mehed, siis aga naised, kes mehi eest kõrwale punnisid, piirasid meid igast kaarest ja rüülesid süllili meie ümber, oma mokki wastu meie palefid, faela ja õlasi nühtides ja meid ühest ja teisest kohast kõditades...

Kui wiimaks märkajime, leidsime endid Tibi-Nibiga kahelksi, paari järtslinnu jaatel ja kätel wälja, tuttawasse rööknolli kantawat. Waatajime üksteise otja ja — õerufime filmi: ei tahtnud üksteist tundagi, sedawõrd olid meie näod mitmejuguise tolmu ja wõobaga, wärwi ja tainaga kirjuts nühtitud — meie esimesest ligemast tokkupuutumisest Pustarlandia naistega.

Aga selle üle ei olnud meil siis tuju pääd murda — seda murdis ja litjus ziegi juba meeletult selle suure maa suur ja wägew tuleweji — pustar.

Wiga, mida waja parandada *).

Meie kannatame wāga kirjanduslikkude jõudude puuduse all. Ei ole meil ainustki kirjanikku ega luuletajat, kes kogu oma energia pühendaks kirjanduslikule alale. Seda tööd tehakse meil kõrvaltööna, teiste ametite lisaks, otseku ajawiiteks. Aga ometi on kirjanduslik tegewus üks tähtsamaist kultuuritöö harudest. Seda enam tuleks meil kaswatada elukutselisi kirjanikke, luuletajaid, nagu neid meie seltsimeestel — wenelastel — mitmeid tuhandeid on. Kui on olemas elukutselisi igal tööalal, siis peaks seda olema ka kirjanduslikul alal.

Kahjuks on seisukord seni ikka säärane olnud, et need, kes wāhegi lootustandwaid katseid kirjanduslikul alal teinud, on lõpuks sunnitud olnud oma elu ülespidamise tõttu oma tööenergia mujale pühendada. See on walus nähtus. Selle nähtuse kõrwaldamiseks ei ole meil seni kõige wāhematki ära tehtud.

Ma wōin mitu näitust tuua, kuidas seltsimehed, kes algul õige suuri lootusi andsid proletaarseks kirjanikuks wōi luuletajaks saamiseks, sunnitud olid sellest loobuma, sest neile näis, et kirjanduslik töö üldse on sarnane töö, mis kunagi „ennast ära ei tasu“, s. o. elu ülespidamist ei anna.

Nii on kõige pāält olnud lugu Ain Rannaleediga ja Oskar Kullerkupuga, kes endid pea täiesti muule alale pühendanud, mis nende kirjaniku- wōi luuletaja-ande — ja see on neil wastu waidlemata olemas — ähwardab koguni halwata. Kuigi nad tulewikuski arwatawasti kirjanduslikul alal edasi tegutsewad, siis saab see kahtlemata kandma diletantlikku, asjaarmastuslikku, ise-loomu.

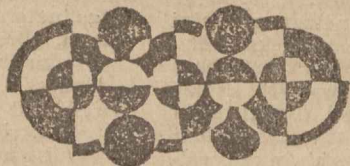
Mis tuleks meil selle nähtuse kõrwaldamiseks ette wōtta? Kõige pāält tuleks meil igale kirjanduslikutöö tegijale wastaw tasu tema töö wāärtuse järele anda, see ärataks enam huwi asja wastu.

Meie ajakirjanikud on selle poolest hoopis paremas seisukorras, sest nad saawad tasu kindlaksmāaratud tariifi järele. Ei wōi ju ometi keegi ütelda, et ajakirjanik wōib ka täieline kirjanik wōi luuletaja olla. Selleks ei paku igapäine ajalehetöö — artiklite kirjutamine igasugustest päewasündmustest, sõnumite wōi muu materjaali tõlkimine jne., mingisuguseid eeldusi. Sest on wana tõde, et kirjanik wōi luuletaja, kes ajalehe juure tööle sattub, oma kirjaniku- luuletaja-ande täiesti tõmbiks muudab — ta tunneb kirjanduslikul alal end olewat kui halwatud.

Arwan, et seda küsimust tuleks igakülgsest asjastarusaaajate ja teadlikkude seltsimeeste poolt põhjalikust käsitada ja samme astuda, et see nähtus wāhemalt lähemas tulewikuski kaoks. Wastasel korral ei saa me niipea maitsta kultuuritöö täielisi saawutusi.

E. d. Juhani.

*) Waichusainena



Kroonika.

Lenini hääl kõlab edasi.

Inimese mõte on surematu. Aastatuhandeid tagasi elanud waimukangelaste mõtted lõowad igawesti lõpmatu lained. Kui sagedasti pole niisuguste inimeste mõju nende surma järele suurem kui elades.

Maiset kehagi osati wanastajast saadik hoida kõdunemise eest. See kallid ja kulukas „surematu“ sai aga ainult wägewatele kuningatele ja suurtele rahmeestele osaks. Olgugi et neil pääle isikliku perekondliku tähtsuse mingit teist polnud, katsti neid vähemalt muumiaks muutmise teel üldtähtsaks teha. Muuseumides leiduwad sajad niisugused aastatuhanded tagasi elanud surematud, kelledest pääle õpetatud wanaaja uuriijate keegi ei tea, kes, kust ja mis ajast nad pärit. Suurwaimude ja rahwajuhtide kehad lasti aga kõduneda, olgugi et nende alleshoidmisel ülisuur ühiskondlik tähtsus oleks olnud. Nii oli wanasti ja on praegu kapitalistlik-kodanlikkudes riikides.

Teisiti on lugu Wenemaal. Tähtis on siin, kes rahwa wabastamises, selle arenemises ja edonemises suurt korda saatnud. Nende päralt on rahwa armastus, neid mälestatakse ja nende kehagi hoitakse kõdunemise eest.

Proletariaadi geniaalsema juhi, Lenini, muumiaks muudetud põrm asub Punase Wenemaa südames, Moskwas, kus kõik ta sõbrad ja poolehoidjad teda waatamas wõiwad käia. Igast ilmakaarest Moskwa tulnud tööliste ja nende esitajate esimeseks kohuseks on harilikult Lenini waatamas käik. Ja see pole mitte paljas uudishimu. Ühes ta maise kuju ajusse pildistusega nagu kõweneks side tema aadetega. Süweneb huwi ta elutöö, ta isiku ja ideede wastu. Noortes tugewneb tung tema sarnasteks saada. Selles on Lenini alleshoitawa korjuse kaswatuslik tähtsus.

Wähe keha alleshoidmisest. Uuema aja tehnika imede hulka kuulub lahkunud hääle alleshoidmine. Nagu warom armsast inimesest pilt omandati, nii omandatakse nüüd ka häälkõla.

Sm. Lenini hääle igaweseks tegemine oli Wenemaa tehnika eriteadlastele senini üheks päädmurdwamaks üleasandeks. Grammfoni platede agitatsiooniliseks otstarbeks kasutamine sai alguse alles 1919 aastal. Tolkorral ei olnud Wenemaal ühtegi hääd eriteadlast sellel alal sest grammfoni

Lenin pidas küll koguni 12 kõnet häält kinnipüüdwates aparaadite ees, kuid tehnikeri oskamatuset tõttu ei õnnestanud pleted just kõige paremini. Hääl kähises ja omas wõõra kõla. Hiljem aga kui Wenemaa sel alal ajakõrgusele jõudis, oli sm. Lenin haigusest nii wõrd kurnatud, et ei suutnud enam oma kõnesid aparadi ees korrata ja nii tuli karta, et järeלטulijatele põlwadele ta hääl walesti edasi antakse.

Nüüd on aga grammfoni platede wabriku „Oktoobri V astapäewal“ inseneer W. A. Körneril korda läinud wamad Lenini platede wigu parandada, hääle kähisemist kõrwaldada ja sellele Lenini loomulikku kõla tagasi anda. See on üks suurematest saawutustest grammfoni tehnika alal. Kogu ilma proletariaat wõib nüüdsest pääle kuulata oma geniaalse juhi õpetust ta enese hääle läbi edasi antuna.

Wenemaa proletariaat oskab ümberkäia warandusega, mille hoid tema osaks saanud. Kõik, mis kuidagi seotud Leniniga, hoitakse kõige piinlikuma hoolega alles selleks, et igaüks wõiks saada täieliku pildi lahkunud geniaalsest õpetajast ja juhust.

Auhinnad kirjanikkudele.

Euroopa riikides on terve rida kapitalistid asutatud, milledest igaastaseid auhindasid määratakse tähtsamatele teadusmeestele ja kunstnikkudele.

Tuntawam neist on Noobeli auhind, mis praegusel ajal kõrgemaks autasuks teaduse ja kunsti edustajatele loetakse.

Läinud aasta Nobeli auhind kirjanuse alal anti liri luuletajale William Butler Yeatsile. Yeats sündis 1865 aastal Dublinis ja elas oma noorusajal wanaisa juures Sligo krahwkonnas. Alguses oli tema ka maalija, kuid pärast pühendas tema ennast ainult luuletööle. Algul oli ta tugewasti waimudeuskujate mõju all, kellega tema Pariisis kokku puutus ja kirjutas hulga sümbolistlikke luuletusi, kuid pärast wabanes ta sellest. Yeats on liri rahwuslik luuletaja, „Kelti liikumise“ tähtsam õhutaja. Yeats on wälja annud hulga luuletuste kogusid ja umbes 20 näitemängu. Draamad on enamasti kõik seotud kõnes kirjutatud ja käsitawad aineid liri saagadest. Kele iseäralduse pärast on Yeatsi tööd raskest tõlkida, mille tõttu neid ka wähe teistes keeltes on ilmunud.

1920. aastal anti Nobeli auhind kirjanuse alal liri luuletajale William Butler Yeatsile. Yeats sündis 1865 aastal Dublinis ja elas oma noorusajal wanaisa juures Sligo krahwkonnas. Alguses oli tema ka maalija, kuid pärast pühendas ta ennast ainult luuletööle. Algul oli ta tugewasti waimudeuskujate mõju all, kellega ta Pariisis kokku puutus ja kirjutas hulga sümbolistlikke luuletusi, kuid pärast wabanes ta sellest. Yeats on liri rahwuslik luuletaja, „Kelti liikumise“ tähtsam õhutaja. Yeats on wälja annud hulga luuletuste kogusid ja umbes 20 näitemängu. Draamad on enamasti kõik seotud kõnes kirjutatud ja käsitawad aineid liri saagadest. Kele iseäralduse pärast on Yeatsi tööd raskest tõlkida, mille tõttu neid ka wähe teistes keeltes on ilmunud.

riliste luuletuste eest, A. M. Tilaschowale, R. Tesnohlodek'ile ja Jan Veba'le romaanide eest ja O. Simok'ile kirjutuse eest Prantsuse klassilise kirjanduse üle. Igaüks sai neist 5.000 Tshehi krooni.

Goncourt-Auhind Prantsusmaal määrati Lucien Farbe'ile romaani „Ravevel ou Le mel des Ardents“ eest. Kirjanik algas oma elukäiku töölisena, kuid on end pikapääle suure tööstuse ettevõtte juhatajaks upitanud. Pääle ülemalnimetatud romaani on ta veel kirjutanud kaks luuletustekogu ja raamatu Einstein'i teooria üle.

Et kirjanduslikke auhinde palju ja õige mitmekesiseid on, siis on keegi Prantsuse lõbus kunstiarmastaja neile veel ühe juure lisanud. Tema määras 5 triljoni marka (vist Saksamaa) autasuks kõige halwemale raamatule, mis auhinna on saanud. Auhinda saanud raamatule võib ümbrikule juure lisada: „5 triljoni autasuks saanud teos“.

Karistatud kirjanikud.

Budapesti kohtu poolt on Ungari romaanikirjanik Desider von Szako karistatud kahe aastase wangistusega ja 300.000 kroonilise rahatrahwiga, et tema ajalehes ametnikkude wiltsat olukorda kirjeldawa artikli awaldas.

Saksamaa parem pilkejoonistaja George Gross oli Berliini kohtus wastust andmas oma joonistustekogu Esel Home eest, milledest mõned joonistused kõlbluswastased leiti olema. Ei aidanud asjatundjate ega Grossi seletused, et tema kunst sihiline on ja et ta ühiskonna pahesid paljastades nende wastu wõitlusele erutab. Raamat otsustati karistusele määrata.

Hispaania tuntud kirjanik professor Don Miguel de Unamuno on Hispaania diktaatori poolt määramata ajaks

Kanaaria saartele elama mõistetud. Kuning Alfonso on selle otsuse kinnitanud. Unamuno on tähtsam Hispaania teadlane ja kirjanik, Salamanca ülikooli rektor ja filosoofia professor. Tema oli selle woolu juht, kes läinud aastasaja lõpul Hispaania wanameelset kirjandust Prantsuse eeskujul uuendada, moodsamaks tahtis teha. Et ta wabariiklane on, siis sattus ta wõimumees- tega wastamisi, kes teda nüüd asumisele saadawad. Tema väljasaatmise wastu on tähtsamad Euroopa teaduse ja kirjanduse mehed ägedat protesti awaldanud, kuid tagajärjeta.

Kirjanduslik kalender.

22. jaanuaril sai täis 75 aastat Rootsi kirjaniku August Strindberg'i sünnimisest.

12. aprillil saabus 100 aastatkuulsa Inglise luuletaja Byroni surmapäewast.

22. aprillil pühitseti Saksa filosoofi Immanuel Kanti 100 aastast sünnipäewa.

8. mail täius 125 aastat suurema Wene luuletaja Aleksander Puschkini sünnimisest.

3. juunil sai 150 aastat tähtsama Schoti lüürikeri Robert Tanahill'i sünnimisest.

18. juulil mälestatakse Itaalia luuletaja Petrarca 550 sünnipäewa.

11. septembril pühitsetakse Prantsuse luuletaja Pierre de Ronsardi 400 aastast sünnipäewa.

8. nowembril on Inglise luuletaja John Miltoni 250 surmapäew.

Käesolewal aastal täiub 400 aastat Portugaalia kirjaniku Camões'i sünnimisest.

Lugejaile!

„ORASE“ väljaandmise wõttis Eesti Kirjastuse Ühisus majanduslikel põhjusil käesolewal aastal maikuul oma hoolde. Kõik tellijad saawad wanade tellimiste põhjal ajakirja tellimisaaja lõpuni. Käesolewal aastal ilmub „Orast“ weel kaks nummert.

TOIMETUS.
Eesti Kirjastuse Ühisus.

:: Piltidega ilustatud poliitika, kirjanduse, ::
teaduse ja kunsti kuukiri

„ORAS“

„ORASE“ toimetamist wõtawad osa: Hans Pöögelmann (wastutaw toimetaja), Walter Klein, Peeter Peterson, Karl Treufeldt, August Lukin, Juhan Hurt, Rudolf Wasm, Walter Rätsepp.

Kaastöölised: prof. A. Wallner, Oskar Kullerkupp, Ain Rannaleet, Ed. Jürgenfeldt, A. Pintsel, A. Leetsmann, prof. Lapschin (Berliinis), Joh. Wiedemann, Elise Tenter, kunstnik A. Blum, kunstnik A. Wettik, W. Buk, Jul. Laane, G. Oamer, Ferd. Klimberg, Ed. Tabaja, Fr. Liblikmann, J. Eljas, R. Wakman, H. Juhkum (näitleja), A. Sisk, W. Kirik, J. Mägi, J. Käspert j. t.

===== Üksiknummer 40 kop. =====

Tellimishind 3 kuu pääle postiga 120 k. Wäljamaale 200 k.
Õpilastel 25 % hinnaalandust.

Tellimised tulewad saata:

ЛЕНИНГРАД, Фонтанка, 27, контора газ. „Эдази“, для „ОРАС“

Toetage „Orast“! Kaswatage temast kultuurwili!
Seda teete teie kaastööga, ostmisega, tellimisega, laialilaotamisega.

Noorsoo poliitika, kirjanduse ja teaduse kuukiri

„Säde“

ilmub korralkult üks kord kuus W. L. K. Noorsoo Ühingu keskkomitee häälekandjana Eesti Kirjastuse Ühisuse wäljaandel Leningradis.

Toimetus ja talitus: Ленинград, Фонтанка 27, „Сяде“.

Toimetuse koosseis: **Peeter Peterson, Julius Rammus, Olew, August Lukin ja Juhan Hurt.**

Kaastööd on lubanud: J. Aibel, N. Janson, Ed. Jürgenfeldt, J. Ikmelt, W. Kirik, O. Kullerkupp, Käärrik, K. Linkholm, Mägi, Muliin, Märs, E. Nirk, Jakob Pälwadre, A. Pintsel, E. Päll, Pikker, Pilman, Palm, K. Rand, W. Rätsepp, Rähni, Ain Rannaleet, J. Tamm, G. Teiter, K. Treufeldt, Artur Wallner, Woldeemar Wöölmann ja teised.

Üksiku numbri hind 15 kop.

Tellimise hind: 3 kuu pääle 50 kop.
6 kuu pääle 100 „

Tellimised saata: Ленинград, Фонтанка 27, кв. 1.

Eesti Kirjastuse Ühisus

Leningrad, Fontanka 27.

soovitab järgmist õpekirjandust:

== Kooliraamatud: ==

	Hind
J. Mägi — Lugemik, 256 lehekülge	2 rbl. 25 kop.
J. Palwadre — Uuem Ajalugu (XIV—XX aastasada). 178 lhk.	— „ 75 „
M. Pokrowski — Wenemaa ajalugu kõige kitsamas üle- waates. I jagu. 80 lhk.	— „ 30 „
M. Pokrowski — Wenemaa ajalugu kõige kitsamas üle- waates. II jagu. 95 lhk.	— „ 65 „
Artur Wallner — Aritmeetika. 101 lhk.	— „ 60 „
Klarissa Wallner — Aabits, esimese aasta lugemisraamat. 75 lhk.	— „ 35 „
Kapelkin ja Zingler — Looduslugu. 109 lhk	1 „ — „
Samõslowskaja — Ajaloo õperaamat. 158 lhk.	1 „ 40 „
Eestikeele õgekirjutuse reeglid. 16 lhk.	— „ 10 „
Wenekeele uue kirjawiisi reeglid ja alused. 16 lhk.	— „ 10 „

Käsiraamatud õpetajatele:

Dr. A. Aleksandrowski — Lugemise terwishoid	— „ 8 „
W. Buk — Rewolutsiooni kirjakeel. 38 lhk.	— „ 15 „
J. Jürgens — Uus ilmawaade ja usuküsimus	— „ 50 „
W. Liebknecht — Teadus on jõud, jõud on teadus. 47 lhk.	— „ 15 „
A. W. Lunatsharski — Kuidas sündis teadus ja kunst. 14 lhk.	— „ 5 „
K. Timirjasew — Punane lipp. Õpetlase tähendamissõna. 23 lhk.	— „ 8 „
Artur Wallner — Kaswatus ja haridus töörahwariigi ja ma- jandusteaduse seisukohalt	— „ 60 „
Artur Wallner — Proletariaadi kultuura põhijooned. 126 lhk.	— „ 50 „
Artur Wallner — Ons kool ja eriti töökool meie haridus- asutuste ideaal? 29 lhk.	— „ 15 „
A. Wardjas — Metoodilised näpunäited Eesti õpetajatele. 27 lhk.	— „ 20 „

ESIMENE ÕLEUKRAINALINE EHITUS-
TÖÖDE AKTISJONAAR-ÜHISUS

„WACO“ HARKOWIS,
Schlupnõi põikuulits № 1.
Osakonnad: Jekaterinoslawis, Jolissawetgradis, Summis ja Donbaasis.

1924. a. ehitushooaja pääle wõtab vastu tellimisi:
ühjude remonteerimise, weetorude, kanalisatsiooni, elektri- ja telefoni wõrgu signaalsatsiooni sisse-
aadmise pääle. Pääle selle valmistab ja müüb kommunaal osakondadele, ehituskontoritele, majade
shisustele, seltsidele jne.

EHITUSMATERIAALE: nagu — tsementi, alebastrat, lujja, rauda, naeliu, igasuguseid
wärwisid, armatuur osasid, metsa ja muud materjaali.

ЭКСПОРТ ХЛЕБА —

боевая задача и лучшее средство для
достижения смычки города с деревней.

GETREIDEAUSFUHR —

ist unser Schlagwort und zur Verbrüderung
von Stadt und Land—der sicherste Weg!

WILJA WÄLJAWEDU —

löökülesanne ja kõige parem abinõu linna ja
maa wahelise sideme loomise sa wutamiseks.

S. N. W. Liidu Rahwa Rahanduskommissariaadi

Kuulutus.

S. N. W. Liidu Rahwa Rahanduskommissariaat kuulutab sellega, et talupoegade wõidulaenu obligatsioonide realiseerimine väljalaske hinna 85 kop. eest lõpetatakse 20. mail s. a. ära.

Laenu obligatsioonide edaspidine realiseerimine sünnib hindade järele, mis Rahwa Rahanduskommissariaat kindlaks määrab ja välja kuulutab.

20. maist kuni edaspidise muutmiseni määratakse obligatsioonide müügi hind kindlaks:

- 1 rublaline. . . — rbl. 87 kop. (kaheksakümmend seitse).
- 3 rublaline. . . 2 rbl. 61 kop. (kaks rubla 61 kop.).
- 5 rublaline. . . 4 rbl. 35 kop. (neli rubla 35 kop.).

S. N. W. L. Rahwa Rahanduskommissari eest **Frumkin.**
Waluuta walitsuse ülema asemik **Lojewetski.**
Riiklikkude laenude erilise osak. juhataja abi **Wulf.**